

POLITIIKKATIETEET
YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNTA
LAPIN YLIOPISTO

ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimus nro 169:n ratifiointin
oikeutukset saamelaiskäräjien aineistossa

Milja Saarinen
Pro gradu -tutkielma
Politiikkatieteet, valtio-oppi
Lapin yliopisto
2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimus nro 169:n ratifioinnin oikeutukset saamelaiskäräjien aineistossa

Tekijä/-t: Milja Saarinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Poliittikatieteet/valtio-oppi

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma x Licensiaatintutkimus __

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 90

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tässä tutkielmassa analysoin tutkimuskysymyksenä, miten ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimus nro 169:n ratifioinnin oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamasta aineistossa. Tutkielman lähtökohtana on tuoda esille saamelaisten omaa näkökulmaa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia koskien. Tutkielma paikantuu suomalaiseen yhteiskuntaan. Poliittikatutkimuksessa tutkielma asettuu identiteettipoliittikan alaisuuteen. Aineistolähteenä tutkielmassa käytän 61 eri dokumenttia saamelaiskäräjien ylläpitämästä virallisesta dokumenttipankista. Aineiston ajallinen viitekehys on 14.12.2011-24.01.2019. Ajallinen viitekehys ulottuu ratifiointiprosessin vireilletulosta Suomessa sen käsittelyn lopettamiseen asti. Tutkielmassa analysoidut aineistodokumentit ovat tyypiltään seuraavia: saamelaiskäräjien toimintakertomukset, talousarviot ja toimintasuunnitelmat, saamelaiskäräjien edustajien puheet ja lausunnot. Aineistolähteet ovat tyypiltään erilaisia, jotta saamelaisnäkökulma olisi tutkielmassa mahdollisimman laaja ja objektiivinen. Teorianäkökulmaksi tutkielmassa käytän oikeuttamisteoriaa. Metodina tutkielmassa on teorialähtöinen sisällönanalyysi.

Tutkielman tulokset ovat saamelaiskäräjien tuottamasta aineistosta analyysin avulla löytyneitä oikeutuksia. Saamelaiskäräjien aineistossa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia koskevat oikeutukset jakautuvat seuraavien pääryhmien alaisuuteen; poliittinen itsemääräämisoikeus ja oikeusasema, luonnonvarojen, elinkeinojen ja maa- ja metsätalouden suojeleminen, asiantuntija-lausunnot, valvonta-viranomaisten lausunnot ja vetoaminen Suomen valtioon, kulttuuri, kielet ja identiteetti, sekä ennakkoluulojen, vihapuheen ja rasismien vähentäminen. Oikeuttamisteorian mukaisista oikeuttamisen maailmoista oikeutukset asettuvat jokaiseen oikeuttamisen maailmaan painottuen lukumäärältään eniten kansalaisuuden maailmaan. Saamelaiskäräjien aineistossa oikeutetaan näinollen suurimmaksi osaksi ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia kollektiivisten arvojen mukaan vedoten saamelaisten asemaan kansana.

Avainsanat: alkuperäiskansa, emansipaatio, identiteettipoliittikka, ILO-sopimus nro 169, kulttuuri-itsehallinto, oikeuttamisteoria, ratifiointi, saamelaiset, saamelaiskäräjät, teorialähtöinen sisällönanalyysi, valta, vähemmistökansa

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 ILO:n alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus nro 169 ja poliittinen saamelaisuus	7
2.1 ILO-sopimus nro 169	7
2.2 Saamelaisasioiden politisoituminen	9
3 Aineisto ja menetelmä	12
3.1 Aineisto	12
3.2 Menetelmä	14
3.3 Tutkielman eettisyys	17
4 Oikeuttamisteoria	20
4.1 Oikeuttamisen maailmat	23
4.1.1 Teollisuuden maailma	26
4.1.2 Ekologian maailma	26
4.1.3 Kodin maailma	27
4.1.4 Maineen maailma	28
4.1.5 Inspiraation maailma	29
4.1.6 Markkinoiden maailma	30
4.1.7 Kansalaisuuden maailma	31
4.2 Oikeuttamisteorian soveltaminen aiemmassa tutkimuksessa	32
4.2.1 Oikeuttamisteoriaan pohjautuva JOA-analyysi	33
4.2.2 Caron & Garnierin tutkimus	33
5 Saamelaisten oikeudet	35
5.1 Poliittinen itsemääräämisoikeus ja oikeusasema	35
5.2 Luonnonvarojen, elinkeinojen ja maa-alueiden suojeleminen	42
5.3 Asiantuntija-lausunnot, valvontaviranomaisten lausunnot ja vetoaminen Suomen valtioon	48
6 Saamelaisyhteisöön kuuluminen	54
6.1 Kulttuuri	54
6.2 Kielet	59
6.3 Identiteetti	64
7 Saamelaisyhteisön ulkopuolisten suhtautuminen saamelaisiin	70
7.1 Ennakkoluulojen vähentäminen	71
7.2 Vihapuheen vähentäminen	74
7.3 Rasismin vähentäminen	81
8 Johtopäätökset	87
Lähteet	

1 Johdanto

Tutkielmani aiheena on tarkastella ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimus nro.169:n ratifioimista koskevien perusteluiden oikeutuksia saamelaiskäräjien tuottamasta aineistoista. ILO on lyhenne YK:n alaisuudessa toimivasta kansainvälisestä työjärjestöstä, International Labour Organizationista (International Labour Organization 2023). Tutkimuskysymys työssäni on seuraava: *Miten ILO:n alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus nro 169:n ratifiointi oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa?*

Saamelaiset ovat Euroopan Unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Alkuperäiskansana saamelaiset ovat valtion kansa ja saamelaisilla on Suomen valtion sisällä vähemmistöasema. Saamelaisia asuu Suomen lisäksi myös Norjan, Ruotsin ja Venäjän alueilla. Väkiluvulta eniten saamelaisia asuu Norjassa ja vähiten Venäjällä. (Lehtola 2015, 23.) Tutkielmassani käytän suomalaisista ilmaisua valtaväestö. Suomessa asuvilla suomalaisilla on Suomen valtion sisällä tällä hetkellä asema valtaväestönä niin väkiluvultaan kuin myös kulttuurisesti ja kielellisesti. Perustelen em. kuvaavien termien käyttöä myös sillä, että termeinä valtaväestöä ja vähemmistöä käytetään kuvaamaan suomalaisia ja saamelaisia tämän tutkielman saamelaiskäräjien tuottamissa aineistolähteissä.

Saamelaiskäräjät on Suomessa saamelaisten virallinen edustusinstituutio joka on perustettu vastaamaan saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa. Saamelaiskäräjiä edelsi suomessa saamelaisvaltuuskunta, joka ei ollut päätäntävällaltaan saamelaisasioiden suhteen samassa asemassa kuin nykyinen saamelaiskäräjät. (Lehtola 2015, 12.)

Saamelaiskäräjien ydintehtävä tässä suorana lainauksena saamelaiskäräjien viralliselta internet-sivustolta:

Saamelaiskäräjät on vuoden 1996 alussa omalla laillaan perustettu saamelaisten itsehallintoelin. Saamelaiskäräjät perustettiin vuonna 1995 uudistetun perustuslain nojalla. Saamelaiskäräjien edeltäjänä vuosina 1973 – 1995 toimi saamelaisvaltuuskunta, joka oli perustettu siitä annetulla valtioneuvoston asetuksella.

Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla mutta on itsenäinen valtion viranomaisista. Saamelaiskäräjien toimintaa rahoitetaan valtion budjettirahoituksella. Saamelaiskäräjien varsinaiseen toimintaan on varattu valtion talousarviossa 2,150 miljoonaa euroa (2022). Lisäksi saamelaiskäräjien kautta myönnetään rahoitusta saamelaiselle kulttuurille ja yhdistyksille, saamenkielisille varhaiskasvatus- ja sosiaali- ja terveystalvueluille ja saamenkieliseen oppimateriaalituotantoon. Saamelaiskäräjillä on myös erillisprojekteja, joihin tulee rahoitusta valtion ja Euroopan Unionin varoista.

Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on toteuttaa perustuslaissa sille säädettyjä tehtäviä eli toteuttaa saamelaista kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Saamelainen kulttuuri-itsehallinto koskee saamelaisten kotiseutualuetta, josta on säädetty saamelaiskäräjälain neljännessä pykälässä (4 §). Alueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnasta eli käytännössä Vuotso. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2023.)

Yleissopimus nro. 169 on ratifioitu 24 valtiossa, mutta esimerkiksi saamelaisalueelta sopimuksen on ratifioinut vain Norja (International Labour Organization 2024). Saamelaisalue ylettyy Norjan lisäksi Suomen, Ruotsin sekä Venäjän alueille (Valkonen 2009, 18–22). Yleissopimus nro. 169 ratifioimattomuus näyttäytyy saamelaiskäräjien mukaan saamelaisten oikeusturvaa ja hyvinvointia heikentävänä tekijänä. Tutkielman aiheen sekä tutkimuskysymyksen motiivina on toiminut edellä mainittu saamelaiskäräjien väite, jonka mukaan sopimuksen ratifiointi parantaisi saamelaisten asemaa Suomessa. Sopimuksen ratifioimattomuus näyttäytyy saamelaiskäräjien mukaan Suomen valtion vallan konkreettisena käyttönä alisteisessa asemassa olevaa alkuperäiskansaa, saamelaisia kohtaan.

Väitteet sisältävät politiikkatieteellisesti relevantin kuvauksen valtion sisäisestä vallankäytöstä ja valta-asetelmista vähemmistöä (saamelaisia) kohtaan. Poliittikatieteet perustuvat vallan eri muotojen tutkimukselle; esim. miten vallankäyttö ilmenee, mitä on valta, kuka käyttää valtaa jne. Poliittikka ylipäättään perustuu vallalle ja politiikassa on aina kyse vallan jakautumisesta. Valta on poliittisessa toiminnassa jakautunut niin, että sen avulla pyritään saavuttamaan etuja tietyille ryhmälle. Poliittiset pyrkimykset vallan saavuttamiseksi esiintyvät yhteiskunnissa moninaisina ilmiöinä. Valtarakenteet eivät jakaudu yhteiskunnissa tasaisesti, vaan ovat muuttuvassa tilassa; toisen ryhmän tavoittelema/saavutettu valta on toiselta pois. (Palonheimo & Wiberg 1996, 51–52.)

Saamelaiskysymykset ovat kokonaisuutena yhteiskunnassamme politisoituneita. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointiin liittyvät kysymykset eivät ole ainoita poliittista keskustelua herättäviä asioita Suomessa liittyen saamelaisiin. Tällä hetkellä tämän tutkielman aihe on erityisen ajankohtainen, sillä saamelaiskäräjälaki on ollut mediassa laajalti esillä ja tuonut takaisin myös keskustelua ILO-sopimukseen liittyen. Saamelaiskäräjälaki on Suomessa perustuslakiin kirjattu laki, johon saamelaiskäräjät ovat esittäneet muutosta esityksen muodossa 11.05.2022. Saamelaiskäräjälain ei koeta tällä hetkellä olevan saamelaiskäräjien mukaan ajan tasalla koskien saamelaisten oikeuksia. Laki koetaan sisällöltään sellaiseksi, että sen sisältö on suurimmaksi osaksi Suomen valtion edustajien määrittelemää, ei saamelaisten itsensä. Saamelaiskäräjälaki määrittelee esim. sen, kuka saa äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa. Saamelaiskäräjät ovat esittäneet usein ongelmaksi sen, että saamelaiset eivät itse saa määritellä lain sisältöä liittyen esim. saamelaismääritelmään. Saamelaiskäräjälain uudistus ei edennyt vuoden 2023 vaalikaudella saamelaiskäräjien toiveista huolimatta. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2024.)

Politiikkatieteellisesti aiheen relevanttius kytkeytyy paitsi valtion vähemmistöön kohdistuvaan vallankäyttöön, myös ihmisoikeuksiin ja kulttuurin säilymiseen. Saamelaiset ovat poliittisesti järjestäytyneet ja ryhmänä oikeudellisesti niin kansainvälisesti kuin kansallisesti tunnustettu oikeussubjekti (Valkonen 2009, 18). Saamelaiset ovat kulttuuriltaan, elinkeinoiltaan ja kieleltään saamelaiskäräjien mukaan monin osin suojaamattomassa asemassa.

Tutkielmassa keskityttiin Suomen alueella asuvien saamelaisten näkökulmiin saamelaiskäräjien tuottaman aineiston muodossa, ei muiden valtioiden alueella asuvien saamelaisten näkökulmiin huolimatta siitä että saamelaiset käsitetään yhtenäiseksi kansaksi riippumatta valtioiden rajoista (Valkonen 2009, 10–12). Käytännössä ILO-sopimus nro 169 ratifiointi tapahtuu valtiokohtaisesti, joten laajempi oikeutusten tutkiminen olisi vaatinut jokaisen muun saamelaisten asuttaman valtion kuin Norjan tilanteen analysointia. Laajempi asian tarkastelu olisi täten paisuttanut aineistomassan tutkielmaan käytettäviin resursseihin nähden liian suureksi. Aineiston valintaa on ohjannut myös sen saavutettavuus. Saamelaiskäräjien dokumenttipankin aineisto on ollut avoimesti käytettävissä tutkielman aineistoksi.

ILO sopimus nro 169 on laadittu turvaamaan alkuperäiskansojen oikeuksia laajalti yhteiskunnissa, ja sen sisältö käsittää oikeuksia koskien niin perinteisiä elinkeinoja, maa-oikeuksia, kuin kulttuurisia oikeuksiakin. Sopimuksen nimi on kokonaisuudessaan: **Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus.**

Alkuperäinen nimi sopimukselle on **Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169).** (C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169). (Ratifications of C169, International labour organization.)

Ajallinen viitekehys tutkielmalleni on 14.12.2011-24.01.2019, joka kattaa sopimuksen ratifioinnin käsitteille tulon eduskunnassa ja päättyy sopimushankkeen lopettamiseen eduskunnassa. Saamelaiskäräjät on ottanut sopimuksen käsittelyynsä jo huomattavasti ajallista viitekehystä aiemmin ja sen historiallinen sekä yhteiskunnallinen merkittävyys on kiistatonta. Ajallisen rajauksen perusteena käytän kuitenkin tutkielmassani sen selkeyttä, sillä aikaväli ratifioinnin käsitteille tulosta sopimushankkeen päättymiseen rajaa myös aineiston tutkielman kannalta määrällisesti käsiteltävämpään muotoon.

Tutkielmani tutkimuskysymys käsittelee Suomen valtion ja saamelaisten välistä konfliktia koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia. Teorian valintaa ohjasivat aiheen konfliktiluonne sekä aiheen liittyminen oikeuttamiseen ja oikeuksiin. Teoriana tutkielmassani käytän oikeuttamisteoriaa, jonka ovat kehittäneet Luc Boltanski sekä Laurent Thevenot. Oikeuttamisteoria käsittelee konfliktitilanteita teorian kehittäjien luomien oikeuttamisen maailmojen kautta analysoiden konflikteissa käytettyjä oikeutuksia. (Boltanski & Thevenot 2006.) Tutkielmassa teorian rooli oli läsnä tutkimuskysymyksestä lähtien, sillä oikeutusten olemassaoloa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia puoltavissa perusteluissa ei kyseenalaisteta tutkimuskysymyksessä.

Tutkielmani asettuu yhteiskuntatieteellisessä viitekehyksessä identiteettipolitiikan alaisuuteen. Saamelaisten näkökulmaa analysoivana paikannan tutkielman asettuvan myös saamentutkimuksen kentälle. Identiteettipolitiikka käsittää politiikan esim. etnisen ryhmän mukaan (Bernstein 2005, 47). Saamelaiskäräjät edustavat saamelaisia, joka luokitellaan ja tunnistetaan saamelaiskäräjillä sekä laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa omaksi etniseksi ryhmittymäkseen (Valkonen 2009, 12). Identiteettipolitiikassa pyritään tuomaan esille ja ajamaan tietyn ihmisryhmän asioita, erottumaan identiteetin perusteella. Saamelaisia koskevan politiikantutkimuksen ja tämän tutkielman sidoksisuus identiteettipolitiikkaan rakentuu seikalle, että tutkimuksen

kohteena on rajattu ihmisryhmä, joka omaa tutkimuksen näkökulmasta saamelaisidentiteetin. Saamelaisten ajaessa oman ryhmänsä etua toivoessaan parannusta asemaansa yhteiskunnassa on saamelaisuuden ja saamelaisidentiteetin olemassaolo yhteiskunnallisessa todellisuudessa tunnustettu objektiivinen totuus (Valkonen 2009, 12).

Identiteettipoliittisesta luonteestaan huolimatta saamelaisuus poliittisena ilmiönä on saamelaisidentiteetin osalta moninaista riippuen ihmisen henkilökohtaisesta todellisuudesta. Saamelaisten poliittinen järjestäytyminen on kuitenkin vaatinut tiettyä essentialismia, jossa saamelaisdiskurssia on yhtenäistetty kokemusten ja kulttuurisen pääoman osalta. Essentialismilla tarkoitetaan tässä yhteydessä jälkikolonisoidun kansan pyrkimystä, tekoja ja tavoitteita luoda kulttuuristaan kokonaisuudessa yhteisiä, positiivisia mielikuvia ryhmän ulkopuolelle jotka vahvistavat kulttuuria tämänhetkisessä yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Jälkikolonialistisen ja assimilaation kohteena olleille ryhmille essentialismi on kuitenkin ollut uuden alku, vaikka siinä piileekin vaaroja esim. saamelaisidentiteetissä variaatioiden häivyttämisessä suuremman yleisen, yhteisen käsityksen hyväksi (Valkonen 2009, 12–15).

Saamelaisuuden moninaisuuden näkyväksi muuttuminen yhteiskunnassa vaatii sen tuomista esille saamelaisnäkökulmasta suomalaisessa yhteiskunnassa. ILO-sopimus nro 169:n suhteen ratifiointi ei ole toteutunut, mutta sopimuksen turvaamattomat oikeudet ovat saamelaisyhteisölle tällä hetkellä ongelma; keskittyminen ILO-sopimukseen ja saamelaiskäräjälakiin ovat pyrkimyksiä joilla alkuperäiskansan oikeuksia tahdotaan turvata. Tämänhetkinen tilanne saamelaisuuden suhteen on erilainen ja pääosin positiivisempi kuin vielä tuoreessa sotien jälkeisessä Suomessa. Assimilaatio saamelaisia kohtaan on useiden tulkintojen mukaan Suomessa vähentynyt, lähestulkoon kadonnut. (Valkonen 2009, 13.) Yhteiskunnassamme ILO-sopimus nro 169 ja saamelaiskäräjälaki ovat saaneet yleisessä keskustelussa enemmän sijaa kuin saamelaisten itsensä esittämät monipuoliset näkökulmat kulttuuriin ja identiteetin moninaisuuteen. Identiteettipoliittinen tutkimus ja saamentutkimus tarjoavat keinoja tuoda saamelaisten omaa näkökulmaa saamelaisasioihin yhteiskunnassa näkyväksi niin, että myös saamelaisuuden monimuotoisuudelle ja identiteetin kokemuksille löytyy tilaa.

Suurimpana motiivina tutkielmalleni on tuoda esille saamelaisnäkökulmaa konfliktiin, joka oli suomalaisessa yhteiskunnassa määritelty ja esitetty pääosin valtaväestön ja

Suomen valtion näkökulmasta esim. medialähteissä. Ratifiointiprosessin etenemisestä päätti Suomen valtion edustajineen vallan ja näkökulman valuessa yhteiskunnallisessa keskustelussa pois saamelaisista, joiden oikeuksien turvaamiseksi alkuperäiskansana ILO-sopimus nro 169 on suunniteltu. Tutkielmani tutkimuskysymyksen saamelaisnäkökulman selvittäminen on lähtökohdiltaan emansipatorinen. Emansipaatio on määritelty tieteen termipankissa seuraavasti: “Emansipaatio on lyhyesti vapautumista holhouksesta tai eriarvoisuudesta, ja sen tavoitteena on tasa-arvon saavuttaminen.” (Tieteen termipankki 2024.)

Saamelaisnäkökulman esille tuominen emansipaation näkökulmasta tarkoittaa tässä tutkielmassa sitä, että saamelaisnäkökulman esille tuominen antaa valtaa itse saamelaisille. Tutkimuskysymyksessä saamelaiskäräjät saamelaisten virallisena edustajana tunnustetaan konfliktin toiseksi osapuoleksi, suomen valtion ja saamelaiskäräjien välisessä kiistassa. Saamelaisnäkökulmalla on yleisesti näinollen voimaa vahvistaa saamelaiskäräjien asemaa merkittävänä suomalaisessa yhteiskunnassa näkyvänä poliittisena toimijana.

2 ILO:n alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus nro 169 ja poliittinen saamelaisuus

Käsittelen tässä luvussa ILO-sopimus nro 169:n sisältöä ja sopimuksen ratifioimisen myötä tavoiteltuja muutoksia alkuperäiskansoille. Sopimuksen ratifioinnin myötä toivottujen muutosten osalta luvussa avataan alkuperäiskansoista saamelaisten tilannetta. Luku sisältää ILO-sopimus 169:n käsittelyn lisäksi taustoitusta ja tietoa saamelaisuudesta politisoituneena osana suomalaista yhteiskuntaa. Saamelaisuus on politisoitunutta niin yhteisö- kuin yksilötasolla (Valkonen 2009.)

2.1 ILO-sopimus nro 169

ILO-sopimus nro 169 on laadittu kansainvälisen oikeuden näkökulmasta, ja kansainvälisessä oikeudessa subjekteja ovat valtiot. Subjektiasemassa ILO-sopimus 169:n ratifiointiprosessissa olisi lakiteknisesti Suomen valtio ja objektina valtion alkuperäiskansa, saamelaiset. Sopimuksen kohteena ovat kansainvälisen oikeuden lähtökohdista huolimatta yksilöt, alkuperäiskansat ja valtiot, joten sopimuksen vaikutukset ja tarkoitus saamelaiskysymyksissä on kiistatonta. (Joona 2012, 261.) Ratifiointi käynnistäisi Suomen valtion ja työjärjestö ILO:n väliset vuorovaikutuspolut niin sopimuksen sisällön kuin sen saamelaisiin kohdistuvien tavoitteiden toteutumisen sekä valvonnan osalta. (Joona 2012, 268.)

ILO:n alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus nro 169 (Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989) on ratifioitu globaalisti yhteensä 24 valtiossa (International Labour Organization 2024). Saamelaisalueen valtioista ainoastaan Norja on ratifioinut sopimuksen vuonna 1990. (Government.no 2020.) Sopimuksen historia pohjautuu kansainvälisen työjärjestö ILO:n huomaamiin epäkohtiin 1920-luvulla alkuperäiskansaan kuuluvien henkilöiden työolosuhteissa Andeilla (Joona 2012, 257). Sopimuksen tarkoitusta laajennettiin työoloista laajempaan kontekstiin koskien alkuperäiskansojen oikeuksia kokonaisuudessaan valtioissa. Kansainvälisessä oikeudessa lait sisälsivät alkuperäiskansoihin kohdistuvaa assimilaatiota niin, että niiden omat kulttuuriset ja kielelliset osat koettiin vahingollisina alkuperäiskansoille. Valtaväestöihin sulauttaminen lakien avustuksella nähtiin palveluksena kohti modernia maailmaa. Muutos kansainvälisessä ilmapiirissä tapahtui 1980-luvulla, jolloin

alkuperäiskansaoikeudet ja kulttuurien sekä kielten säilyttäminen alettiin kokea globaalia sekä paikallista suojelua vaativiksi asioiksi. (Joonas 2012, 258.)

ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen nro 169:n kolme tärkeintä tavoitetta ovat saamelaiskulttuurin ensyklopedian mukaan seuraavat:

1. ihmisoikeuksien ja tasa-arvon takaaminen alkuperäis- ja heimokansoihin kuuluville henkilöille, 2. kyseisten kansojen sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten oikeuksien toteuttaminen niiden identiteettiä, tapoja ja instituutioita kunnioittaen ja 3. niiden auttaminen kaventamaan sosiaalis-taloudellisia eroja suhteessa muuhun väestöön. (Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2014.)

Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa mainitaan useaan otteeseen valtaväestön ja Suomen valtion osalta ennakkoluuloihin ja paikoin jopa valheelliseen tietoon perustuvaa vastustusta koskien ILO-sopimuksen sisältöä. Aineistolähteissä kuvataan valtaväestön ja Suomen valtion edustajien osalta pelkoa koskien maa- ja vesioikeuksia. Sopimuksen mahdollisen ratifioinnin kerrotaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa aiheuttaneen keskustelua sen tuomista saamelaisia suosivista erityisoikeuksista. Veli-Pekka Lehtolan mukaan ennakkoluulot ILO-sopimus nro 169 kohtaan pohjautuvat osin sille, että ILO-sopimusta pidetään jatkumona vastustetulle saamelaislaille. Lehtolan mukaan keskustelu ILO-sopimuksesta kärjistyi maa- ja vesioikeuksien osalta niin pitkälle, että saamelaisten epäiltiin sopimuksen vastustajien kärjistetyimmässä ennustuksissa karkoittavan erityisoikeuksien lisäksi alueelta muut kuin saamelaiset. (Lehtola 2015, 47–49.)

Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa pyritään kumoamaan valheellisia väittämiä koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifioimisen seurauksia, jotka aiheuttaisivat valtaväestön syrjintää esim. maa- ja vesioikeuksien osalta. Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa perustellaan sopimuksen sisältö ja sen ratifioinnin seuraukset pikemminkin hyödyllisiksi koko Suomen väestölle. ILO-sopimus nro 169:n täytäntöönpano ei vaadi valtaväestön oikeuksien kaventamista, tai anna oikeuksia anastaa kenenkään maita saamelaisten käyttöön. Valtaväestön oikeudet eivät kapene, vaan saamelaisille toivotaan sopimuksen myötä yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia perinteiseen maankäyttöön kuin valtaväestöllekin. (Lehtola 2015, 49.)

Käytännön esimerkkinä ILO-sopimus nro 169:n mahdollistamista positiivisista muutoksista saamelaisalueella on norjalainen Finnmarkin laki (Finnmarksloven).

Norjassa Finnmarkin lain ideana on, että se mahdollistaa Pohjois-Norjan maa-alueita koskevan hallinnon tasavertaisen jakautumisen niin, että saamelaiset tai valtaväestöön kuuluvat eivät saa poissuljettua toista osapuolta hallinnosta. Pohjois-Norjan maa-alueiden hallinto jakautuu tasavertaisten periaatteiden mukaan niin saamelaisten kuin norjalaisten välillä. (Lehtola 2015, 48.)

ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi voisi selkeyttää historiallisestikin haastavaa tilannetta Suomessa saamelaisasioihin liittyen. Saamelaisuus on Suomessa politisoitunutta ja eri ryhmien intressit eroavat toisistaan; selkeä yleislinjaus alkuperäiskansan oikeuksista oman kulttuurinsa mukaiseen elämään perustellaan saamelaiskäräjien osalta puutteelliseksi Suomessa. Sopimuksen sisältö takaisi saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan monipuoliset ohjelinjat saamelaisten ja suomalaisten yhteiseloon Suomessa niin, että saamelaisten oikeudet voisivat toteutua nykytilannetta paremmin. Sopimuksen ratifiointiin vedotaan aineistossa myös ihmisoikeuskysymyksenä; Suomi on saanut YK:lta useita huomautuksia sopimuksen ratifioimattomuuden vuoksi.

2.2 Saamelaisasioiden politisoituminen

Saamelaisasioihin liittyvä keskustelu ja politiikka eivät suomalaisessa yhteiskunnassa ole mitenkään tuore ilmiö. Jo ennen Suomen itsenäistymistä saamelaisuus ja saamelaisen kansan olemassaolo kulttuurisine erityispiirteineen oli tunnustettu tosiasia. Saamelainen kulttuuri ja sen kehitys sekä muutospolut ovat saaneet vaikutteita valtakulttuurista kautta historian, eikä saamelaisuutta pidä ajatella erillisenä saarekkeena irrallaan suomalaisesta kulttuurista tai valtiosta. Vuorovaikutus on ollut kautta historian molemminpuolista. Vuorovaikutuksen kaksisuuntaisuus ei kuitenkaan häivyttä sitä tosiasiaa, että saamelaiset ovat kautta pohjoismaiden historian eläneet valtakulttuurien vallan alaisuudessa, sillä saamelaiset eivät ole yhdessäkään asuttamassaan valtiossa valtaväestön asemassa. (Lehtola 2012, 9–67.)

Suomessa itsenäistymisen jälkeen vallitsi hyvin vahva sodan jälkeinen yhteinäiskulttuurin ja suomalaisen kansan sekä nuoren valtion rakentamisen aika, jolloin saamelaisuus nähtiin monin osin vahingollisena ja kitkettävänä rikkaruuhona suomalaisen vahvan kansan yhtenäistymisen tiellä. Saamelaisiin on kohdistunut suomalaisen valtion olemassaolon ajan sulauttamispolitiikkaa, joka on onnistunut tuhoamaan saamelaisesta kulttuurista peruuttamattomasti monia osia. Moni saamelaissuvun jälkeläinen on tänä päivänä menettänyt yhteyden sukunsa perinteiseen

kieleen ja kulttuuriin. Saamenkielistä käytössä on enää murto-osa alkuperäisistä, ja kielten elvytystyötä harjoittavat esimerkiksi sukupolvia aiemmin yhteyden saamenkieleen menettäneet henkilöt. Poliittisena keskusteluna suomalaisessa yhteiskunnassa on ollut jo pidemmän aikaa se, että voiko kielen myöhemmin takaisin omaksumalla saada saamelaisstatuksen? (Määttä, Sarivaara & Uusiautti 2013, 121–143.)

Saamelaismääritelmä on Suomen lainsäädännön mukaan edellä mainituissa tapauksissa yksiselitteinen; jos kielen osaaminen on suvussa katkennut jo ennen henkilön isovanhempia, ei henkilö voi saada äänioikeutta saamelaiskäräjille. Suomen lain mukainen määritelmä on aiheuttanut myös yhteiskunnallista, politisoitunutta keskustelua saamelaismääritelmästä. Kansainvälisten alkuperäiskansaoikeuksien ja sopimusten mukaan, alkuperäiskansan tulisi saada itse määritellä yhteisönsä kuuluvat jäsenet omista lähtökohdistaan. (Indigenous and Tribal Peoples Convention 2023.) Kieliperiaate on koettu monin osin liian laveaksi, sillä kieliperuste ei itsessään pelkästään ole tausta yhteydestä saamelaiskulttuuriin. Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa "statuksettomat saamelaiset" koetaan kuuluvan valtaväestöön, vaikkakin aineistossa osoitetaan myötätuntoa kieli- ja kulttuuriperinnön katkeamisesta.

2.3 Edeltävä tutkimus Suomessa koskien ILO-sopimus nro 169

Edeltävää tutkimusta ILO-sopimus nro 169:stä pohjoismaisessa kontekstissa liittyen saamelaisiin on tehty, ja keskiössä tutkimuksissa ovat saamelaisten oikeudet ja niiden toteutuminen. Suomessa valtioneuvosto tilasi raportin koskien saamelaisten oikeuksien toteutumista. Raportti toteutettiin oikeusvertailevana tutkimuksena ja julkaistiin vuonna 2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimikunnan julkaiseman raportin nimi on; "Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus." Oikeusvertaileva tutkimus ei ollut kuitenkaan pelkästään oikeustieteellinen; tutkimushankkeen tutkijat edustivat eri tieteenaloja harjoittaen näinollen poikkitieteellistä lähestymistapaa asiaan. Poikkitieteellisyys koettiin tärkeäksi lähtökohdaksi tutkimukselle, koska saamelaisten oikeuksiin ja alkuperäiskansatutkimukseen yleisemmin liittyvä tieto on monitieteistä, joten tutkimuksen objektiivisuus vaati usean eri tieteenalan lähestymistapaa. Tutkimushanke toteutettiin valtioneuvoston tiedontarpeeseen. (Allard et al. 2017).

Suomen valtion tiedontarpeeseen vastanneen hankkeen laatiman raportin lisäksi ILO-sopimus nro 169 on tutkittu suomalaisessa ja pohjoismaisessa kontekstissa myös muista tutkimuksellisista lähtökohdista. Esimerkiksi Tanja Joonan vuonna 2012 julkaistu väitöskirja "ILO convention no.169 in a Nordic context with comparative analysis: an interdisciplinary approach" käsittelee sopimuksen ratifiointia kansainvälisen oikeuden sekä kansainvälisten suhteiden näkökulmasta. Väitöstutkimus tuo esille näkökulmaa, jossa alkuperäiskansojen vaatimukset koskien esim. maa-oikeuksia haastavat valtion harjoittaman vallan legitimitetin koskien em. maa-oikeuksia ja muita alkuperäiskansoja koskevia oikeuksia. (Joonan 2012.)

Tässä omassa tutkielmassani näkökulma on aineistoon perustuen saamelaislähtöinen, mutta suhtautuminen valtion valtaan on lähtökohtaisesti em. Joonan laatiman väitöskirjan väitteen mukainen. Tutkielmani lähtökohtana on se, että saamelaiskäräjät ovat Suomen valtion tapaan poliittinen toimija, jonka näkökulma alkuperäiskansaoikeuksiin koskien saamelaisia ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin oikeutuksiin on poliittisesti merkittävä ja tutkittava, olemassaoleva ilmiö. Saamelaiskäräjien aineistosta analysoidut oikeutukset haastavat valtion harjoittaman vallan legitimitetin; ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin oikeutukset saamelaisnäkökulmasta ovat saamelaislähtöisiä, eivätkä edusta Suomen valtion vallankäyttöä.

Tämän tutkielman näkökulma tunnustaa sen, että myös saamelaiset voivat haastaa alkuperäiskansana Suomen valtion vallan omasta näkökulmastaan esim. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia koskien tuomalla esittämällä oman, Suomen valtion näkökulmansa poikkeavan puolustuksen sopimuksen ratifioinnille. Tämän tutkielman tarkoituksena on tuoda edeltävään ILO-sopimus nro 169 koskevan tutkimustiedon rinnalle lisätietoa konfliktin saamelaisnäkökulmasta analysoimalla saamelaisten esittämiä oikeutuksia koskien sopimuksen ratifiointia.

3 Aineisto ja menetelmä

Tässä luvussa kuvataan tutkielman aineistoa ja menetelmää. Luku sisältää lopussa myös pohdintaa tutkielman eettisyydestä. Tutkielman analysoitavana aineistona käytän saamelaiden itsensä tuottamaa aineistoa saamelaiskäräjien virallisen internetsivuston dokumenttipankista. Dokumenttipankki sisältää saamelaiskäräjien tuottamia erilaisia aineistoja, esimerkiksi puheita, toimintakertomuksia, suunnitelmia jne. Aineistovalinnan tarkoituksena on tuoda esille alkuperäiskansan omia näkökulmia koskien tutkimuskysymystä sekä aihetta/konfliktia. Saamelaiskäräjät ovat saamelaiden ainoa virallinen Suomen valtion sisäinen edustuselin. Saamelaiskäräjien edustajisto valitaan vaaleilla, ja ehdokkaita saavat äänestä vain virallisen saamelaisstatuksen omaavat, laillisesti tunnustetut saamelaiset jotka täyttävät Suomen valtion asettamaan saamelaiskälälakiin (974/1995) kirjatun saamelaismääritelmän. (1995/974 Saamelaiskälälaki.)

3.1 Aineisto

Aineiston ajallinen viitekehys on 14.12.2011-24.01.2019. Ajallinen viitekehys ulottuu ratifiointiprosessin vireilletulosta sen käsittelyn lopettamiseen asti. Aineisto koostuu hyvin erityyppisistä dokumenteista mahdollisimman laajan ja objektiivisen kokonaiskuvan saavuttamiseksi. Osa aineistosta on suomeksi (joko käännettynä tai alkuperäisesti suomen kielellä), osa pohjoissaameksi. Tekstissä käytän aineiston mukaisia käsitteitä; esimerkiksi viimeisessä aineistoluvussa alalukujen jaottelu ennakkoluuloihin, vihapuheeseen ja rasismiin erillisinä alalukuina perustuu niiden esiintymiseen sellaisinaan aineistossa.

Luettelen alle tutkielmassa käytettävät aineistotyytit ja aineistodokumentit:

1. Saamelaiskäräjien **toimintakertomukset, talousarviot ja toimintasuunnitelmat** jokaiselta vuodelta ajallisen viitekehksen sisään, yhteensä 30 dokumenttia, jotka ovat pituudeltaan aineistotyypistä riippuen n.15-60 sivua kappale.
2. Kaksi saamelaiskäräjien tuottamaa lausuntoa: **Saamelaiskäräjien lausunto ILO 169-sopimuksen ratifiointiedellytyksistä** (27.06.2014) ja **Saamelaiskäräjien**

lausunto hallituksen esitysluonnoksesta ILO 169-sopimuksen ratifioimiseksi (02.04.2012). Molemmat lausunnot ovat kattavia, ensimmäinen 17 ja toinen 30 sivua. Aineiston kannalta nämä olivat ainoat ILO 196-lausuntojen joukosta erottuvat lausunnot, muut olivat lähinnä toistoa toisistaan.

3. Saamelaiskäräjien **edustajien puheita** yhteensä 29 kappaletta. Puheet seuloivat saamelaiskäräjien dokumenttipankista niin, että etsin ajallisen viitekehyksen sisältä puheita joissa käsitellään edes jollain tavalla ILO sopimusta. Puheita löytyi runsain määrin, mutta puheet eivät yleisesti ottaen ole kovinkaan pitkiä vaan yleensä parin sivun mittaisia. Pidemmät puhedokumentit sisältävät usein käännöksen suomeksi tai norjaksi/ruotsiksi tai muille saamenkielille, kuten koltansaameksi. Puheista suurin osa on Klemetti Näkkäljärven ja Tiina Sanila-Aikion pitämiä, mutta joukossa on myös muutaman muun saamelaiskäräjien edustajien pitämiä puheita. Mielestäni on perusteltua käyttää myös puheita, vaikka niiden laatijat/pitäjät eivät ole monipuolinen joukkio, mutta koska puheet edustavat kuitenkin saamelaiskäräjiä, joka Suomessa edustaa laillisesti tunnustettuja saamelaisia.

Aineiston tarkoituksena on esittää Suomessa asuvien saamelaisten virallista näkökulmaa koskien ILO sopimus nro 169:än ratifiointia. Aineiston selkeyttämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi päädyin käyttämään aineistolähteenä ainoastaan saamelaiskäräjien tuottamaa aineistoa. Mahdollisuuksia aineiston keräämiseen olisi ollut toki muitakin, esimerkiksi YK:lle toimitettu monikansallisen (niin Suomen, Ruotsin, Norjan kuin Venäjänkin saamelaisten asioita hoitavan) Saamelaisneuvoston julkaisema varjoraportti koskien ILO sopimuksen nro 169 ratifioimattomuutta Suomessa käsittelee laajasti saamelaisten tilannetta (Saamelaisneuvosto 2020). Vaihtoehtoisena aineistonkeruu mahdollisuutena olisi voinut toimia myös esimerkiksi saamelaisvaikuttajien sosiaalisen median/internetjulkaisujen keruu – tällöin materiaali ei tosin olisi ollut virallista, mutta kenties olisi tuonut esille myös monipuolisia ääniä koskien saamelaisia.

Aineisto on tulkintani mukaan relevanttia ja kuvaavaa, sillä aineistossa ääneen pääsee saamelaiskäräjät, joka on tutkimuskysymyksessäni subjektiroolissa. Tutkimuskysymyksen avulla etsitään vastausta saamelaiskäräjien tuottaman aineistosisällön sisältämiin oikeutuksiin koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia, joten saamelaiskäräjien itse tuottama aineisto joka on avoimesti saatavilla viralliselta

internet-alustalta oli luonnollisin valinta tutkielman aineistoksi. Aineiston suuri määrä ja aineistotyyppien monipuolisuus olivat myös valintaa ohjaavia seikkoja aineiston relevanttiuden ja kuvaavuden kannalta. Saamelaiskäräjien toiminta-alue saamelaisten virallisena edustajana antoi aineistomassalle myös monipuolista ja syväluotaavaa ulottuvuutta, jota olisi ollut haastavaa saavuttaa esim. somealustoille tuotettujen yksittäisten henkilöiden julkaisuiden käyttämisellä aineistona.

3.2 Menetelmä

Tämän tutkielman lähtökohtana oli tuoda esille suomalaisessa yhteiskunnassa tosiallisesti hyväksytyn alkuperäiskansa-asemaan määriteltyjen saamelaisten näkökulmaa oikeutusten muodossa ILO-sopimus nro 169:n ratifointiin. Alkuperäiskansa-termin käyttö pohjautuu yhteisesti sovituille ja tunnustetuille tekijöille, joiden avulla kansa määritellään. Määrittelynä alkuperäiskansalle voi käyttää esim. Sanna Valkosen “Poliittinen saamelaisuus” väitöstutkimuksessa esiteltyä tiivistettyä määritelmää:

Kansainvälisoikeudellisesti alkuperäiskansa viittaa siis väestöön, joka on asuttanut alun perin yksin aluetta, jonka etniseltä taustaltaan vieras väestö on sittemmin ottanut haltuunsa. Näin alkuperäiset asukkaat ovat jääneet vähemmistöön tai joutuneet muutoin heikompaan asemaan, mutta ovat silti säilyttäneet perinteisen kulttuurinsa ja elämäntapansa. Myös kansan alisteinen asema suhteessa valtakuntaan on tärkeä alkuperäiskansan määre. (Valkonen 2009, 138–139.)

Saamelaisten määrittely alkuperäiskansaksi on yhteiskunnassamme yhteisesti sovittu objektiivinen, yhteiskunnallisessa todellisuudessa havaittu totuus. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara kuvaavat teoksessaan "Tutki ja kirjoita" loogiseen päättelyyn sekä suoriin aistinvaraisiin havaintoihin perustuvan tiedon olevan filosofisilta lähtökohdiltaan *loogista positivismia* (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 139).

Kvantitatiivisen tutkimuksen perusteet pohjautuvat luonnontieteisiin, joissa lähestymistapa tutkimusongelmiin on loogisen positivismin periaatteissa. Luonnontieteellisten ilmiöiden pohjautuu loogisen positivismin mukaan siihen, että ihmiskunta luottaa aistinvaraisesti havaittujen ilmiöiden todellisuuteen ja pitää niitä objektiivisina tosiasioina. Yhteiskuntatieteissä tutkitaan ja pyritään selittämään yhteiskunnan ilmiöitä ihmisten ymmärtämässä jaetussa ja tunnustetussa todellisuudessa objektiivisina, havaittuina totuuksina tieteellisin menetelmin lähtökohdiltaan samoin

kuin luonnontieteissä. Yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimuksessa kvalitatiivisten lähestymistapojen ja menetelmien lisäksi myös kvantitatiivinen tutkimus on vakiintunutta käytäntöä.

Yhteiskuntatieteellisten ilmiöiden tutkimuskentälle sijoittuvana tämä tutkielma sijoittuu reaalitieteiden kentälle. Reaalitieteisiin kuuluvien tieteiden tieteenalat pohjautuvat loogiselle positivismille. Toivo Salonen määrittelee reaalitieteen seuraavasti; Reaalitieteet on jaettavissa kahteen ryhmään luonnontieteisiin ja ihmistieteisiin. Reaalitieteiden tutkimuskohteena on todellisuus, se mitä on luonnossa ja/tai kulttuurisesti olemassa. Ihmistieteet hahmottavat sosiaalista todellisuutta, praksista, kulttuurisineitä. Luonnontieteet tutkivat luontoa ikään kuin ihmisestä riippumatta. Ne kuvaavat ja selittävät luonnonesineitä. (Salonen 2007, 101.)

Menetelmän valinnassa ohjasi tutkimusongelma, joka on luonteeltaan yhteiskunnallisessa todellisuudessa esiintyvän ilmiön näkyväksi tuomista ja selittämistä; tutkimusongelman keskiössä ovat saamelaiset sekä ILO-sopimus nro 169, jotka ovat molemmat objektiivisesti havainnoituja ja käsitteellistettyjä asioita yhteisesti ymmärretyssä suomalaisessa yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Tutkimuskysymyksessä ilmiön roolissa ovat saamelaisten ILO-sopimus nro 169 ratifiointia puoltava oikeuttaminen, eli; *miten* sopimuksen ratifiointia oikeutetaan? Tutkielman lähtökohtana on sen todellisena pitäminen, että saamelaiset oikeuttavat sopimuksen ratifiointia. Objektiivisena, havaittuna totuutena tutkielman tutkimuskysymyksessä tunnustetaan lähtökohtaisesti saamelaisten ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia puoltavan oikeuttamisen olemassaolo. Jaetussa yhteiskunnallisessa todellisuudessa johon tutkielma sijoittuu, oikeuttaminen tarkoittaa jonkin aiheen puolesta perustelua niin että oikeuttaja perustelee miksi ja miten oikeuttajan näkökulma on oikein ja perusteltua. Oikeuttaminen rakentuu oikeutuksista. Oikeutukset perustuvat yhteiskunnallisessa todellisuudessa moraal- ja oikeuskäsityksille.

Menetelmänä käytin tutkielmassa teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teoriana käyttämäni oikeuttamisteoria tarjosi selkeät raamit aineiston analyysille; alkuun analyysiä varten laadin aineiston seulomiseksi analyysikysymyksiä, joiden avulla etsin teksteistä oikeutukset. Oikeuttamisteoria sisältää oikeuttamisen maailmoita, joiden kautta oikeutuksia ja niiden rakennetta voidaan käsittää ja ymmärtää syvällisemmin. Oikeutukset luokittelin kysymysvaiheen seulomisen jälkeen oikeuttamisteorian

sisältämiin maailmoihin ja analysoin oikeutusten rakennetta maailmoiden kautta tarkemmin. Teorialähtöinen sisällönanalyysi vaati teorialta selkeää rakennetta, sillä teoria ohjasi koko analyysivaiheen ajan aineiston lukemista ja tulkintaa.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi olisi ollut aineistomassan laajuuden ja aineiston heterogeenisyyden vuoksi haastavaa tutkielman käytössä olleille resursseille, joten teorialähtöinen sisällönanalyysi tarjosi luotettavamman systeemin aineiston purkamiseksi ja analysoimiseksi. Perustelen metodologisen valinnan teorialähtöisen ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin välillä tutkielman toteutuksessa käytössä olleiden resurssien lisäksi myös tieteen toistettavuuden periaatteen toteutumisella; valmiin teorian avulla toteutettu analyysi on oikeuttamisteoriaan perustuen mahdollista toistaa selkeän mallin mukaan.

Tutkielman yhteiskuntatieteelliset lähtökohdat ohjasivat myös metodin valinnassa teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Yhteiskuntatieteet kuuluvat ihmistieteenä reaalitieteiden alaisuuteen (Salonen 2007, 101). Sosiaalinen todellisuus joksi suomalainen yhteiskunta voidaan luokitella, sisältää konflikteja joiden rakenne ja tunnistaminen perustuvat yhteisesti ymmärretyille/tunnustetuille objektiivisille totuuksille. Yhteiskuntatieteellisenä ilmiönä konflikti, jonka toisen osapuolen, saamelaisten, oikeuttamista ajamalleen asialle (ILO-sopimus nro 169 ratifiointi) tutkielmassa pyritään selittämään ja ymmärtämään vaati tutkielman metodilta soveltumista yhteiskuntatieteiden sosiaalisessa todellisuudessa esiintyvän ilmiön tunnistamiselle.

Oikeuttamisteoria perustuu suoraan yhteiskunnassa esiintyvien konfliktien tunnistamiseen objektiivisena osana yhteiskunnallista, sosiaalista todellisuutta. Teoriassa konfliktien osapuolten oikeutukset tunnistetaan myös olemassaoleviksi, analysoitaviksi ja tunnistettaviksi asioiksi. Oikeuttamisteorian rooli tutkielmassa oli selvä tutkimusongelmasta lähtien; oikeutukset esiintyvät tutkimuskysymyksessä olemassaolevana, selvitettävänä asiana. Teoriassa oikeutukset ovat myös olemassaolevia ja tunnistettavia konfliktinosia. Analyysin valitsemisessa aineistoon ja tutkimusongelmaan soveltuvaksi metodiksi oli valittava teorian roolia tutkielmassa huomioiva metodi.

Teorialähtöinen sisällönanalyysi valikoitui aineiston analysointiin sopivimmaksi työkaluksi lopulta sen perusteella, että sen mukaan analyysin edetessä teorian rooli

pysyi selkeänä koko tutkielman teon ajan. Analyysissä aineiston analyysi tapahtui oikeuttamisteorian pohjalta teorialähtöisenä sisällönanalyysinä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysi perustuu aiemmin kehitellylle teorialle, ja analyysirunko muodostetaan teorian pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 391.) Oikeuttamisteoria määritteli aineistosta seulottujen tulosten etsimiseen käytetyt analyysikysymykset, ja oikeutusten luokittelun teorian mukaisiin oikeuttamisen maailmoihin. Teoreettinen viitekehys ohjasi myös oikeuttamisen maailmoihin sijoittuneiden oikeutusten rakenteiden analyysiä; oikeuttamisteoriassa oikeutusten rakenne on selitetty mm. yhteiskunnassa vakiintuneille arvoille.

Aineiston analyysiin käytetty analyysirunko koostui oikeuttamisteoriaan perustuvista kysymyksistä ja tulosten (löytyneiden oikeutusten) järjestämisestä oikeuttamisen maailmoihin niiden rakenteen mukaisesti. Analyysirungon ulkopuoliset asiat eivät olleet tutkielman analyysivaiheessa merkittävässä roolissa, vaan analyysissä käytetty metodi ohjasi keskittymään vain analyysin tuloksiin. Teorialähtöisen sisällönanalyysin myötä aineistomassan hallinta helpottui, sillä se mahdollisti oleellisten asioiden poimimisen aineistosta tutkimusongelman selvittämiseksi. Aineisto pelkistyi teorialähtöisen sisällönanalyysin tavoitteiden myötä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 393.) Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä on mahdollista hyödyntää teorian mukaisia ylä- ja alaluokkia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 395). Tämän tutkielman teorialähtöisessä sisällönanalyysissä yläluokkina käytettiin oikeuttamisteorian mukaisia oikeuttamisen maailmoita ja alaluokkana oikeutuksia. Oikeutukset järjestettiin yläluokkiin.

3.3 Tutkielman eettisyys

Saamelaisasioita koskeva tutkimus vaatii erityistä sensitiivisyyttä, sillä saamelaisten historia tutkimusten kohteena on sisältänyt loukkaavia sekä epäeettisiä käytäntöjä. Suomalainen rotututkimus on esittänyt historiassa rasistisia näkökantoja koskien saamelaisia ihmisiä. Saamelaiset luokiteltiin suomalaisiin verrattuna alempirotuiseksi kansaksi. Epäeettiset näkökulmat kuvastivat toisen maailmansodan ajan saksalaisia ihanteita, sekä Suomen itsenäistymisen jälkeistä suomalaisen identiteetin rakennustyötä jossa saamelaiset koettiin alempana ja valtaväestöön sulautettavana kansana. (Lehtola 2012, 178–179.) Rotututkimuksen lähtökohdat, menetelmät ja tutkimustulokset ovat nykypäivän kansainvälisen tiedeyhteisön näkökulmasta epätieteellisiä ja rasistisia. Saamelaisten historia rasistisen tutkimuksen kohteena on jättänyt saamelaisyhteisöön perustellun epäluulon tutkimusta kohtaan, ja näinollen saamelaisasioita käsittelevän

tutkimuksen tulee olla lähtökohdiltaan eettistä sekä saamelaisia kunnioittavaa. (Lehtola 2012, 178–195.)

Yhtenä lähtökohtana tutkielmalleni on että sen näkökulma on saamelaislähtöinen. Tutkielma sijoittuu politiikkatieteen alaisuuteen ja tutkimuskohteena on saamelaisten itse tuottama aineisto. Tämän tutkielman näkökulma ja aihe sijoittavat tutkielman myös saamentutkimuksen piiriin. Eettisenä valintana tutkielman saamelaislähtöisyys ja saamelaisnäkökulman tutkiminen pyrkii tuomaan saamelaisten oman äänen esille konfliktissa. Tämän tutkielman näkökulma ja aihe sijoittavat tutkielman myös saamentutkimuksen piiriin. Alkuperäiskansatutkimuksen osalta eettisiä ohjeistuksia on useita, mutta erityisesti saamelaisaisoihin kehiteltyä yleistä ohjeistusta ei ole julkaistu – saamelaiskäräjien sivustolta löytyy tutkimuseettinen menettelyohje koskien erityisesti kulttuuriperintöä ja perinteistä tietoa käsitteleviä tutkimuksia ;

Ennakkosuostumusta suositetaan haettavaksi sellaisille tutkimus- tai muille hankkeille, jotka koskevat tai voivat koskea saamelaisten kulttuuriperintöä ja perinteistä tietoa. Ohjeistuksen mukaisen__menettelyn tarkoituksena on turvata saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutuminen saamelaisten kulttuuriperintöä ja perinteistä tietoa koskevassa tutkimuksessa ja muissa toimenpiteissä, joilla on tai voi olla vaikutusta saamelaisten kulttuuriperintöön ja perinteiseen tietoon, edistää saamelaisten kulttuuriperinnön ja perinteisen tiedon säilymistä ja varmistaa saamelaisten itsemääräämisoikeus omaan kulttuuriperintöönsä ja perinteiseen tietoonsa. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2021.)

Lapin yliopistolla on käynnissä hanke, jonka tavoitteena on muotoilla saamentutkimuksessa käytettävä universaalimpi malli joka olisi kattavampi kuin saamelaiskäräjien muotoilema lähinnä perinnetietoa ja kulttuuriperintöä koskeva menettelyohje. Lapin yliopiston hanke on tällä hetkellä edennyt työversioon joka on toimitettu Saamelaiskäräjille, TENK:ille ja Koltaneuvostolle. (Lapin yliopisto 2024.)

Lapin yliopiston sivuilla tekeillä olevasta eettisestä ohjeistuksen tavoitteista kerrotaan seuraavaa;

Työryhmän tavoitteena on luoda tutkimuseettiset ohjeet, jotka auttavat tutkijoita tekemään kestäväällä pohjalla olevaa saamelaisia koskevaa tutkimusta. Vastaten nykyaikaisen alkuperäiskansatutkimuksen linjauksia ohjeet laaditaan läheisessä yhteistyössä tutkimus- ja saamelaisyhteisöjen kanssa. Saamelaisyhteisöjen

osallistaminen jo ohjeiden laatimisvaiheessa toteuttaa osaltaan alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta. (Lapin yliopisto 2024.)

Alkuperäiskansatutkimuksesta valmista eettistä ohjeistusta löytyy kuitenkin runsaasti ja sitä on monin osin jo hyödynnetty ympäri maailmaa. Esimerkiksi Australiassa on julkaistu virallinen, suhteellisen laaja eettinen ohjeistus koskien aboriginaaleihin kohdistuvaa tutkimusta, *“Ethical conduct in research with Aboriginal and Torres Strait Islander Peoples and communities: Guidelines for researchers and stakeholder.”* (National Health and Medical Research Council 2018.)

Yksittäisten alkuperäiskansojen tutkimukseen tarkoitettujen eettisten ohjeistusten lisäksi on olemassa myös kansainvälinen ohjeistus, *”CARE Principles for Indigenous Data Governance”* jonka soveltaminen yksittäisiin alkuperäiskansoihin ja niiden tutkimukseen ei ole ongelmattonta, sillä se ei ota huomioon kulttuurisia/historiallisia eroavaisuuksia eri kansojen välillä. Universaalin eettisen mallin on tuottanut The Global Indigenous Data Alliance, ja kokonaisuudessaan malli käsittelee oikeastaan vain alkuperäiskansoista kerättävää tutkimusdataa, ei niinkään sitä kuinka itse tutkimus tehdään, saati aiempia vaiheita. (Research Data Alliance International Indigenous Data Sovereignty Interest Group 2019.)

4 Oikeuttamisteoria

Oikeuttamisteorian ovat kehittäneet Luc Boltanski ja Laurent Thévenot. Teorian kehittäjät ovat lähtöisin perinteisesti arvoiltaan ja tutkimusmenetelmiltään vastakkaisina pidettyjen tieteenalojen piiristä; Thévenot on alun perin ekonomi sekä tilastotieteilijä ja Boltanski sosiologi. (Boltanski & Thévenot 2, 2006.) Boltanski ja Thévenot työskentelivät alun perin yhdessä Pierre Bourdieun kanssa, ja jatkoivat yhteistyötä kehittämällä oikeuttamisteoriaa tavoitteenaan palauttaa moraalikysymykset yhteiskuntatutkimukseen (Boltanski & Thévenot 2006, 2–3.) Oikeuttamisteorian tarkoituksena on tutkia ristiriitatilanteita ja analysoida niiden rakennetta. Yhteiskunnissa toiminta on tavanomaisen toiminnan lisäksi myös jatkuvassa ristiriidassa ja konflikteja syntyy ihmisten välillä niin suurissa kuin pienemmissä mittakaavoissa.

Molemmat huomasivat harjoittamiensa tieteenalojen teorioiden piirissä kuitenkin yhteneväisyyttä koskien konfliktien teoretisointia, vaikka perinteisesti yhteiskuntatieteiden ja taloustieteen on koettu lähestyvän asioita täysin eri lähtökohdista ja arvoista käsin. Thévenot ja Boltanski olivat havainneet molemmat puutteita tieteenalojensa teorioissa koskien konfliktien rakennetta; monet teoriat käsitelivät konflikteja, mutta eivät selittäneet sen tarkemmin ristiriitatilanteissa käytettäviä oikeutuksia koskien osapuolten argumentointia. (Boltanski & Thévenot 2006.)

Ristiriitatilanteissa osapuolet rakentavat argumenttinsa tueksi oikeutuksia saadakseen konfliktit päätökseen itselleen mahdollisimman edullisin tavoin niin että oma puoli ristiriidassa saavuttaisi tilanteessa voiton. Boltanski ja Thévenot päätyivät kehittämään oikeuttamisteorian väkivallattomiin ristiriitatilanteisiin analysoimaan konflikteissa osapuolten käyttämiä oikeutuksia. Perusteoksena oikeuttamisteoriasta on Luc Boltanskin ja Laurent Thevenot'n kirjoittama ”*On Justification-Economies Of Worth.*”

Boltanski ja Thévenot kuvaavat teoksessaan, kuinka ristiriitatilanteen kulkiessa eteenpäin sen osapuolet joutuvat perustelemaan ja argumentoimaan monipuolisemmin yrittäen saada konfliktin oman mielipiteensä hyväksi päätökseen. Samalla kun konfliktitilanne syvenee ja osapuolten argumentointi monipuolistuu, on osapuolten

kyettävä perustelemaan argumenttiansa pitävyys kiistatilanteessa; eli toisin sanoen kyettävä perustelemaan, *miksi* konfliktissa osapuoli käyttää juuri tiettyjä argumentteja oman asiansa ajamiseksi läpi ristiriitatilanteen. Esimerkiksi jos kiistassa alun perin väiteltiin siitä minkä värinen jokin asia osapuolten mielestä pitäisi olla, konfliktin syventyessä teoksen esimerkin mukaan kiista mielipiteestä koskien värisävyä muuttuu ja saa moraalisempia sävyjä; millä *perusteella* valitsemme värisävyä? Oikeutus siis perustelee oikeuden käyttää konfliktitilanteessa tiettyä argumenttia. (Boltanski & Thévenot 2006, 127–138.) Ilman yhteisesti tunnustettuja oikeutuksia ristiriitatilanne ei etene. Teorian mukaan oikeutusten tulee olla osapuolten hyväksymiä, vaikka logiikka itse oikeutusten hyväksynnälle ei olisikaan osapuolten tiedossa. Oikeuttamisteorian mukaan yhteiskunnissamme on olemassa tiettyjä, yleisiä assosiaatioita, jotka vaikuttavat myös oikeutusten hyväksyttävään käyttöön argumenttien tukena (Boltanski & Thévenot 2006, 32–35.)

Argumentoinnin monipuolistuessa myös oikeutuksilta vaaditaan enemmän. Väkivallattoman ristiriidan loppuun saattamiseksi ei argumentoinnin edettyä voitaisi enää olettaa, että esimerkiksi teoksen esimerkkiä noudattaen värisävyn kohdalla alkuun kelvannut kompromissi kelpaisi enää yhtä yksinkertaisilla perusteilla kuin aiemmin – ja perusteiden oikeutuksien olisi muututtava teorian mukaan samaa tahtia. Alkuun värisävystä kiistelevät voisivat tyytyä yhteiseen ratkaisuun, jossa vihreä tai sininen eivät olisi toisensa poissulkevia vaihtoehtoja, vaan myös esimerkiksi vihertävän sininen voisi kelvata molemmille osapuolille. (Boltanski & Thévenot 2006, 33.) Kiistan osapuolet eivät kuitenkaan suinkaan aina tyydy kompromisseihin tai nopeisiin ratkaisuihin, vaan haluavat testata ja kyseenalaistaa syvemmin koko ristiriidan ja toisen osapuolen argumentoinnin pitävyyden sekä oikeuden käyttää perusteluita. (Boltanski & Thévenot 2006, 40.)

Boltanski ja Thévenot huomasivat, että konflikteissa käytettävää argumentointia tukevien oikeutusten rakennetta olisi mahdollista tutkia ja löytää malli, jota oikeutukset noudattaisivat. Teorian kehittäjät havaitsivat, että oikeutukset sitoutuvat vahvasti moraalisiin ja yhteisesti tunnustettuihin yleisiin lainalaisuuksiin; moraaliset arvot sekä periaatteet sisältyivät kiistan osapuolten käsityksiin maailmasta teorian mukaan jo ennen kiistaa, ja jotta konflikti voisi edetä kohti ratkaisua, sen tulisi noudattaa molempien osapuolten osalta yhteisesti ymmärrettyjä moraalisia taustavaikuttimia.

Moraaliset vaikuttimet eivät ole välttämättä tavanomaisessa toiminnassa esillä, mutta nousevat ristiriitatilanteissa havainnoitaviksi. (Boltanski & Thévenot 2006.)

Teoksessa oikeutusten käyttöä konfliktitilanteissa perustellaan teoksessa Henri Lévy-Bruhlin (1964) lainauksella niin, että oikeudella itsellään on tapana saattaa kiistat päätökseen. Oikeutukset sisältyvät oikeuden piiriin. Oikeutusten esiintymisen järjestelmällisyyden mahdollisuutta lähestytään teoksen alussa pohtien sitä voisiko assosiaatioiden kumpuamista ihmisen psyykestä psykologian ymmärryksen mukaan yhdistää sosiologiseen ymmärrykseen yhteisestä edusta, kuuluu taloudelliseen tai poliittiseen järjestykseen, kummuten mahdollisesti luonnontieteeseen perustuvasta teknisestä tuomitsemisesta. Pohdinta käsittelee näin ollen mallia, jossa useampi tieteenala yhdistyisi oikeutusten järjestelmässä niin, että oikeutukset järjestyisivät ihmisen assosiaatioiden mukaisesti ilman tieteenalakohtaisia rajoituksia. (Boltanski & Thévenot 2006, 34.)

Oikeutusten käyttöä yksilöiden kuin kollektiivienkin osalta kiistoissa on Boltanskin ja Thévenot:n teorian perusteella mahdollista purkaa ja ratkoa oikeuttamisteorian avulla. Oikeuttamisteoriassa ristiriitatilanteissa yhteisesti tunnistettavat moraaliset taustavaikuttimet, arvopohjat sekä periaatteet on löydetty ja nimetty. Teoriassa tarkoituksena on palastella konflikti osiin, ja jakaa kiistan osapuolien käyttämiä oikeutuksia oikeuttamisen valtapiirien alaisuuteen. Valtapiirit ovat moraalisia, yleisesti tunnistettuja ”kattoja”, jotka rakentuvat valtapiiriä tukevien perusteluiden varaan. Perustelut voivat olla esimerkiksi arvoja, tai periaatteita. Moraalisia valtapiirejä kutsutaan itse konfliktitilanteissa oikeuttamisen maailmoiksi. (Boltanski & Thévenot 2006, 159–211.) Luonteeltaan maailmat ovat pääosin erilaisia, mutta voivat konflikteissa esiintyä samanaikaisestikin mutta samanaikaisuudestaan huolimatta oikeuttamisen maailmat ovat aina ristiriidassa keskenään. Oikeutukset voivat kiistoissa olla myös kritiikkiä maailmojen sisältöä kohtaan. (Boltanski & Thevenot 2006, 215–236.)

Valtapiirit ja niiden oikeutukset palautuvat aina teorian mukaan ihmisyyteen. Oikeuttamisen maailmojen moraaliset painotukset ovat ristiriidassa keskenään ja ne punnitsevat toistensa moraalisuutta asteikolla pieni-suuri (*petitesse-grandeur*). Valtapiirissä tärkeinä pidetyt moraaliset painotukset ja arvot voivat näyttäytyä toisessa valtapiirissä vältettävänä/huonoina perusteina; esimerkiksi inspiraation maailmassa

painotetaan intuition voimaa; teollisuuden valtapiirissä tarkka mitattavuus korostuu vastavoimana intuitiolle. Teorian tarkoituksena ei ole punnita sitä onko joku objektiivisesti tarkasteltuna parempi oikeutus tai argumentti, vaan kuinka oikeutukset rakentuvat käytetyissä argumenteissa. Valtapiirit eivät ole teorian mukaan toisiinsa nähden paremmuusjärjestyksessä, vaan ne edustavat erilaisia arvoja ja moraalipainotuksia.

Tutkielmani aihepiiri on paljon mielipiteitä herättävä, ja sisältää vastakkainasettelun (saamelaiset vs. valtio) ollen kaikkea muuta kuin neutraali. Henkilökohtaista valintaani koskien tutkimusongelmaa väritti myös oma kiinnostukseni asiaan ja se, että tilanne ILO-sopimuksen ratifioimattomuuden suhteen tuntui epäoikeudenmukaiselta. Tutkimusasetelman ja ongelman vieminen neutraalimpaan suuntaan vaati teorialta sen, että teoreettisen viitekehyksen avulla olisi mahdollista tutkia jotain aiheeseen liittyvää seikkaa neutraalisti. Oikeuttamisteoria onkin varsin sopiva juuri tästä syystä konfliktin tutkimiseen, sillä se ei leimaa kumpaakaan kiistan osapuolta – ei saamelaiskäräjiä eikä Suomen valtiota tai osapuolten edustajia. Moraali ja ihmisyyys sekä arvopohja ovat keskeisiä teoriassa, mutta sen moraalifilosofisista juurista huolimatta teorian tarkoituksena on tutkia *mitä* oikeutuksia konfliktin osapuoli käyttää perustellessaan kantaansa, eikä sitä onko jompikumpi osapuoli enemmän oikeassa kuin toinen.

Teorian osalta on siis mahdollista tutkia *miten* konfliktissa on päästy lopputulokseen, ei sitä mitä lopputulos mahdollisesti on. Oikeuttamisteoria antaa mahdollisuuden myös sille, että konflikti ei ratkea. (Boltanski & Thevenot 2006.) Tutkielmani tutkimusongelman tarkoituksena on tutkia *miten* saamelaiskäräjät oikeuttivat tien kohti ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia. Ratifiointi kuitenkin keskeytettiin Suomessa, joten tutkielmassani en keskity esimerkiksi siihen mitä olisi voinut tapahtua jos ratifiointi olisikin toteutunut vaan saamelaiskäräjien argumentointiin sisältyvät oikeutukset järjestäytymisineen ovat tutkimuksen kohteena.

Oikeuttamisteoria sisältää seitsemän oikeuttamisen maailmaa, jotka pohjautuvat teorian mukaan yhteiskunnissa vakiintuneille arvoille, joiden perusteella oikeutukset rakentuvat.

4.1 Oikeuttamisen maailmat

Oikeuttamisteorian mukaiset maailmat ovat vuorovaikutuksessa yhteiskuntien kanssa, sillä oikeuttamisen maailmat eivät ole luonteeltaan pysyviä vaan ikuisessa murroksessa ja muuntuvassa tilassa. Maailmat perustuvat yleisesti tunnistettuihin ja assosioituihin moraalisiin asioihin. Oikeuttamisen maailmoita kutsutaan materiaalisessa todellisuudessa, eli esiintyessään todellisissa argumenttien oikeutuksissa, oikeuttamisen maailmoiksi. (Boltanski & Thévenot 2006, 159–211.)

Teoriassa kerrotaan, että oikeuttamisen maailmojen arvojärjestykset ovat olemassa yhteiskunnissa ja nousevat esille ihmisten tiedostamattomista assosiaatioista konfliktitilanteissa. Tutkielmani ideana on etsiä näitä assosiaatioita ja niiden muodostamia oikeutuksia analyysikysymysten avulla ILO 169:n ratifioinnille saamelaiskäräjien tuottamasta materiaalista koskien ILO 169:n sopimuksen ratifiointia. Miten saamelaiskäräjät oikeuttavat konfliktissa omat perustelunsa puolustaessaan sopimuksen ratifiointia? Oikeuttamisen maailmat ovat sisällöltään erilaisia, joten oikeutusten etsiminen aineistosta ei ole rajautunut vain ennakolta todennäköisimpiin maailmoihin; tarkoituksena on löytää tiedostamattomiin yhteiskunnassa tunnustettuihin arvoihin pohjautuvia periaatteita ja niiden rakentamia oikeutuksia.

Oikeuttamisteorian mukaiset maailmat ovat seuraavat; kansalaisuuden maailma, teollisuuden maailma, kodin maailma, markkinoiden maailma, inspiraation maailma ja maineen maailma (Boltanski & Thévenot 2006, 159–211.) Näiden lisäksi oikeuttamisteoriaan on lisätty myöhemmin uusi maailma, ekologian maailma (Lafaye & Thévenot 2017.)

Oikeuttamisen maailmat ovat sisällöltään ristiriidassa keskenään, mutta konflikteissa saati elämässä yleensä maailmat eivät ole toisensa poissulkevia ja teoriassa korostetaankin sitä että oikeuttamisen maailmat voivat esiintyä yhtä aikaa koskien argumentteja:

The most inspired artist cannot let the inspiration of the moment determine his course of action in every situation; in order to not to be perceived as mentally ill, he has to stand in line at the post office like any other customer. Similarly, actors whose professional universe is deeply embedded in an industrial world, with its workshops, offices, and construction sites, are nevertheless not stuck fast once and for all in the world of industry. Even at work, they have to be able to shift into situations in which objects and worths from a different world are deployed – perhaps from the world of inspiration, to

take an example that appears particularly incompatible with the industrial order. (Boltanski & Thévenot 2006, 216.)

Ihmiset tai ihmisryhmät eivät edusta todellisuudessa edeltävän esimerkin mukaisesti vain yhtä maailmaa, vaikka olisivatkin enimmäkseen tekemisissä esim. työelämässään johonkin tiettyyn maailmaan sisältyvien arvojen ja moraalien vaikutuspiirissä. Oikeutukset eivät ole irrallisia suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Argumenttien käytön ja rakentumisen monimuotoisuudessa voidaan havaita kulttuuri-, aika-, ja paikkasidonnaisuutta; esimerkiksi maineen maailma korostaa ajallisesti nykyhetkeä ja julkista mielipidettä, kodin maailma taas perimätietoa ja pitkälle ulottuvampaa sidonnaisuutta.

Oleellista teoriassa onkin, kuinka näitä sidonnaisuuksia (niin kulttuuri-, aika-, ja paikkasidonnaisuuksia) voidaan luokitella tunnistamalla ikään kuin ”kattoja” (teoriassa katon virkaa toimittavat maailmat, ja rakennuksen sisäosia edustavat oikeutukset ja niiden sisältö) konfliktien sisältämille argumenteille ja niiden oikeutuksille.

Oikeuttamisen maailmat sisältävät perusteluita oikeutuksille ja rakentuvat kutakin maailmaa määrittävien arvojen perusteella. Arvopohja on maailmoiden suhteen toisinaan hyvinkin erilainen, mutta kuten em. on teorian tarkoituksena kuvata liikkuvaa ja joustavaa todellisuutta sekä sen sisältämiä konfliktitilanteita antaen tilaa myös kritiikille. Maailmat eivät sisällä ainoastaan konfliktien argumentoinnin oikeuttavien perusteiden puolustusta; teorian mukaiset maailmat sisältävät myös kritiikkiä toisia maailmoita kohtaan. Argumentoinnin tukena oikeutukset voivat rakentua siis myös kritiikin avulla.

Teorian osio joka käsittelee maailmojen kritiikkiä selventää myös niiden välisiä suhteita;

But in the tests we have examined up to now, only beings belonging to a single world were involved. What happens when persons and things from different worlds present themselves together in a test? And, more generally, how are relations among different worlds established? The search for satisfactory response to these questions leads us to leave natural agreement behind in order to contemplate new figures. (Boltanski & Thévenot 2006, 215.)

Teoria ei käsittele kritiikkien oikeutusta (eli onko konfliktissa oikein käyttää juuri tätä kriittisistä oikeutusta toista, eri oikeuttamisen maailmasta lähtöisin olevaa oikeutusta

vastaan); se käsittelee sitä kuinka kritiikit kuuluvat maailmoissa oikeutuksiin suhteessa toisiin maailmihin. (Boltanski & Thévenot 2006, 215–232.)

4.1.1 Teollisuuden maailma

Teollisuuden maailman arvot ovat niin sanottuja kovia arvoja ja ne pohjautuvat suurelta osin perinteiseen länsimaiseen tiedekäsitykseen (tai koviin tieteisiin, esim. matematiikka, fysiikka, kemia yms.); *teknologinen (technological)*, *asiantuntijuus (specialist/person in charge)*, *mitattavuus (measure)* ja *käsitteellistettävyys (determine)* ovat teollisuuden maailmaa tukevia arvoja (Boltanski & Thevenot 2006, 203–211). Teollisuuden maailmassa ylimpänä yleisenä periaatteena on *tehokkuus*. Teollisuuden maailma- nimestään huolimatta se ei siis koske ainoastaan teollisuutta vaan on laajempi käsite ja sen sisältämät arvot eivät rajoitu vain teollisuuden piiriin. Arvot ovat oikeutuksien osalta siis läsnä muissakin kuin tehdasympäristöissä. (Boltanski & Thévenot 2006, 203.)

Teollisuuden maailman luonteen käsittämisessä voi helpottaa vertailu inspiraation maailmaan, jossa painoarvoa annetaan enemmän intuitiolle ja aistinvaraisille havainnoille; teollisuuden maailmassa tulkinnanvaraisuus ei ole avainasemassa vaan esim. kovien tieteiden mukaiset vakiintuneet mittaustavat. Teollisuuden maailmassa ihminen on havainnoijan osassa tulkitsemassa mahdollisimman tarkasti mittalaitteiden ja erilaisten määritelmien avulla asioita. (Boltanski & Thevenot 2006, 203–211.)

Arvottomina oikeuttamisen maailmassa koetaan *tehottomuus (inefficient)*, joka perustuu tarkemmin *tuottamattomuudelle (unproductive)*, *epäaktiivisuudelle (Inactive)*, *ei-optimaalisuudelle (Not optimal)*, *epäsopivuudelle (Unsuited)*, *romahtamiselle (Breakdown)* ja *epäluotettavuudelle (Unreliable)*. (Boltanski & Thevenot 2006, 208.) Teollisuuden maailmaan kuuluvat oikeutukset sisältävät ihmisten ja muiden asioiden suhteen arvostuksen sille, että jokainen on tehokas ja tuottava sekä aktiivinen. Tulevaisuus on teollisuuden maailmassa merkittävää. Perinteet ja sukupolvi eivät ole maailmassa kodin maailmasta poiketen arvossa; uusi ja tehokas teknologia ja eteenpäin

suuntautuva mahdollisimman aktiivinen kehitys määrittelevät teollisuuden maailmaa. (Boltanski & Thevenot 2006, 203–211.)

4.1.2 Ekologian maailma

Ekologian maailman Thevenot kehitteli myöhemmin Lafayen kanssa yhteistyönä. Ekologian maailman arvoina ovat muun muassa ekologinen kestävyys ja luonnon itseisarvo. Ylimpänä yleisenä periaatteena maailmassa on *vihreys (green)*. (Lafaye & Thevenot 2017, 278-300.) Ekologian maailman pääperiaate on, että sen rooli oikeutuksissa nousee jatkuvasti, eikä ekologiaa voi tänä päivänä enää perusteluna sivuuttaa. Oikeuttamisen maailmoista ekologian maailmassa perusteluina oikeutukselle voidaan käyttää ekologiaa niin paikallis- kuin planetaarisellakin tasolla. Oikeutukset voivat ekologian maailmassa perustua lähiluonnolle, ja vaikkapa maisemien suojelulle. Planetaarisella tasolla ekologiset perusteet voivat ulottua esimerkiksi ilmakehän tilanteeseen tai koko ihmiskunnan/maapallon lajikirjon tulevaisuuteen. (Lafaye & Thevenot 2017, 278.)

Ekologian maailmassa oikeutukset rakentuvat pääosin adjektiivin “vihreä” varaan. Vihreyttä käytetään ekologian maailman arvona ja objektina jopa enemmän kuin ihmisiä. Oikeuttamisen maailmana ekologian maailma rakentuu nimensä mukaan ekologisuudelle. Kaiken keskiössä on ekologisuus ja luonnonsuojelu. (Lafaye & Thevenot 2017, 288.) Ekologian maailman teoretisoinnissa mielenkiintoista on sen sidoksisuus jokaiseen jo aiemmin teoretisoituun maailmaan. Argumentteja jotka sisältävät ekologisia arvoja on voitu käyttää vaikka kodin maailman tavoin, esim. oikeutuksessa jossa luontoa toivotaan suojeltavan sen vuoksi että perinteikäs maisema säilyisi koska perinteet ja sukupolvet ovat sen taustalla. (Lafaye & Thevenot 2017, 278–280.)

Ekologian maailmassa arvokkaita eivät ole siis välttämättä ainoastaan ihmiset. Oikeuttamisen maailmassa arvokkaita voivat oikeutuksissa olla esim. *vesi (water)*, *kasvisto (flora)* ja *eläimet (fauna)*. Arvokasta on myös kaikki vihreä, “puhdas” ja kierrätettävä. Arvottomana oikeutuksissa taasen voidaan nähdä kaikki mikä uhkaa arvokkaana pidettyjen asioiden säilymistä vihreinä ja puhtaina; esim. moottoritiet, ilmansaasteet, roskat yms. Ekologian maailman erikoisuutena muihin maailmoihin verrattuna on arvottomina pidettyjen asioiden mahdollisuus muovautua arvokkaiksi.

Roska voikin olla arvokasta, jos se voidaankin kierrättää ja se muuttuu vihreäksi sekä ekologiseksi. (Lafaye & Thevenot 2017, 288–289.)

4.1.3 Kodin maailma

Kodin maailman ylin yleinen periaate on *perinteiden noudattaminen (engenderment according to tradition)* ja siihen nivoutuvat *sukupolvi (generation)*, *hierarkia (hierarchy)* sekä *traditio (tradition)*. Kodin maailmassa arvoiksi on lueteltu teorian mukaan juurien tuntemus ja perhesuhteiden vaaliminen. Oikeutusten arvo mitataan kodin maailmassa seuraavien arvojen mukaan; *hierarkkisuus (hierarchical)*, *hyvä kasvatus (well brought up)*, *viisaus (wise)*, *suopeus (benevolent)*, *varautuneisuus (reserved)*, *hienotunteisuus (discreet)*, *rehellisyys (honest)*, *uskollisuus (faithful)* ja *kunnianarvoisuus (distinguished)*. (Boltanski & Thevenot 2006, 164–178.)

Tässä oikeuttamisen maailmassa tärkeintä on hierarkkinen suhde toisiin. Asema ja arvo määrittävät riippuvuuksista suhteessa perinteisiin asemiin, esimerkkinä teoriassa mainitaan satu prinsessasta ja herneestä; syntymä määrittää kodin maailmassa aseman ikäikaisten hierarkioiden ja ihmissuhteiden osalta. Perinteiden jatkuvuus ei ole täysin näkyvää, vaan esimerkiksi sukupolvia jatkuneet kasvatustoimet ovat voineet kodin maailman mukaisesti muovata hyvin käyttäytyvän yksilön, jonka käytös tulee ikään kuin esille automaattisena toimintana (näennäisen luonnollisena), vaikka tiettyjen omaksuttujen käytösmallien takana onkin sukupolvia jatkunut ketju. Perusajatuksena kodin maailmassa on henkilön asettuminen yhteiskunnassa suhteessa toisiin ihmisiin. (Boltanski & Thévenot 2006, 164–167.)

Kodin maailma tekee näkyväksi ja tunnistaa arvot jotka piilevät edellä mainittujen esimerkkien takana. Maineen maailman kanssa yhteneväistä on se, että kyseinen maailma on myös riippuvainen toisista ihmisistä; tässä kuitenkin piilee myös ero näiden kahden maailman välillä, sillä kodin maailmassa toisten mielipide ja yksilön aseman tunnistaminen yhteiskunnassa ei nivoudukaan saavutuksiin tai suoraan tunnettavuuteen vaan päinvastoin syntymässä perittyyn asemaan ja asemaan suhteessa toisiin ihmisiin. (Boltanski & Thevenot 2006, 164–178.)

4.1.4 Maineen maailma

Maineen maailmassa arvoiksi luetellaan *mielipidejohtajuus (opinion leader)*, *julkisuus (fame)* ja *tunnettavuus (recognized)* sekä *huomion saaminen (attention getting)* (Boltanski & Thévenot 2006, 178–185). Ylimpinä yleisenä periaatteena maineen

maailmalle on teoriassa lueteltu seuraavat; *julkisen mielipiteen todellisuus (the reality of public opinion), toiset (others) ja julkinen (public)* (Boltanski & Thévenot 2006, 179). Maineen maailmassa muistin merkitys on vähäisempi kuin esimerkiksi kodin maailmassa, jossa korostuvat jatkuvuus ja perinteet (historian vaikutus nykyhetkeen). Teoriassa selitetään maineen maailmaa muuttavana, jota julkinen mielipide määrittelee. Mielipiteen voima saa maineen maailmassa vankan jalansijan ohittaen esimerkiksi tutkitun tiedon ja perimätiedon;

In the world of fame, people may impose an order on beings and reach agreement in a just world by taking only the *opinion* of others into account. It is *opinion* that establishes equivalence, and the worth of each being depends on the *opinion* of others: to a large extent, the reactions “of *public opinion* determine success”. Persons are relevant inasmuch as they form a *public* whose “*opinion* prevails,” a *public* “that creates *public opinion*” and thereby constitutes the only “true” *reality*: “Isn’t an *opinion* also a *reality*?” (Boltanski & Thévenot 2006, 179.)

Maineen maailmassa julkisen mielipiteen muutos on kuitenkin otettu huomioon helposti muuttavana asiana. Mielipiteellä on maineen maailmassa itseisarvo, eikä mielipiteen sisältöä pyritä maineen maailmassa arvottamaan. Julkisuus itsessään nähdään arvona. Julkinen mielipide ja maine eivät merkitse mitään ilman ihmisjoukkoa sen takana, mutta maineen maailma ei unohda myöskään yksittäisen mainetta janoavan ihmisen tahtoa saavuttaa mainetta ja julkisuutta. Maineen maailmassa julkisuutta tavoitellaan ihmisen toimesta, joka himoitsee tunnustusta ja huomiota – esimerkkinä teoriassa käytetään Andy Warholin lausahdusta siitä kuinka jokainen haluaa 15 minuutin hetkensä julkisuudessa. (Boltanski & Thévenot 2006, 178–179.)

Teorian mukaan maineen maailmassa merkittävintä ei ole taito, jonka avulla julkisuus tai huomio on saavutettu. Esimerkiksi ihminen joka on loistokas ja taitava kirurgi ei maineen maailmassa täytä arvostuksen kriteereitä, jos ei ole onnistunut saavuttamaan itseisarvon kyseisessä maailmassa saavuttanutta julkisuutta. Suuren yleisön mielipide on maineen maailmassa merkittävämpi kuin pienen rajatun joukon saavuttama suosio. (Boltanski & Thévenot 2006, 183–185.)

4.1.5 Inspiraation maailma

Inspiraation maailman ylimmäksi yleiseksi periaatteeksi on nimetty teoriassa *inspiraatio* ja sen *ulosvirtaus (the outpouring of inspiration)*. Inspiraation maailmaa

määrittelevät mm. pyhyys, uskonnot, ideologisuus ja luovuus. Vertailussa maineen maailmaan merkityksestä ei ole julkinen mielipide, vaan sisäinen inspiraatio ja sen ilmenemismuodot ulosvirtauksineen. (Boltanski & Thevenot 2006, 159–164.) Inspiraation maailmassa objektiivisuudella ei ole kovin merkittävää jalansijaa; inspiraatiota ei ole yhtä helppoa mitata kuin muiden maailmojen arvoja:

The inspired world, in which beings must be prepared to welcome changes of state, is weakly equipped and not very well stabilized. All the things that support and outfit equivalence in the other worlds, such as measures, rules, money, hierarchy, and laws, are missing here. Given its weak level of accouterment, this world tolerates the existence of internal tests that are minimally objectifiable, if at all. (Boltanski & Thévenot 2006, 159.)

Inspiraation maailma rakentuu abstraktiuden hyväksynnälle. Oikeutukset jotka ovat inspiraation maailman alaisuudessa perustuvat osin myös kokeellisuudelle. Inspiraation maailma antaa tilaa unohtaa totuttu ja löytää luovia ratkaisuja sekä polkuja, jotka vaativat toisinaan myös vakiintuneen tavan ulkopuolelle astumista; esimerkiksi tieteelliset menetelmät voidaan kyseenalaistaa inspiraation maailmassa. Luovuus ei ole inspiraation maailmassa pelkästään taiteellista; inspiraatiota tarvitaan monessa muussakin osassa elämää. (Boltanski & Thévenot 2006, 161.)

Teollisuuden maailman ja markkinoiden maailman arvot tuntuvat ensilukemalta asettuvan parhaiten vallitsevaan tiedekäsitykseen, mutta mitä olisivatkaan monimutkaisimpia mittalaitteita ja mekaniikkaa tarvitsevat keksinnöt alkulähteeltään ilman inspiraatiota, luovuutta ja intuition voimaa? Historian suurimmat keksinnöt ovat mekaanisen toteutuksen lisäksi tarvinneet kokeellisen mielen, joka on asettunut totutun ulkopuolelle. Maailman arvot ja nimi eivät siis poissulje oikeutuksiaan näennäisesti eri aihepiiriä edustavan argumentin osalta; esimerkiksi inspiraation maailman oikeutukset voivat hyvin asettua tiedettä ja tieteellisyyttä puolustavaan argumenttiin, vaikka helposti voisi olettaa senkaltaisen perusteen liittyvän enemmän teollisuuden tai markkinoiden maailmaan. (Boltanski & Thevenot 2006, 159–164.)

4.1.6 Markkinoiden maailma

Markkinoiden maailma on oikeuttamisen maailmoista lähimpänä teollisuuden maailman arvojen kanssa; arvoiksi markkinoiden valtapiiriin on lueteltu teoriassa materiaallinen hyöty ja sen tavoittelu. Teollisuuden maailman tavoin nämä arvot ovat kovien tieteiden

mukaisesti mitattavissa, eivätkä ole niin tulkinnanvaraisia tai vaikeammin mitattavissa kuin vaikkapa inspiraation maailman oikeutuksien arvot ja perusteet. Ylimpänä yleisenä periaatteena markkinoiden maailmassa on *kilpailu (competition)*. Markkinoiden maailmassa ei arvosteta ”reilua-kauppaa” eli arvoiksi koetaan vain omaisuuden kartuttamiseen linkittyvät arvot ja toiminta. (Boltanski & Thevenot 2006, 193–203.)

Markkinoiden maailma vaikuttaisi ensisilmäyksellä kovin samankaltaiselta teollisuuden maailman kanssa, mutta markkinoiden maailma rakentuu kuitenkin eri arvoille huolimatta niiden pohjasta samoille tieteenaloille; arvoja ovat kilpailu ja kilpailijat. Oikeutukset ovat teorian mukaan markkinoiden maailmassa pohjautuneet inhimilliselle halulle omistaa ja kuluttaa hyödykkeitä. Kilpailu markkinoiden maailmassa syntyy paitsi halusta tuottaa ja luoda hyödykkeitä ihmisten käyttöön, myös halusta kilpailla näistä hyödykkeistä. Kilpailu keskittyy niin tavanomaisten hyödykkeiden omistamiseen, mutta harvinaislaatuistenkin hyödykkeiden tavoitteluun. (Boltanski & Thevenot 2006, 196.)

Oikeuttamisen maailmoista markkinoiden maailma on irrallaan ajasta; perinteet ja sukupolvet eivät merkitse markkinoiden maailmassa mitään, vaan esim. hyvä onni nähdään tavoiteltavana ja määrittelijänä. Markkinoiden maailmassa yksilöllisyys korostuu halun muodossa; halu omistaa ja tavoitella kulutushyödykkeitä ohjaa ihmisen toimintaa. Oikeuttamisen maailmoista markkinoiden maailmassa ei kuitenkaan olla täysin irrallaan muista ihmisistä, vaan maailmassa ei esim. erotella kulutushyödykkeitä vain yhden yksilön tavoittelemiksi; maailmassa erotetaan myös massojen voima määrittellä jokin hyödyke himoituksi ja tavoiteltavaksi. (Boltanski & Thevenot 2006, 193–203.)

4.1.7 Kansalaisuuden maailma

Kansalaisuuden maailmassa ylimpänä yleisenä periaatteena on *kollektiivien/yhteenliittymien ylivoima (the preeminence of collectives)*. Ylin yleinen periaate rakentuu kansalaisuuden maailmassa *kollektiivin (collective)*, *kaiken (all) ja tahdon (will) (yleisten)* varaan. (Boltanski & Thevenot 2006, 185.) Tämän maailman osalta yhteisön etu korostuu yksilön etuun verrattaessa altruistisesti. Teoriassa kansalaisuuden maailmaa avataan selittämällä, että kansalaisuuden oikeutukset eivät liity pelkästään valtioiden kansalaisuuteen, vaan laajempaan kollektiiviseen yhteyteen.

Kansalaisuuden maailma on yhteenkuulumista eri kokoiisiin kollektiiveihin, laajimmillaan ihmiskuntaan. Kansalaisuuden maailma voi siis muotoutua hyvinkin erilaisista lähtökohdista ja oikeutukset muotoutua pohjaltaan erikokoisista yhteenliittymistä. (Boltanski & Thevenot 2006, 185–193.)

Oikeutukset kansalaisuuden valtapiirissä muotoutuvat kollektiivien yhteisistä ajatuksista, esimerkiksi yhtenäisistä ja yhdistävistä tärkeinä pidetyistä arvoista. Pohjaksi kollektiivin määrittelylle kansalaisuuden maailmassa pidetään myös tahtoa järjestäytyä kollektiiviksi. Esimerkkinä yhteisen tahdon (sekä tavoitteen) vuoksi järjestäytyneistä mainitaan ammattiliitot ja ammattijärjestöt. (Boltanski & Thevenot 2006, 185.) Kansalaisuuden maailmassa kollektiivin ei kuitenkaan tarvitse olla ammattimainen saati puolue; yhteinen, tärkeäksi koettu ja tavoiteltava asia jonka yhteenliittymä kokee yhdistävänä tekijänä on merkittävämpää kuin kollektiivin status yhteiskunnassa (Boltanski & Thevenot 2006, 185–193).

Kansalaisuuden maailmassa tunnustetaan kollektiivien voima; mitä vain voidaan saavuttaa yhteisen tavoitteen yhdistävän voiman avulla. Merkittävää kansalaisuuden maailmassa *arvokkuuden (dignity)* kannalta on pyrkimus/tavoite kansalaisoikeuksiin (*the aspiration to civil rights*). Kansalaisoikeuksien toteutuminen ja esim. muiden poliittisten/oikeudellisten seikkojen ajaminen ryhmänä ovat yksi osa kansalaisuuden maailman oikeutusten rakennetta. (Boltanski & Thevenot 2006, 185–193.)

4.2 Oikeuttamisteorian soveltaminen aiemmassa tutkimuksessa

Tässä luvussa esittelen oikeuttamisteorian soveltamista aiemmassa tutkimuksessa. Ensin esittelen oikeuttamisteoriaan pohjautuvan JOA-analyysimallin (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011). Toisena oikeuttamisteorian soveltamisen esimerkkinä esittelen tässä luvussa alkuperäiskansatutkimuksen piiriin sijoittuvan Carmen Maria Sanchez Caron ja Pascale Garnierin vuonna 2020 laatiman tutkimuksen *Indigenous caregivers and indigeneity in Bogota: between two worlds*, jossa oikeuttamisteoriaa on hyödynnetty (Caro & Garnier 2020). Perustelen JOA-analyysimallin esittelyn tässä luvussa sille, että se on esimerkki siitä kuinka oikeuttamisteoria on käyttökelpoinen lähtökohdiltaan hyvin erilaisissa yhteiskunnan sisäisissä tutkimusongelmissa, jollainen myös tämän tutkielman aihe on (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011). Teorian käyttökelpoisuus analyysimallin kehittelyn pohjana sekä omana itsenään puolustaa teorian tukevan tieteenfilosofista lähtökohtaa tieteellisen tutkimuksen toistettavuuden ideaalista; oikeuttamisteorian rakenne antaa selkeän teoreettisen viitekehyksen. JOA-analyysimallin esittely tässä luvussa ei perustu siis suoraan sen analyysimallin rakenteeseen, sillä tässä tutkielmassa ei ole hyödynnetty JOA-analyysimallia.

Caron ja Garnierin tutkimus on tässä luvussa esimerkkinä tutkimuksesta, jonka kohteena on alkuperäiskansa. Saamelaisasioihin kohdistuvasta tutkimuksesta ei löytynyt edeltävää tutkimusta, jossa olisi hyödynnetty oikeuttamisteoriaa. Caron ja Garnierin tutkimus on tässä luvussa esimerkkinä siitä, että oikeuttamisteoria soveltuu teoreettisena viitekehyksenä alkuperäiskansaan kohdistuvaan tutkimukseen.

4.2.1 Oikeuttamisteoriaan pohjautuva JOA-analyysi

Oikeuttamisteoriaa on käytetty teoreettisena viitekehyksenä monissa tutkimuksissa, ja oman tulkintani mukaan yhtenä syynä sen käytettävyydelle on teorian selkeys; oikeuttamisen maailmat ovat suhteellisen loogisesti rakentuneita kokonaisuuksia, mutta teoriasta löytyy silti liikkumavaraa esimerkiksi valtapiirien painotusten suhteen. Oikeuttamisteorian pohjalta on kehitelty julkisen oikeuttamisen analyysimenetelmä, lyhenteeltään JOA-analyysi. Analyysimenetelmä on kehitetty julkisen keskustelun analyysiä varten, ja sen avulla on mahdollista tutkia suuriakin aineistokokonaisuuksia. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 34–51.)

JOA-analyysimenetelmää on käytetty aineiston systemaattiseen analyysiin, eli se sisältää oikeuttamisteorian maailmat vielä järjestellymmässä muodossa kuin itse

alkuperäinen teoria (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 35.) Julkisen oikeuttamisen analyysimenetelmää esittelevä artikkeli Sosiologia-julkaisussa näyttää käytännönläheisesti kuinka oikeuttamisteoriaa on mahdollista hyödyntää käytännössä – artikkelissa myös selitetään oikeuttamisteoriaa hyvin auki, ja esimerkiksi seuraavasta lainauksessa on perusteita oikeuttamisteorian hyödyntämiselle koskien tutkielmani aihepiiriä;

Maailmassa, jossa globalisaatioprosessit luovat yhtenäistävää ”maailmankulttuuria” (Boli & Thomas 1999), mutta jossa samanaikaisesti paikallisten käytäntöjen merkitys tulee yhä ilmeisemmäksi (ks. Sharma & Gupta 2006), tarvitaan empiiristä tutkimusta siitä, millaisiin oikeudenmukaisuuskäsityksiin toimijat eri julkisuuden tasoilla tukeutuvat yhteiskunnallisiin ongelmiin liittyvissä kiistoissa. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 35.)

Yhtenäiskulttuurin muodostuminen syö kehittyessään muita kulttuureja, varsinkin alkuperäiskansakulttuurit ovat uhanalaisia globaalien ja paikallisten kulttuurien yhteentörmäyksessä. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia puolustavat puheenvuorot ja dokumentit niin saamelaiskäräjien aineistossa kuin saamelaisvaikuttajien henkilökohtaiset puheenvuorot ovat yhtä suuressa arvossa kuin vaikkapa suomalaisten puheenvuorot suomalaisen kulttuurin säilyttämisestä globaalin vaikutuksen alla.

4.2.2 Caron & Garnierin tutkimus

Alkuperäiskansaa koskevan tutkimuksen piiristä löytyy myös tutkimusta jossa on hyödynnetty teoriana oikeuttamisteoriaa. Esimerkiksi vuonna 2020 hyväksytysti julkaistussa melko tuoreessa Carmen Maria Sanchez Caron ja Pascale Garnierin tutkimusartikkelissa *Indigenous caregivers and indigeneity in Bogota: between two worlds* on esitelty kiista koskien alkuperäiskansaan kuuluvien lasten kasvatusta Bogotan päiväkodeissa valtakulttuurin arvoja painottamalla samalla arvottaen alkuperäiskansojen kasvatustapoja (samalla myös perinteistä kulttuuria) alemmaksi verrattuna valtakulttuuriin. Tutkimuksessa alkuperäiskansaan kuuluvat lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat kokevat painostusta muokata metodejaan enemmän länsimaisen kulttuurin mukaisiksi. Tutkimuksessa on käytetty Boltanskin ja Thévenot:n oikeuttamisteoriaa etnografisen aineiston analysointiin, ja tuloksiksi tuli että vaikka pohjalla on arvostusta alkuperäiskansakulttuuria kohtaan, ammattilaisilta edellytetään länsimaista suhtautumista kasvatukseen. (Caro & Garnier 2020, 499–513.)

Caron ja Garnierin tutkimustulokset eivät yllätä kaiken lukemani saamelaisia ja muita alkuperäiskansoja koskevien tutkimusten jälkeen; alkuperäiskansojen perinteinen elämäntapa on nähty kautta historian erillisenä sekä kitkettävänä niiltä osin kuin se poikkeaa valtaväestön elämäntyylistä. On mielenkiintoista, kuinka toisaalta ”koskematon” kulttuuriperintö nähdään ainoana aitona ja oikeana kulttuurina kun on kyse alkuperäiskansoista, mutta sitten toisaalta se arvotetaan kovin paljon alemmas suhteessa valtaväestön kulttuuriin. Jokainen kulttuuri on saanut kuitenkin vaikutteita myös muilta kulttuureilta – harva maailman kansa on kehittynyt ja kasvanut täysin eristyksissä. ILO sopimus nro 169:n ratifioimattomuus vaikuttaa saamelaisen kulttuurin kehitykseen tältäkin osin – se olisi sisällöltään turvannut kulttuurista nekin osat, jotka koetaan alkukantaisiksi tai muuten hävitettäviksi.

5 Saamelaisten oikeudet

Tässä luvussa käsittelen aineistosta analyysin avulla löytämiäni oikeutuksia. Luvun sisältö koostuu ILO sopimus nro 169:n oikeutuksista liittyen saamelaisten oikeuksiin. Alaluvut kattavat oikeuksiin liittyen saamelaisten poliittisen itsemääräämisoikeuden ja oikeusaseman, luonnonvarojen, elinkeinojen ja maa-oikeuksien suojelun sekä asiantuntija-lausunnot, valvontaviranomaisten lausunnot ja suoran vetoamisen valtioon. Jokaisen alaluvun otsikon alle on jaoteltu oikeutuksia ILO-sopimus nro 169:n

ratifioinnin puolesta, jotka kuuluvat alaluvun otsikon mukaiseen oikeutusryhmään. Oikeutukset luokitellaan luvussa teoreettisen viitekehyksen, oikeuttamisteorian, mukaisiin oikeuttamisen maailmoihin. Oikeutusten rakennetta on purettu ja analysoitu oikeuttamisen maailmojen avulla.

Luvun käsittelyssä ovat saamelaisten oikeudet, mutta tutkielmani näkökulma ja tieteelliset lähtökohdat eivät ole oikeustieteelliset, joten luvun oikeuksia analysoiva näkökulma perustuu oikeuksien käyttöön *oikeutuksina* ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnille. Luvun pääotsikon nimestä huolimatta tämän luvun saamelaisten oikeuksien käsittelyllä ei ole mitään tarkoituksenmukaista tai tieteellistä kytköstä lainsäädännön lakitekniiseen ulottuvuuteen oikeustieteen kentällä.

5.1 Poliittinen itsemääräämisoikeus ja oikeusasema

Tässä luvussa käsittelen aineistosta analyysin avulla löydettyjä oikeutuksia. Tämän luvun osalta oikeutukset koskevat saamelaisten poliittista itsemääräämisoikeutta ja oikeusasemaa. Oikeutukset esitän luvussa löydettyjen oikeutusten mukaan nimettyjen alaotsikoiden alla. Edellä mainitun järjestyksen mukaisen erittelyn jälkeen käsittelen oikeutusten rakennetta luokittelemalla niitä teorian mukaisiin oikeuttamisen maailmoihin. Luvuissa oikeutukset on järjestelty itsemääräämisoikeuden alaisuuteen ja oikeusasemaan yleisemmin liittyvien alaotsikoiden (oikeutusten) alle. Alaosiot tarkoittavat tässä yhteydessä poliittisen itsemääräämisoikeuden perusteita ja ovat aineistossa käytettyjä oikeutuksia. Ensimmäinen oikeutusten ryhmä käsittelee itsemääräämisoikeutta ja oikeusasemaa itsessään oikeutuksina.

ILO-sopimus nro 169:n ratifointi on aineistossa kuvailtu tärkeäksi koskien saamelaisten poliittista asemaa Suomen valtion alaisuudessa. Saamelaiset ovat valtioton alkuperäiskansa, joten saamelaisten poliittinen järjestäytyminen ja vaikutusmahdollisuudet ovat kansainvälisen kuin kansallisten sopimusten/oikeuden suojelussa:

Kansainvälisen oikeuden antama alkuperäiskansojen suoja on joiltakin osin laajempi kuin kansainvälisoikeudellinen vähemmistöjen suoja. Alkuperäiskansaoikeuksiin sisältyy vahva kollektiivinen elementti. Saamelaiset kuuluvat molempien säännösten piiriin, sillä saamelaiset ovat alkuperäiskansa ja samalla myös etninen ja kielellinen vähemmistö. (Opetus ja kulttuuriministeriö 2012.)

Saamelaisten oikeuksia valtiottomana vähemmistönä turvaavat kansallisen lainsäädännön lisäksi siis myös kansainväliset alkuperäiskansoja koskevat Suomen valtion sekä EU:n allekirjoittamat ja hyväksymät sopimukset. Vähemmistöasemaan kuulumisen valtion sisällä aiheuttaa saamelaisille poliittisen itsemääräämisoikeuden laajemman suojelutarpeen, sillä saamelaiset eivät ole ainoastaan alkuperäiskansa vaan myös Suomen valtion sisällä vähemmistöasemassa. Saamelaiskäräjät käyttää aineistossa saamelaisten poliittista itsemääräämisoikeutta ja oikeusasemaa oikeutuksina ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnille aineistotyypistä riippumatta.

Vähemmistöasema valtion sisällä korostuu aineistossa monessa osin. Seuraavassa lainauksessa Tiina Sanila-Aikio kuvaa vähemmistöasemaan kuuluvien saamelaisten pettymystä ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin siirryttyä tulevaisuuteen:

Olen todella surullinen niistä keskustelun suunnista, jotka ovat vaikuttaneet suunnan muutokseen erityisesti SDP:n sisällä, joka ehdotti ILO 169-sopimuksen ratifioinnin siirtämistä seuraavalle hallituskaudelle. Me saamelaiset olemme pieni alkuperäiskansa ja vähemmistö Suomessa. Meitä on arviolta kymmenen tuhatta henkilöä. Meidän oikeuksiemme vastustajia tulee Suomessa todennäköisesti aina olemaan enemmän kuin niiden tukijoita, ja siksi olisimme tarvinneet enemmistön vankkumatonta oikeudentajua ja tukea tällä viikolla. Ja juuri siksi tarvitsemme ILO 169-sopimusta turvaksemme sekä kehittääksemme kieltä ja kulttuuriamme. Ilman erityissuojaa vähemmistöoikeudet eivät enemmistödemokratiassa etene. (Sanila-Aikio 2015.)

Toimintakertomuksissa, talousarvioissa ja toimintasuunnitelmissa ILO sopimus nro 169:n ratifiointia saamelaisten poliittisella itsemääräämisoikeudella ja oikeusasemalla perustellaan toistuvasti niin, että itse oikeusasemalla kaikessa monipuolisuudessaan (perus- ja ihmisoikeudet, elinkeinoihin liittyvät oikeudet, maahan ja luonnonvaroihin liittyvät oikeudet) sekä poliittisella itsemääräämisoikeudella on itseisarvonsa. Saamelaisten oikeudet ja poliittinen itsemääräämisoikeus koetaan aineistossa itsessään arvokkaiksi oikeuttajiksi sopimuksen ratifioinnille. Poliittinen itsemääräämisoikeus ja oikeusasema ylipäätään luetellaan monessa osin ILO sopimus nro 169:n ratifioinnilla parannettaviksi ja säilytettäväksi; oikeutuksina yleisimpinä esiintyvät aineistotyypin tässä osiossa oikeuksien itseisarvolla, säilyttämisellä ja tulevaisuudessa niiden turvaamisella sekä korjaamisella. Esimerkiksi toimintakertomuksessa valtiolle vuodelta 2014 ilmenee, kuinka ILO sopimus nro 169:n ratifiointi oikeutetaan saamelaisten

oikeuksien (niin perus- kuin ihmisoikeuksien) jatkumisella, säilymisellä sekä parantumisella:

Saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksien kehittyminen on tällä hetkellä Suomen eduskunnan päätettävänä ja eduskunta linjaa, kehittyvätkö vai pysähtyvätkö saamelaisten perus- ja ihmisoikeudet. Mikäli eduskunta hyväksyy sellaisenaan hallituksen esitykset ILO 169-sopimuksen ratifioimiseksi ja saamelaiskäräjälain uudistamiseksi, saamelaisten perus- ja ihmisoikeudet kehittyvät Suomessa ja Suomen mahdollisuudet täyttää kansainväliset velvoitteensa saamelaisia kohtaan kehittyvät. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2014.)

Saamelaiskäräjien aineistossa esiintyvät oikeutukset joita ovat poliittisen itsemäärämisoikeuden ja oikeusaseman itseisarvo sijoittuvat oikeuttamisteorian mukaan *kansalaisuuden maailmaan*. Oikeutukset koskien itsemäärämisoikeutta ja oikeusasemaa rakentuvat aineistossa kansalaisuuden maailman arvoille, joista itseisarvon oikeutus sisältää suurimpana teoriassa kuvatun kollektiivisuuden periaatteen. Kansalaisuuden maailmassa kollektiivisuus on korkea yleinen periaate (higher common principle). (Boltanski & Thévenot 2006, 185.) Saamelaisten muodostama saamelaiskäräjät on teoriassa määritelty yhteenliittymä, jonka olemassaolo itsessään jo rajattuna ihmisjoukkona sijoittuu kansalaisuuden maailman alaisuuteen. Kansalaisuuden maailma käsittää teoriassa kansalaisiksi myös muiden kuin valtioiden kansalaiset, kansalaisia voivat olla myös muiden järjestäytyneiden ihmisten yhteenliittymät. Kollektiivinen yhteenliittymä ja sen kansalaiset ovat teorian mukaan kansalaisuuden maailmassa suhteessa yhteenliittymäänsä kansalaisina eivätkä yksilöinä, joten tässä aineistossa saamelaisuuden ja alkuperäiskansastatuksensa yhdistäminä yhteenliittymäksi käsitetään saamelaiskäräjät.

Oikeusaseman ja poliittisen itsemäärämisoikeuden itseisarvo ovat kollektiivin yhteinen arvo, ja itseisarvon tunnustaminen sekä käyttäminen oikeutuksena asettuu kansalaisuuden maailman alaisuudessa kollektiivin yhteisen edun, oikeuden, suojeluun sekä tavoitteluun. Kansalaisuuden maailmassa saamelaisten oikeusaseman ja poliittisen itsemäärämisoikeuden itseisarvon oikeutus asettuu teorian mukaisessa tuomitsemisessa tiedostamis-luokkaan, (awareness) koska itseisarvo itsessään ei ole tavoite vaan sen olemassaolo tiedostetaan tässä tapauksessa osana yhteenliittymän yhteisiä oikeuksia ja sitä käytetään oikeutuksena itsessään tiedostettuna sekä olemassaolevana. (Boltanski & Thévenot 2006, 192–193.)

Poliittisen itsemääräämisoikeuden alaisuuteen kuuluu oikeus järjestäytyä poliittisesti. Saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan poliittinen vuoropuhelu Suomen valtion edustajien kanssa on suurelta osin haastavaa, kun kyseessä ovat ylipäättään saamelaisia koskevat oikeudet. Poliittinen järjestäytyminen ja poliittisen toiminnan kehittäminen koetaan aineistossa elintärkeinä osina koskien oikeuksien toteutumista. Poliittisen toiminnan kehittäminen kuvataan aineistossa saamelaisasioihin kohdistuvaa byrokratiaa mahdollisesti hillitseväksi ja sujuvoittavaksi. Aineistossa toistuvana teemana on pettymys ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin toteutumattomuudesta valtion edustajien lupauksista huolimatta, sillä sopimuksen ratifioimattomuus vaikeuttaa saamelaiskäräjien aineiston mukaan poliittiseen järjestäytymiseen liittyviä oleellisia asioita.

ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin tarpeellisuutta perustellaan toiveella sujuvoittaa edellä lueteltuja poliittisen toiminnan järjestäytymisen ja kehittämisen mahdollisuuksia. Eriteltyinä oikeutuksina sopimuksen ratifioinnille saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa pidetään sopimuksen positiivista vaikutusta poliittisen järjestäytymisen toteutumiselle nykyisen kaltaista tilannetta paremmin, sekä poliittista järjestäytymistä koskevien negatiivisten vaikutusten vähenemistä niin kehittämisen kuin toiminnankin osalta. Kommunikaation sekä vuoropuhelun parantuminen Suomen valtion kanssa saamelaisten oikeusasemaa sekä poliittista itsemääräämisoikeutta koskien koetaan aineistossa myös yhdeksi sopimuksen ratifiointia oikeuttavaksi tekijäksi. Poliittista järjestäytymistä saamelaiskäräjien aineistossa on esimerkiksi kuvattu olevan saamelaiskäräjien toiminta ja saamelaisten oma vaikuttaminen sen toimintaan. Suomen valtion koetaan vaikuttavan nykyisessä tilanteessa paikoin negatiivisesti saamelaiskäräjien toimintaan ja puuttuvan liikaa käräjien toimintaan vaarantaen sitä kautta saamelaisten poliittista itsemääräämisoikeutta.

Poliittisen toiminnan ja järjestäytymisen sekä kehittämistyön sujuvuuden käyttö oikeutuksena asettuu *kansalaisuuden maailman* alaisuuteen. Oikeutuksista saman maailman alaisuuteen kuuluu myös nykyisen kaltaisen tilanteen negatiivisten vaikutusten vähentäminen kehittämisen ja toiminnan osalta. Kansalaisuuden maailmassa poliittinen toiminta on demokraattisesti arvolatautunutta toimintaa, johon teorian mukaisten kansalaiset haluavat päästä vaikuttamaan itse (Boltanski & Thévenot 2006, 193.) Yhteinen tavoite, tahto ja tuki kuuluvat yhteiseen tavoitteeseen pääsemisen yritykseen kansalaisen maailman alaisuudessa. Saamelaiskäräjien oikeutukset koskien poliittista järjestäytymistä sen kehitystyön sekä toiminnan suhteen niin positiivisessa

mielessä kuin negatiivisten vaikutusten vähentämisessä ovat teorian mukaisia tavoiteltavia asioita, joihin saamelaiskäräjillä on kollektiivina tahto. (Boltanski & Thévenot 2006, 192–193.) Tuki muodostuu tavoitteen tuesta saamelaiskäräjien osalta. Oikeutuksen rakenteeseen kansalaisuuden maailmassa kuuluu vielä osallisuus/osallistuminen (Boltanski & Thévenot 2006, 193). Saamelaiskäräjien aineistossa oikeutukseen kuuluu saamelaisten itsensä osallisuus poliittisen toiminnan, järjestäytymisen ja kehittämistyön osalta sekä nykyisen tilanteen negatiivisten vaikutusten pienentämisen suhteen.

Kommunikaation ja vuoropuhelun parantuminen koskien saamelaisten oikeusasemaa ja poliittista itsemääräämisoikeutta asettuvat oikeutuksena myös *kansalaisuuden maailman* ja *maineen maailman* alaisuuteen. Saamelaiskäräjät yhteenliittymänä tavoittelee vuoropuhelun ja kommunikaation parantumista Suomen valtion kanssa. Oikeuttamisteoriassa kansalaisuuden maailmaan sisältyvät oikeutukset voivat sisältää suhteet-osion alaisuudessa esimerkiksi väittelyä (debate) sekä asioiden tuomista julki (speak out), jotka sopivat määritelmään vuoropuhelusta ja kommunikaatiosta. Tiedotus (inform), ja viittaaminen (refer) käyvät kuvaamaan vuoropuhelun ja kommunikaation parantumista koskevan oikeutuksen rakennetta. (Boltanski & Thévenot 2006, 192.)

Maineen maailman osalta oikeutus rakentuu yksittäisiltä rakenteilta julkisten suhteiden (public relations), viestin (message), paljastamisen (reveal) alaisuuteen. Kommunikaation ja vuoropuhelun sisältöä voidaan kuvata edeltävillä rakenteilla. Oikeutuksen rakenteesta maineen maailman alaisuudessa kuvaa myös maailman rakenteeseen kuuluvat suhteet (relationships). Vuorovaikutus ja kommunikaatio rakentuvat oikeutuksessa suhteessa saamelaiskäräjien ja Suomen valtion välillä. Suhteet-osion rakenteesta oikeutuksen rakennetta kuvaavat osat vaikuttaa (influence), vakuuttaa (convince), puolustaa (promote) ja puhua aiheesta (talk about). (Boltanski & Thévenot 2006, 182.) Kommunikaatio ja vuorovaikutus sisältävät edeltäviä osia oikeutuksen rakenteena.

ILO sopimus nro 169:n ratifiointi turvaisi saamelaisten poliittiset oikeudet sekä vähemmistönä että alkuperäiskansana:

ILO:n yleissopimus nro 169, jota Suomi ei ole vielä ratifioinut, keskeisiä peruseriaatteita on valtion viranomaisten velvollisuus neuvotella alkuperäiskansojen kanssa ja varmistaa heidän osallistumisensa neuvotteluihin, kun suunnitellaan sellaisen

toiminnan käynnistämistä tai sellaisiin toimiin ryhtymistä, joilla voi olla välitön merkitys alkuperäiskansoille. (Opetus ja kulttuuriministeriö 2012.)

Aineistossa saamelaisten vähemmistöasemaa (joka on yhtenä perusteena lailliselle, poliittiselle itsemäärämisoikeudelle) käytetään myös suoraan perusteena ILO-sopimus nro 169:n ratifiointille. Oikeutuksena vähemmistöasemaan vetoaminen asettuu edeltävien oikeutusten tavoin *kansalaisuuden maailmaan*, mutta siinä on myös tunnistettavissa osia *kodin maailmasta* johon sen voisi myös osin luokitella. Kansalaisuuden maailman osalta oikeutus rakentuu niin, että vähemmistöasemassa oleva kansa, saamelaiset, on yhteenliittymänä saamelaiskäräjät joka vähemmistönä ajaa oikeuksiaan. Kollektiivin rakentuminen täyttyy oikeuttamisteorian mukaisessa kansalaisuuden maailman oikeutuksessa tältä osin (Boltanski & Thévenot 2006, 185). Käyttäessään vähemmistöasemaa oikeutuksena saamelaiskäräjät asettavat oikeutuksen teorian mukaisesti myös kansalaisoikeuksien alaisuuteen kansalaisuuden maailmassa (the aspiration to civil rights) koska vähemmistöasemaan vetoaminen voidaan luokitella kansalaisuuden maailmassa kansalaisoikeuksien tavoitteluun (Boltanski & Thévenot 2006, 187).

Kodin maailman mukaan oikeutus vähemmistöasemaan liittyen rakentuu osin etiketti-sääntöjen alaisuudessa (the rules of etiquette). Luokittelu (rank) ja titteli (title) ovat molemmat osia jotka liittyvät vähemmistöaseman rakenteeseen oikeutuksena. Luokittelun tuloksena jokin joukko luokitellaan itsessään vähemmistöön tai enemmistöön, tässä tapauksessa saamelaiset ja saamelaiskäräjät vähemmistöön. Titteliltä enemmistöasema Suomen valtion sisällä on suomalaisia. Titteliltään saamelaisiksi kutsutaan vähemmistönä olevia saamelaisia. Luokittelut kodin maailmassa edeltävän rakenteen mukaan perustuvat hierarkioihin ja perinteisiin jotka ovat olleet vallalla jo pidemmän aikaa. (Boltanski & Thévenot 2006, 169.)

Analyysikysymysten vastauksiksi koskien sopimuksen ratifiointiperusteita aineistossa toistuivat perusteet poliittisesta itsemäärämisoikeudesta. Saamelaisten poliittinen itsemäärämisoikeus on kirjattu Suomen valtion hyväksymään KP-sopimukseen. Aineistossa perusteluna käytettiin myös KP-sopimuksen (KP-sopimus 1 artikla) sisältöä saamelaiskäräjien kommenttilisällä:

1. Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla he määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.
 2. Kansat voivat vapaasti käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan omiin tarkoituksiinsa, mikäli se ei vahingoita yleisen edun periaatteelle perustuvan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden velvoituksia. Missään tapauksessa ei kansalta saa riistää sen omia elinehtoja.
 3. Kaikkien tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden, mukaan lukien ne valtiot, jotka ovat vastuussa itsemääräämisoikeutta vaille olevien alueiden ja huoltohallintoalueiden hallinnosta, tulee edistää itsemääräämisoikeuden toteutumista ja kunnioittaa tätä oikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti.
- Alkuperäiskansajulistus Artikla 3: Alkuperäiskansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden perusteella ne määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja kehittävät vapaasti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan. Saamelaisten itsemääräämisoikeus ei toteudu tyydyttävällä tavalla. Saamelaisten itsemääräämisoikeus ei toteudu perinteisen saamelaiselinkeinojen, saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarojen, maan – ja veden tai maankäytön ohjauksessa ja hallinnossa. (Saamelaiskäräjät/Sámediggi 2012)

Aineistossa korostuu saamelaiskäräjien kanta jonka mukaan KP-sopimuksen sisältö ja lain mukaiset oikeudet poliittiseen päätöksentekoon ja hallintoon ovat saamelaisten osalta puutteellisia. Poliittisen itsemääräämisoikeuden ja järjestäytymisen alaisuudessa on aineiston mukaan monia eri oikeuksia ja niihin liittyvää ongelmallisuutta nykyisessä vallitsevassa tilanteessa. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi on kuvailtu aineistossa saamelaisten poliittista itsemääräämisoikeutta vahvistavaksi.

Poliittisen itsemääräämisoikeuden ulottuvuudet jakautuivat analyysissä useaan eri alaosiin; maa- ja metsäoikeuksiin, itsehallinnon kehittämistarpeisiin, oikeuksiin liittyen kulttuurin ja kielen säilyttämiseen/kehittämiseen, sosiaalisiin syihin, saamelaisidentiteettiin sekä oikeuksiin koskien elinkeinoja ja luonnonvarojen hyödyntämistä.

Poliittinen itsemääräämisoikeus käsitetään saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa niin, että se antaisi saamelaisille laajemmat mahdollisuudet paitsi osallistua poliittiseen päätöksentekoon koskien lueteltuja oikeuksia, myös järjestäytyä poliittisesti tehokkaammin. Itsemääräämisoikeus vahvistaisi saamelaiskäräjien mukaan myös oikeudellista asemaa, sekä oikeuksien toteutumista. Saamelaiskäräjien kanta perustuen aineistoon on, että ilman ILO-sopimus nro 169 saamelaisten poliittinen

itseäänmääräämisoikeus ja oikeusasema eivät toteudu kokonaisuudessaan Suomen valtion alaisuudessa riittävällä tasolla.

Suomen maine kansainvälisellä tasolla on yksi aineistosta löydetyistä oikeutuksista sopimuksen ratifioinnille. ILO-sopimuksen ratifioimattomuuden haitallisuutta ei oikeuteta ainoastaan sen saamelaisväestölle tuovan haitan kautta. Aineistossa perustellaan ratifiointia myös sisäpoliittisten ongelmien lisäksi niin, että Suomen valtion uskottava asema ihmisoikeus- ja oikeusvaltiona saattaisi horjua ILO-sopimus nro 169:n ratifioimattomuuden vuoksi. Ratifiointiprosessin hitaus ja lopulta ratifioimattomuus koetaan aineistossa haitallisena ulkopoliittikan kannalta.

Oikeutuksena käytetty ulkopoliittinen haitta Suomelle asettuu oikeuttamisteorian maailmoista *maineen maailmaan*. Korkein yleinen periaate maineen maailmassa on julkisen mielipiteen todellisuus (the reality of public opinion). Oikeutukset rakentuvat maineen maailmassa aina suhteessa muiden mielipiteisiin. Ulkopoliittinen haitta joka olisi Suomen valtion aseman kyseenalaistaminen ihmisoikeus- ja oikeusvaltiona oikeutuksena sopimuksen ratifioinnille asettuu maineen maailman mielipide maastoon; mitä mieltä muut (others, public) ovat Suomesta? (Boltanski & Thévenot 2006, 178-183.)

5.2 Luonnonvarojen, elinkeinojen ja maa- ja metsätalouden oikeuksien suojeleminen

Aineiston mukaan maa- ja metsätalouden oikeudet sekä oikeus luonnonvarojen hyödyntämiseen ovat olleet historiallisesti kiisteltyä aihepiiriä Suomen valtion ja saamelaisten välillä. Oikeuksien osalta aineistossa nämä linkitetään myös suurelta osin perinteisten saamelaisten elinkeinojen oikeuksien kanssa samaan yhteyteen. Maa- ja metsätalouden oikeudet käsittävät tässä analyysiluvussa myös vesistöjä koskevat oikeudet.

ILO sopimus nro 169:n ratifiointipyrkimykset koetaan aineistossa uudeksi keskustelunavaukseksi ja alkuun myös positiivisena muutoksena koskien kiistaa maa- ja metsätalouden oikeuksista. Maa- ja metsätalouden oikeuksien toteutuminen ilman ILO sopimus nro 169 koettiin kuitenkin aineistossa haastavaksi:

Haasteena on, kuten aiemminkin, ILO-sopimuksen artiklat 14 ja 15, jotka koskevat oikeutta maahan, vesiin ja luonnonvaroihin. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan sopimuksen ratifioinnille on nyt erinomaiset mahdollisuudet, koska valtioneuvosto on valmistelemassa Metsähallituksen hallintouudistusta ja Metsähallituksen uudistamista. Metsähallitus on valtion omistama erityisliikelaitos, joka vastaa luonnonvarojen

suojelusta ja kestävästä käytöstä valtion hallinnassa olevilla maa-alueilla. Saamelaisten kotiseutualueesta noin 90% on Metsähallituksen hallinnassa ja noin 80% pinta-alasta on eri tavoin suojeltua. Saamelaiskäräjä on linjannut, että Ilo-sopimuksen ratifiointi koskien maan- ja luonnonvarojen omistusta koskee vain valtion hallinnassa olevia maa-alueita. (Näkkäläjärvi 2012.)

ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia perustellaan aineistossa maa-alueiden kannalta niin, että esimerkiksi olisi Suomen valtion kannalta hyvinkin pragmaattinen valinta saattaa sopimuksen ratifiointiprosessi loppuun; saamelaisten kotiseutualueet ovat suurelta osin valtion omistuksessa. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen sekä ainutlaatuisen pohjoisen luonnon suojelun kannalta saamelaiskäräjät ovat linjanneet aineistossa, että biodiversiteetistä huolehtiminen on saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta tärkeää. Saamelaisten kotiseutualueista 90% on valtion hallussa ja 80% tästä suojeltua. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan maa-alueiden kannalta käytännöllisyydellä koskien suojeltujen alueiden säilyttämistä suojeltuina.

Oikeutus koskien suojeltujen maa-alueiden aseman säilyttämistä suojeltuina sijoittuu oikeuttamisen maailmoista *kodin maailmaan*. Maailman nimestä huolimatta sen tarkoitus ei ole rajata oikeutuksia vain kodin piiriin; oikeutukset jotka kuuluvat kodin maailmaan voivat olla kaukana varsinaisesta ihmisten käsittämästä kodista mutta perustua perinteille ja traditiolle, eteenpäin vietyinä esimerkiksi myös tilanteen säilyttämiselle entisenlaisena (generation, hierarchy, tradition). (Boltanski & Thévenot 2006, 165.) Oikeutuksena maa-alueiden suojeluaseman säilytys asettuu rakenteeltaan kodin maailman suurimman yleisen periaatteen piiriin, eli juuri sukupolven, hierarkian ja tradition joukkoon koska tilanne halutaan säilyttää samana kuin jo aikaisemmin.

Oikeuttamisen maailmoista oikeutuksen koskien luonnonsuojelualueiden säilyttämistä entisellään asemaltaan asettuu myös *ekologian maailmaan*. Ylempänä yleisenä periaatteena ekologian maailmassa on *vihreys (green)*. (Lafaye & Thevenot 278-300, 2017.) Ekologian maailmassa luonnon säilyttämistä ennallaan voidaan lähestyä joko paikallisella tasolla tai laajemmin, esim. koko maapallon luonnon tilalla perustellen (Lafaye & Thevenot 278, 2017.) Tässä oikeutuksessa luonnon itseisarvoa ei käsitellä planetaarisella tasolla, vaan paikallisella tasolla. Saamelaisten kotiseutualue luonnonsuojelualueineen on rajattu, paikallinen alue Suomen sisällä. Oikeutuksen rakenne asettuu ekologian maailmassa paikallisuuteen, ja sen perusteet ovat laajennetussa yhteisessä hyvässä (extension of the common good) sekä tulevaisuuden

yleistetyissä seurauksissa (generalised consequences in the future). (Lafaye & Thevenot 280-281, 2017.) Laajennettu yhteinen hyvä ekologian maailman oikeutuksen rakenteessa tarkoittaa sitä, että luonnon arvo ja suojele ulottuvat yleisemmälle ympäristötasolle kuin pienelle, rajatulle alueelle (esim. tietty maisema, tietty metsä jne.), mutta se ei rakenteena käsitä koko maailman luontoa (Lafaye & Thevenot 280, 2017.) Oikeutuksen luonnonsuojelualueet ovat rajattuja alueita, mutta oikeutus käsittää niitä useamman kuin yhden luonnonsuojelualan, joten se asettuu laajennetun yhteisen hyvän alaisuuteen.

Tulevaisuuden yleistetyt seuraukset ovat oikeutuksessa läsnä niin, että luonnonsuojelualueet säilyisivät entisellään tulevaisuudessa. Oikeutuksessa haetaan positiivista seurausta tulevaisuudelle, jotta luonnonsuojelualueet eivät tuhoutuisi. Tulevaisuuden yleistetyt seuraukset ulottuvat laajemmalle alueelle kuin vain tietyn ympäristöalueen välittömään läheisyyteen; tässä oikeutuksessa luonnonsuojelualan säilyminen ennallaan takaisi laajojen ekologisten systeemien säilymisen ennallaan ainutlaatuisessa arktisessa ympäristössä. Pohjoisen luonnon säilyminen hyödyttää saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan laajempaa ihmisjoukkoa sekä luontoa kuin vain paikallista saamelaisten kotiseutualuetta.

Maa-oikeudet koetaan aineistossa tärkeinä saamelaisille ja saamelaiskulttuurille, mutta niiden ei nähdä sopimuksen ratifioinnin myötä kaventavan myöskään suomalaisten oikeuksia kuten jokamiehenoikeuksia tai yksityisten ihmisten maanomistuksia. Maa-alueet ja vesistöt joita sopimus koskettaisi ovat myös valtaväestön käytössä. Sopimus ei ole tarkoitukseltaan poissulkeva; aineistossa kuvaillaan ILO-sopimuksen maa-alueita ja vesistöjä koskettavat kohdat saamelaiskäräjien mukaan luontoa itsessään suojeleviksi huolimatta siitä kenen nimissä maat varsinaisesti ovat.

Oikeutuksena aineistosta löytyi seuraava: ILO sopimus nro 169:n ratifointia oikeutetaan luonnon itseisarvolla. Oikeutus koskien luonnon itseisarvoa sijoittuu niin *kansalaisuuden maailmaan* kuin *ekologian maailmaan*. Kansalaisuuden maailman osalta oikeutus rakentuu samoin kuin edellä ollut oikeutus koskien poliittisen itsemääräämisoikeuden ja oikeusaseman itseisarvoa. Kuten taannempana, myös tässä oikeutuksessa ovat saamelaiset järjestäytyneet saamelaiskäräjiksi, joka on kansalaisuuden maailmassa määritelty kollektiivi. (Boltanski & Thévenot 2006, 164-165.) Kollektiivin yhteisenä arvona on luonnon itseisarvo, joka tiedostetaan

Oikeuttamisteorian mukaisista maailmoista oikeutus asettuu *teollisuuden maailmaan* sekä *kodin maailmaan*. Teollisuuden maailma ei nimestään huolimatta kuvaa vain raskasta teollisuutta ja tehtaisiin sijoittuvaa työskentelyä saati sen piiriin kuuluvia innovaatioita/tieteenloja. Työ itsessään määrittelee oikeutuksia ja niiden rakennetta teollisuuden maailmassa. Oikeutus koskien perinteisten elinkeinojen säilyttämistä sijoittuu teollisuuden maailman alaisuuteen, sillä kyseessä on työ ja sen tekemisen mahdollisuus nyt sekä tulevaisuudessa. Korkein yleinen periaate teollisuuden maailmassa on tehokkuus (efficiency), sekä suorituskyky (performance) ja tulevaisuus (future). (Boltanski & Thévenot 2006, 204–205.) Perinteisten elinkeinojen säilymisen tärkeys teollisuuden maailman alaisuudessa rakentuu oikeutuksena niin, että mahdollisuus tehdä työtä perinteisten elinkeinojen parissa tulevaisuudessakin (mahdollisesti tehokkaasti ja suorituskykyisesti) vaatii perinteisten elinkeinojen säilymistä olemassa olevana työmuotona. Seuraavassa aineistolainauksessa kuvataan tilannetta koskien perinteisten elinkeinojen säilyttämistä sekä uudempien elinkeinojen yhdistämistä ja painetta näihin liittyen joka voisi olla ratkaistavissa ILO sopimus nro 169:n ratifioinnilla:

Suomen ratifioimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset suojelevat saamelaiskulttuuria, mutta sopimuksia valvovien elinten suositukset jäävät pääosin toteutumatta Suomessa. Oikeudellinen suoja ei kuitenkaan toteudu riittävästi koska saamelaiskulttuurin suojasta ei ole määrätty perinteisiä saamelaiselinkeinoja ohjaavassa lainsäädännössä. Perinteiset saamelaiselinkeinot ovat saamelaiskulttuurin ydintä ja tukevat perinteisten saamen kielen käyttöympäristöjen säilymistä. Saamelaisilla on vahva osaaminen perinteisten elinkeinojen harjoittamisesta ja perinteiset elinkeinot ovat säilyttäneet perinteisen harjoittamismallinsa nykypäivään asti kaikista yhteiskunnallisista muutospainesta huolimatta. Perinteiset elinkeinot ovat saamelaiskulttuurin vahvuus. Saamelaisnuoret haluavat päästä perinteisten saamelaiselinkeinojen pariin siirtämään omaa kulttuuriaan sukupolvelta toiselle turvaten saamelaiskulttuurin jatkuvuutta. Suuri osa saamelaisista saa kuitenkin toimeentulonsa uudenaikaisista elinkeinoista ja ammateista. Saamelaiselle elämäntavalle on ollut tyypillistä toimeentulon koostuminen monista eri tulolähteistä ja perinne jatkuu erilaisten yhdistelmäelinkeinojen muodossa. Uudenaikaisten elinkeinojen, kuten matkailun, luovien alojen ja hyvinvointipalvelujen, yhdistäminen perinteisiin ansaintamalleihin auttavat saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuuden säilymistä ja antavat nuorille tilaisuuden jäädä tai palata kotiseudulle. Tämä edellyttää kuitenkin saamelaisten mahdollisuutta itse ohjata elinolojaan ja tukea elinkeinopolitiikan kautta

saamelaiskulttuurin kannalta keskeisiä elementtejä. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2012)

Oikeutuksen sidoksisuus myös *kodin maailmaan* ja sijoittuminen sen alaisuuteen perustuu sille, että kyseinen oikeutus elinkeinojen säilymisestä ei koske kaikkia elinkeinoja. Saamelaiset työskentelevät myös muissa ammateissa kuin vain luontaiselinkeinojen tai perinteisten elinkeinojen töissä, mutta tässä oikeutuksessa käytetään perinteisten elinkeinojen säilyttämistä oikeutuksena. Perinteet, traditiot ja hierarkia kuuluvat kodin maailman alaisuuteen. (Boltanski & Thévenot 2006, 165.)

Oikeutuksen voi rakenteeltaan sijoittaa tähän; perinteiset elinkeinot ovat rakentuneet sukupolvien eteenpäin siirretyn tiedon voimin rajatussa yhteisössä ja niiden harjoittaminen nivoutuu hierarkioihin ja traditioihin. Kodin maailmaa määritteleviä arvoja ovat muun muassa sukupolvi, hierarkia, traditio. Edellä luetellut arvot kuuluvat teorian mukaan kodin maailman osalta sen ”ylempiin yleisiin periaatteisiin”. (higher common principle). (Boltanski & Thévenot 2006, 165.) Perinteiset elinkeinot saamelaiskulttuurissa kulkevat perimätietona eteenpäin esimerkiksi suvuissa. Kulttuurin säilymisen ja jatkumisen kannalta arvoista kodin maailmassa korostuvat myös seuraavat arvot jotka on lueteltu ”subjects” osion alle; esi-vanhemmat, vanhemmat, perhe, aikuiset ja johtaja. Vahvana oikeutuksien osalta korostuvat kodin maailmasta myös seuraavat arvot; kotitalous, perhe, lähiympäristö, tavat, periaatteet ja sopimukset. (Boltanski & Thévenot 2006, 175.)

Seuraavassa suorassa lainauksessa selvennetään kodin maailman ydintä:

This is the case with the succession of generations (“children are the reflection of their parents”), with society, in the sense in which we speak of life in society (for example, “the pleasure of the little society constituted by the workplace”), or with the milieu (“to be accepted in certain milieu”). But the arrangements associated with family are governed by the formula of the household are the ones that lend themselves best to the manifestation of harmony. (Boltanski & Thévenot 2006, 175.)

Muuttoliike saamelaisten perinteisiltä asuinseuduilta on aineiston mukaan poispäin suuntautuvaa. Asuinseutuja joita saamelaiset ovat asuttaneet kutsutaan saamelaisten kotiseutualueeksi. Perinteiset elinkeinot ovat historian saatossa muovautuneet ja sopeutuneet Lapin luontoon, joten huoli saamelaisten keskuudessa elinkeinojen ketjun jatkumisesta liittyy myös tähän muuttoliikkeeseen. Aineiston mukaan perinteiset

elinkeinot kuuluvat kiistattomana osana saamelaiseen kulttuuriin ja identiteettiin; kuinka sukupolvien jatkumon käy, jos saamelaisalueilla ei ole tulevaisuudessa riittävästi elinkeinojen harjoittajia? Saamelaiset kokevat perinteisten elinkeinojen harjoittamisen olevan haastavaa nykyisessä tilanteessa, ja tilanteen raskaus ajaa yhtenä syynä monia muuttamaan pois kotiseutualueilta. Mm. taloudelliset ja hallinnolliset seikat koetaan aineistossa haastaviksi koskien saamelaisalueiden perinteisten elinkeinojen harjoittamista:

Saamelaiskulttuurin tulevaisuus on vaarassa. Tilanteen vakavuutta ei haluta nähdä tai ymmärtää. Poismuutto saamelaisten kotiseutualueelta on seuraus nykyisestä tilanteesta. Kaikki saamelaiset eivät voi harjoittaa saamelaiskulttuuria nykyisessä taloudellisessa ja hallinnollisessa ympäristössä. (Näkkäläjärvi 2012.)

Saamelaisten kotiseutualueelta pois suuntautuvaa muuttoliikettä käytetään aineistossa oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifiointille. Esimerkiksi tämä käy ilmi tiivistetysti Tiina Sanila-Aikion puheen seuraavasta lainauksesta:

Saamelaisten kotiseutualue on muuttotappioaluetta ja saamelaiskäräjät uskoo ja luottaa siihen, että sopimuksen ratifiointilla voidaan lisätä saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta ja täten sopimuksen ratifiointilla olisi kaikkia alueen asukkaita välillisesti hyödyttävä vaikutus. (Sanila-Aikio 2015.)

Oikeutus asettuu oikeuttamisteorian mukaisista maailmoista *kodin maailmaan*. Kodin maailmassa korostuvat hierarkiat, traditiot ja sukupolvi (Boltanski & Thévenot 2006, 165). Oikeutus kotiseutualueelta pois suuntautuneesta muuttoliikkeestä sisältää sen, että muuttoliike itsessään muuttaa tilan jonka toivotaan pysyvän samanlaisena, eli poismuutto horjuttaa kotiseutualueella ollutta asutusta ja näinollen perinteitä, traditiota ja sukupolviin kietoutuvaa asumista. Kodin maailmassa korostuu suhde toisiin, ja yksilön päätöksillä ei ole painoarvoa vaan yhteisön parhaalla ja yksilön suhteella yhteisöön. (Boltanski & Thévenot 2006, 165.) Oikeutus koskien muuttoa pois kotiseutualueelta painottaa yhteisön parasta; yksilön mielipide tai toive toisesta asuinpaikasta ei saa painoarvoa.

5.3 Asiantuntija-lausunnot, valvontaviranomaisten lausunnot ja vetoaminen Suomen valtioon

Kokonaisuudessaan saamelaiskäräjien ulkopuolisen asiantuntijatiedon hyödyntäminen perusteena ILO-sopimus nro 169:n ratifioinninille käy tiivistetysti ilmi esimerkiksi seuraavasta Saamelaiskäräjien vuoden 2011 toimintakertomuksen lainauksesta:

Saamelaisten asemaa alkuperäiskansana Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa käsittelevä YK:n alkuperäiskansojen erityisraportoiija James Anayan raportti suositukseen luovutettiin YK:n ihmisoikeusneuvostolle 13.01.2011. Raportissaan Anaya kiinnitti huomiota mm. saamelaisten itsehallinnon kehittämistarpeisiin ja suositteli Suomea ratifioimaan ILO 169-sopimuksen. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2011.)

Oikeutuksena ratifioinnille aineistossa käytetään useassa osiossa edeltävän lainauksen kaltaista saamelaiskäräjien ulkopuoliseen instituutioon kuuluvan asiantuntijan tai vastaavan lausuntoa ja tutkimuksia tukena koskien ILO -sopimus nro 169:n ratifiointia. Saamelaiskäräjien tuottamasta aineistosta löytyi seuraava oikeutus: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa asiantuntija-lausuntoihin, valvontaviranomaisten lausuntoihin ja tutkimuksiin vetoamalla. Oikeutuksena tämä asettuu *kansalaisuuden maailman ja teollisuuden maailman alaisuuteen*.

Kansalaisuuden maailmassa korkeimpana yleisenä periaatteena (higher common principle) pidetään kollektiivien/yhteenliittymien ylivoimaa (the preeminence of collectives). Oikeutuksessa yhteenliittymän asemassa kansalaisuuden maailman kollektiivien määritelmän mukaan on saamelaiskäräjät. Kansalaisuuden maailmassa korostetaan instituutioiden ja yhteenliittymien vaikutusmahdollisuutta ja voimaa; oikeutus, jossa oikeutetaan ulkopuolisen instituution tai toimijan kautta yhteenliittymälle merkittävää asiaa, asettuu kansalaisuuden maailmassa rakenteeltaan instituutioiden ja vastaavan järjestäytymisen mukaan. (Boltanski & Thévenot 2006, 192.)

Yhteenliittymiä/kollektiivejä yhdistävänä voimana oikeutuksessa on jokin yhteenliittymälle tärkeä ja merkittävä asia, jonka toteutumista halutaan ajaa eteenpäin kollektiivin voimin. Yhdistävänä tekijänä voi olla esim. poliittinen, aateperustainen tavoite. (Boltanski & Thévenot 2006, 185.) Tässä oikeutuksessa yhdistävänä tekijänä sekä merkittävänä asiana kollektiiville on ILO sopimus nro 169:n ratifioinnin tavoittelu. Saamelaiskäräjiä kollektiivina oikeutuksessa yhdistää halu saada ratifiointi toteutumaan, ja perustella tavoitettaan yhdessä instituutioiden (asiantuntijoiden jotka edustavat jotain

instituutiota, instituutioiden tuottamat tutkimukset, valvontaviranomaiset jotka edustavat instituutioita) tuottamalla tiedolla.

Instituutiot ja järjestäytyminen taistelevat kansalaisuuden maailmassa kaaosta vastaan; ne tuovat maailmaan järjestystä. Kollektiivin yhteinen järjestäytyminen nähdään kansalaisuuden maailmassa myös yhteenliittymän jäseniä ryhmän ulkopuolelle yhdistävänä asiana; lopulta asia muuttuu yleiseksi/tavanomaiseksi myös kollektiivin ulkopuolella. (Boltanski & Thévenot 2006, 187.) Oikeutuksessa saamelaiskäräjät ajavat eteenpäin asiaansa, ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia, perusteena tutkimukset ja valvontaviranomaisten sekä muiden asiantuntijoiden lausunnot. Näiden asioiden toivotaan muuttuvan myös valtaväestön todellisuudessa normeiksi; ratifioinnin myötä myös perusteena käytettyjen lausuntojen ja tutkimusten sisältö tunnustettaisiin ainakin sopimuksen ratifiointia tukevilta osin todeksi, tavanomaiseksi arkitodellisuudeksi yhteiskunnassamme.

Kansalaisuuden maailmasta oikeutuksessa instituutioiden paikka ei ole ainoastaan ratifiointia tukevilla lausunnoilla ja tutkimuksilla. Saamelaiskäräjillä on oikeutuksessa ikäänkuin kaksoisrooli; saamelaiskäräjät itsessään luokiteltaisiin kansalaisuuden maailmassa paitsi kollektiiviksi, myös instituutioksi. Oikeutuksessa saamelaiskäräjien voima nähdään ylimpänä yhteenliittymän ylivoimaisessa roolissaan, mutta toisaalta se käsitetään merkittävänä tekijänä myös institutionaalisen järjestyksensä avulla.

Teollisuuden maailman alaisuuteen oikeutus asettuu, koska teollisuuden maailmassa oikeutukset edustavat esimerkiksi mitattavuutta ja asiantuntijuutta:

The industrial world is the one in which technological objects and scientific methods have their place. The terminology adopted must thus not lead to the assumption that this world is fully inscribed within the limits of industry. (Boltanski & Thévenot 2006, 203.)

Asiantuntija-lausuntoihin, valvontaviranomaisten lausuntoihin ja ulkopuolisiin tutkimuksiin vetoaminen oikeutuksena rakentuvat teollisuuden maailmassa asiantuntijuudelle ja mitattavuudelle. Tutkimukset ja lausunnot ovat teollisuuden maailman määritelmällä mitattavaa materiaalia, eivät esim. sisällöltään mielipiteisiin tai intuitioon perustuvia. Teollisuuden maailmassa tieteelliseen maailmankuvaan perustuva tieto on totuus. Muistoilla ja tulkinnanvaraisilla tunteilla ei ole teollisuuden maailmassa sijaa. (Boltanski & Thévenot 2006, 203–211.)

Poliittinen itsemääräämisoikeus käsiteltiin oikeutuksena aiemmin alaluvussa. Samansuuntainen, mutta logiikaltaan erityyppinen oikeutus löytyi saamelaiskäräjien tuottamasta aineistosta. Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa syvennyttään monin osin edeltävää oikeutusta syvällisemmin perustelemaan ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin tärkeyttä asiantuntija- ja ihmisoikeusnäkulmasta (valvontaviranomaisten yms. lausunnoilla) vetoamalla suoraan Suomen valtioon, kuten seuraavassa aineistolainauksessa:

Ilo 169-sopimuksen ratifioinnin yhteydessä on huomioitava Suomen muut kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, kuten kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, ja muut sopimukset, joka takaa saamelaisille itsemääräämisoikeuden kansana. Saamelaisten itsemääräämisoikeus ei kuitenkaan toteudu Suomessa. Tämän ovat huomanneet myös YK:n ihmisoikeussopimuksia valvovat elimet. Viimeksi YK:n rotusyrjintäkomitea huomautti Suomea siitä, että saamelaisten itsemääräämisoikeus ei toteudu saamelaiskäräjien vaaliluettelon täydentämisessä. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu esittää raportissaan, että Suomi pohtisi vakavasti saamelaiskäräjien esitystä sopimuksen ratifioinnissa etenemisestä. (Näkkäljärvi 2012.)

Aineiston mukaan itsemääräämisoikeuden tulisi koskea nykyistä laajempaa aluetta. Vastauksissa itsemääräämisoikeutta puolustettiin edeltävien alaosioiden lisäksi myös asiantuntijuudella (teetetyillä tutkimuksilla/asiantuntijalausunnoilla) ja suoralla vetoamisella Suomen valtioon. Oikeutuksen rakenteessa ei tässä kohta olekaan merkittävintä jo aiemmassa luvussa käsitelty poliittinen itsemääräämisoikeus itsessään, vaan vetoaminen suoraan Suomen valtioon. Suomen valtiota kohtaan vedotaan myös suoraan aineistossa koskien esimerkiksi oikeuksien toteutumattomuutta:

YK:n yleiskokous on hyväksynyt vuonna 2007 yleiskokouksessaan alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen. Suomi on allekirjoittanut julistuksen ja sitoutunut julistuksen toimeenpanoon. Julistus on ennen kaikkea Suomea moraalisesti velvoittava. Julistus edellyttää, että valtiot ja alkuperäiskansat omien instituutioidensa kautta tekevät yhteistyötä ja neuvottelevat vilpittömin mielin saadakseen alkuperäiskansojen ennakkosuostumuksen sellaisissa hallinnollisissa ja lainsäädännöllisissä asioissa, jotka vaikuttavat alkuperäiskansoihin. Julistus tunnustaa alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2012-2015.)

Suora vetoaminen valtioon:

Hyvät kuulijat, Ilo 169-sopimuksen ratifiointi Suomessa edellyttää poliittista tahtoa, rohkeutta, vastuunkantoa ja suoraselkäisyyttä. On selvää, että sopimuksen ratifiointi ei tule miellyttämään kaikkia. Tämä on tilanne varmaan jok'ikisessä eduskunnan hyväksymässä laissa. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö puhui syyskuun lopulla YK:n yleisistunnossa että ”Suomi näkee itsensä kansainvälisen yhteisön vastuullisena jäsenenä, eräänlaisena kunnan maailmankansalaisena. Maamme tukee Yhdistyneitä Kansakuntia niin sanoin kuin teoin, sillä se on kansallisen etumme mukaista.” Maailmankansalaiselta odotetaan vastuullisia tekoja – ja Ilo-sopimuksen ratifiointi olisi vastuullista kansainvälistä politiikkaa parhaimmillaan. Kuten ulkoministeri Erkki Tuomioja sanoi tämpäpäiväisessä puheessaan: on aika antaa saamelaisille erityisoikeudet liittymällä Ilo 169-sopimukseen ja tarvitaan saamelaisten perinteisten oikeuksien turvaamista poronhoitoon valtion mailla saamelaisten kotiseutualueella. Kiitän hänen vahvasta tuestaan asiassa. (Näkkäljärvi 2012.)

Aineistossa suorassa valtioon vetoamisessa käytetään monin osin YK:n lausuntojen ja huomautusten sisältöä. Ihmisoikeuksiin vetoaminen perusteena YK:n lausunnot ja huomautukset korostuu varsinkin saamelaiskäräjien vedotessa suoraan Suomen valtioon. Saamelaisten ihmisoikeuksien toteutuminen ei ole ainoa peruste jolla sopimuksen ratifioinnin oikeutusta perustellaan: vetoamisen tehokkeinona käytetään myös Suomen valtion mainetta muiden valtioiden silmissä – edeltävän puheen sisältö toistuu aineistossa aineistojen tekstilajista huolimatta samansisältöisenä; voiko Suomi YK:n turvallisuusneuvostoon hakevana valtiona olla jatkuvasti kohteena YK:n moitteille koskien saamelaisten asemaa? Aineiston mukaan ILO-sopimuksen ratifiointi vapauttaisi Suomen jatkuvilta moitteilta koskien saamelaisten asemaa, ja puhdistaisi sekä vahvistaisi myös ulkopolitiikan osalta Suomen mainetta ihmisoikeuksien mallimaana.

Ihmisoikeuksiin vetoamisen ja suoraan Suomen valtioon vetoamisen osalta oikeutuksena aineistosta löytyi siis seuraava: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa ihmisoikeuksiin ja YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyteen vetoamalla. Oikeutus sijoittuu oikeuttamisen maailmoista *kansalaisuuden maailmaan* ja *maineen maailmaan*. Kansalaisuuden maailmassa ylin yleinen periaate on kollektiivien/yhteenliittymien ylivoima. (Boltanski & Thévenot 2006, 185.) Oikeutuksessa kollektiivien ylivoimaa edustaa saamelaiskäräjät tavoitteineen. Saamelaiskäräjille merkittävä asia (tavoite) oikeutuksessa on ajaa eteenpäin ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia. Ihmisoikeudet ja

YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyteen vetoaminen liittyy kansalaisuuden maailmassa kansalaisoikeuksiin (Boltanski & Thévenot 2006, 187).

Ihmisoikeudet ja YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyys ovat saamelaiskäräjien aineistossa kuvattu asioiksi, joiden toteutuminen on saamelaisten kannalta tärkeää; saamelaiskäräjien kannalta ihmisoikeudet nähdään saamelaisille kuuluvaksi absoluuttiseksi oikeudeksi, kuten muillekin Suomen valtion kansalaisille. YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyttä ei pidetä aineistossa kuitenkaan järkevänä, jos ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi ei toteutudu. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointiin tähtääminen on oikeutuksessa merkittävänä asiana kollektiiville. Merkittävän, kollektiivia yhdistävän asian tarkoituksena on lopulta myös purkaa yhteenliittymän eristyneisyyttä ympäröivästä maailmasta (Boltanski & Thévenot 2006, 187). Yhteenliittymien tavoitteena on tehdä merkityksellisestä asiastaan myös muualla yhteiskunnassa tavanomaista, eli oikeutuksessa esiintynyt ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin tärkeys perusteena ihmisoikeudet ja YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyys on asia, jonka saamelaiskäräjät toivovat saavansa tunnustetuksi ja tavanomaiseksi myös yhteenliittymän ulkopuolella yhteiskunnassa.

Maineen maailmassa merkittävintä on massojen mielipide; julkisen mielipiteen todellisuus (the reality of public opinion) on maineen maailmassa ylempi yleinen periaate (higher common principle). Ylempi yleinen periaate rakentuu toisten (others) varaan, ja maineen maailmassa ei ole sijaa ryhmittymille mielipiteineen ja merkittävine asioineen vastakohtana kansalaisuuden maailmalle, vaan suurten massojen suosio merkitsee. Merkittävää maineen maailmassa ei ole myöskään tiedon objektiivisuus; oikeutukset rakentuvat maineen maailmassa enemmän julkisuudelle. (Boltanski & Thévenot 2006, 179.)

Oikeutuksessa käsitellään ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia perusteltuna ihmisoikeuksilla ja YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyydellä. Miltä Suomen valtio vaikuttaa ulkopoliittisessa todellisuudessa, jos saamelaisten oikeudet eivät toteudu esim. ihmisoikeuksien osalta ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin myötä? Maineen maailmasta oikeutuksessa Suomen rooli saamelaisten ihmisoikeuksista huolehtijana suomalaisessa yhteiskunnassa käsitetään julkisuuden kautta; onko julkisuus aiheisiin liittyen ulkomailla positiivista, vai negatiivista? Massojen suosio merkitsee maineen maailmassa, joten oikeutuksessa Suomen valtioon vedotaan maineen kautta. Maineen

maailmassa oletetaan toivottavan julkisuuden ja huomion olevan positiivista, johon oikeutuksessakin turvaudutaan; Suomen maakuvan oletetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa tahrautuvan maineen maailman tuhon mukaisesti, jos ILO-sopimus nro 169 ei ratifioitaisi.

6 Saamelaisyhteisöön kuuluminen

Tässä luvussa esittelen aineistosta analyysin avulla löytyneitä tuloksia koskien saamelaista kulttuuria, saamen kielten asemaa sekä saamelaista identiteettiä. Tulokset ovat oikeutuksia, joilla saamelaiskäräjien aineistossa oikeutetaan ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia. Tämän tulosluvun alaotsikot noudattavat logiikkaa, jossa alaotsikko kuvastaa oikeutusten ryhmää. Kulttuuri ja saamelaisyhteisö ovat määritelminä moninaisia; niiden alle voidaan asettaa myös kieli ja identiteetti, mutta tarkemman ja aineistolle uskollisemman tulosten esittämistavan vuoksi tulokset on asetettu tässä näiden em. otsikoiden alaisuuteen. Aineistossa kulttuurista, kielestä ja identiteetistä puhutaan erikseen ja tutkielmassani olen käyttänyt tulosten, analyysin sekä käsitteistön esittämistapana sekä kielellisenä lähtökohtana mahdollisimman paljon aineistoa mukailevaa tyyliä.

Oikeutukset jotka olen sijoittanut alalukujen otsikoiden oikeutusryhmien nimien alle on jaoteltu alaluvuissa oikeuttamisteorian mukaisiin oikeuttamisen maailmoihin. Oikeuttamisen maailmat selittävät ja palastelevat oikeutusten rakennetta. Tämän luvun sisältö ja oikeutukset ovat olleet niin historiassa kuin tänäkin päivänä yhteiskunnallisen keskustelun ja politiikan kohteina. Saamelaisuus ja saamelaisyhteisöön kuuluminen sekä niitä määrittelevät käsitteet sisältöineen eivät ole historiassa olleet itse saamelaisyhteisön oman päätäntävällän alaisuudessa. Suomen valtio on vaikuttanut itsenäistymisen jälkeen vahvasti saamelaisyhteisöön mm. voimassa olevan

saamelaismääritelmän muodossa, ja suomalainen lainsäädäntö sitoo saamelaiskäräjien toimintaa. (lähde)

6.1 Kulttuuri

Kulttuurin osalta aineistossa korostui eniten se, että saamelaisten oma kulttuuri olisi vaarassa kadota kokonaan ja sulautua suomalaiseen valtakulttuuriin. ILO-sopimus nro 169:n toivotaan aineistossa auttavan saamelaisen kulttuurin säilyttämisessä ja suojelussa kokonaisuudessaan. Huolensa koskien saamelaiskulttuurin sulautumista suomalaiseen valtakulttuuriin ilmaisee Klemetti Näkkäljärvi aineistolainauksessa seuraavasti:

“Lopuksi hyvä ihmisoikeusvaltuutettu, saamelaisten asema on kohtalainen lainsäädännössä, mutta on vielä paljon tekemistä. Pelkään, että jos nykyinen hallitus ei saa Ilo-sopimusta ratifioitua, Suomi ei tule sitä koskaan tekemäänkään. Olemme odottaneet ratifiointia vuosikymmeniä. Olen hyvin huolissani saamelaiskulttuurin tulevaisuudesta. Ilman erityisresursseja ja lainsäädännön kehittymistä saamelaiskulttuuri on yhä suuremmissa vaaroissa sulautua suomalaiskulttuuriin ja saamelaiskulttuurin erityisyys katoaa.” (Näkkäljärvi 2012.)

Aineistossa puhutaan kulttuurin osalta pakkosulauttamisesta, jos kaikki halukkaat voisivat identifioida itsensä saamelaisiksi. Ihmisoikeuskysymykset liittyvät aineistossa myös saamelaiskulttuurin säilymiseen, ja aineistossa pohditaan monin osin sitä kuinka saamelaiskulttuurin sulautuminen suomalaisuuteen olisi jopa ihmisoikeusrikkomus ja vastoin jo voimassa olevia Suomen allekirjoittamia sopimuksia:

Kaikkien tulisi olla ylpeitä omasta kulttuurista ja kielestään. En voi ymmärtää sitä, mikä vika suomalaiskulttuurissa on, kun niin monet suomalaiset, jotka ovat eläneet täysin suomalaisessa kieli- ja kulttuuriympäristössä, haluavat hylätä suomalaisuuden ja tulla saamelaisiksi. Saamelaiskulttuuri ja saamenkielet katoavat, jos saamelaiseksi pääsevät kaikki halukkaat. Tällöin Suomi rikkoisi myös kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja nämä toimet johtaisivat saamelaisten pakkosulauttamiseen, mikä olisi vastoin Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita sekä alkuperäiskansajulistusta. (Näkkäljärvi 2012.)

Saamelaiskulttuurin katoamista ei lähestytä saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa ainoastaan suomalaiseen kulttuuriin sulautumisen kautta. Moni historian tapahtuma ja yhteiskunnan valtarakenteet niin valtion kuin muiden instituutioiden osalta ovat olleet aineiston mukaan koetinkivinä saamelaiskulttuurin säilymiselle. Saamelaiskulttuurin säilymisen koetaan aineistossa olevan tällä hetkellä enemmän vaakalaudalla kuin koskaan aiemmin historiassa:

Saamelaiset ovat selvinneet uudisasutuksesta, suomalaisen yhteiskunnan ja kirkon assimiloivasta paineesta 1900-luvulla, koulukodeista ja maailmansodista. Pelkäänpä, että saamelaiskulttuuri on kuitenkin nyt suurimman haasteensa edessä. Jos saamelaisten asemaa ei saada parannettua, pelkään koko kulttuurin ja saamen kielten ja kulttuurimuodon katoavan muutamassa sukupolvessa. Tilanne on vakava. (Näkkäljärvi 2013.)

Aineistossa esitetään painavia puheenvuoroja koko saamelaiskulttuurin puolesta. Pelko saamelaiskulttuurin katoamista kohtaan tiivistyy lopulta aineistossa menettämisen pelkoon; kulttuurin pelätään kuolevan kokonaan niin, ettei sitä saataisi enää elvytettyä. ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin toivotaan aineistossa suojelevan saamelaiskulttuuria lopulliselta katoamiselta, joka koetaan siihen asti päästettynä peruuttamattomaksi katastrofiksi. Suomen valtion koetaan aineistossa jopa tukevan assimilaatiota ja kulttuurin tuhoa poismuuttoon kannustamalla:

Saamelaiskulttuurin tulevaisuus on vaarassa. Tilanteen vakavuutta ei haluta nähdä eikä ymmärtää. Poismuutto saamelaisten kotiseutualueelta on seuraus nykyisestä tilanteesta. Kaikki saamelaiset eivät voi harjoittaa saamelaiskulttuuria nykyisessä taloudellisessa ja hallinnollisessa ympäristössä. Poismuutto on valtion tukema mahdollisuus ja keino assimiloida saamelaiskulttuuria. Se voi olla hyvinkin tehokas keino, koska saamelaisista jo yli 60% asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tälle kehitykselle ei voi ummistaa silmiä, vaan kulttuurin tulevaisuus on turvattava. Ilo 169 sopimuksen ratifiointi sekä saamelaiskäräjälakityöryhmän esitysten hyväksyminen ja ottaminen lainsäädäntöön on ehdottoman tärkeää, jotta saamelaiskulttuuri voi tulevaisuudessa säilyä. (Näkkäljärvi 2013.)

ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan aineistossa niin, että sopimuksen ratifiointi voisi estää saamelaiskulttuurin lopullisen tuhoutumisen. Oikeutus käsittää vaihtoehdoista niin valtakulttuuriin sulautumisen kuin kulttuurin suoran katoamisen yhteiskunnan paineen alla, koska aineistossa molemmat vaihtoehdot johtavat lopulta saamelaiskulttuurin katoon. Oikeuttamisen maailmoista oikeutus asettuu *kansalaisuuden maailmaan ja kodin maailmaan*. Kansalaisuuden maailmasta oikeutus sisältää korkeimman yleisen periaatteen joka perustuu yhteenliittymien voimalle; kollektiivien ylivoimaisuudelle (“the preeminence of collectives”). Oikeutuksessa kollektiivia edustavat saamelaiset. Kansalaisuuden maailmassa merkittäväntä on yhteenliittymän yhteinen asia jonka etenemisestä välittää ja ovat kiinnostuneita kaikki kollektiiviin kuuluvat; yhteinen merkittävä asia siis yhdistää ja on kansalaisuuden

maailmassa yhteenliittymän liima. Kollektiivin yhteisenä merkittävänä asiana oikeutuksessa on läsnä saamelaiskulttuurin tuhoutumisen estäminen.

Toiminta, joka yhteenliittymän asiaa ajaa, on ILO sopimus nro 169:n ratifiointi. Oikeutuksessa toiminta ja kollektiivin yhteinen asia sisältävät molemmat kansalaisuuden maailman oikeutusten perusrakenteen; (“collective”), kaikki (“all”), ja tahto (“will”). Yksittäisen saamelaisen osa oikeutuksessa on olla osa suurempaa yhteenliittymää (kaikki), ja kollektiivina toimii edellä mainitsemani saamelaiset joukkona. Tahdon osuudet oikeutuksessa ovat toiminnan ja tavoitteen osalta saamelaiskulttuurin tuhoutumisen estäminen ja ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi, joka osaltaan mahdollistaisi oikeutuksen mukaan kulttuurin tuhon estämisen.

Kodin maailmasta oikeutus sisältää korkeimman yleisen periaatteen, syntyä perinteestä/traditiosta (engenderment to tradition). Oikeutuksessa korkea yleinen periaate (higher common principle) toteutuu oikeutuksessa saamelaiskulttuurin kohdalla; se rakentuu perinteille ja traditioille. Saamelaiskulttuuri, joka itsessään edustaa oikeutuksessa ylintä yleistä periaatetta oikeutuksen osalta, halutaan säästää oikeutuksessa tuholta. Tärkeintä kodin maailmassa ei ole yksilöllisyys vaan sidoksisuus sukujen, perheiden ja perinteiden osalta. Arvokkaana maailmassa ei pidetä uudistumista ja innovatiivisuutta, vaan arvot ja rakenteet käsitetään osana perinteitä. Kodin maailmassa arvostetaan perinnetietoa, joka kulkee sukupolvelta toiselle. Kulttuurit ovat vuorovaikutuksessa ympäröivään maailmaan ja todellisuuteen tässä ajassa. Aineistossa saamelaiskulttuurin osalta korostetaan sen katoamista liiallisen sulautumisen myötä valtakulttuuriin; kodin maailmassa ulkopuoliset vaikutteet (others) nähdään uhkana kodin maailmalle kuten oikeutuksessa ja aineistossa koetaan.

ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin koetaan aineistossa lisäävän tietoutta saamelaiskulttuurista sen säilyttämisen ja katoamisen estämisen lisäksi. Saamelaiskulttuurin tuntemus valtaväestön keskuudessa koetaan puutteellisena. Tiedon ja ymmärryksen lisääminen koskien saamelaiskulttuuria koetaan aineistossa tärkeäksi saamelaiskulttuurin ja saamelaisten tulevaisuuden kannalta. Seuraavassa lainauksessa esimerkki aineistosta koskien kulttuuriin liittyvää ymmärtämättömyyttä:

Osa haluaa tulla luetuksi saamelaiseksi, koska jokin heidän esivanhemmistaan on harjoittanut verotustietojen mukaan nk.lappalaiselinkeinoja, kuten poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä. Omaa kantaansa tukeakseen he ovat alkaneet pukeutua

saamen pukuihin tai luoneet omia, saamen pukuja muistuttavia asusteitaan. Saamen puku on saamelaisen etnisiteetin tunnus. Pukuun pukeutumalla he antavat kuulijan olettaa heidän olevan saamelaisia loukaten samalla saamelaisten kulttuuriperintöä. (Näkkäljärvi 2013.)

ILO-sopimus nro 169:n koetaan aineistossa ratkaisevan ongelman koskien valtaväestön tietoa saamelaiskulttuurista. Aineistossa sopimuksen ratifiointia oikeutetaan niin, että ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi voisi parantaa valtaväestön tietämystä koskien saamelaiskulttuuria. Oikeuttamisen maailmoista oikeutus asettuu *maineen maailman* ja *kansalaisuuden maailman* alaisuuteen. Maineen maailmasta oikeutuksessa esiintyy korkein ylin periaate; yleisön mielipide (the reality of public opinion), johon kuuluvat muut (others), ja yleisö (public).

Arvoista oikeutuksessa esiintyy maineen maailmasta arvokkuus (dignity), joka rakentuu halulle tulla tunnustetuksi. Arvokkuutena oikeutuksessa esiintyy myös maine (fame), joka rakentuu tunnistettavuudelle (recognized), näkyvyydelle (visible), ja huomion haulle (attention getting). Oikeutuksessa on tunnistettavissa maineen maailmasta myös sijoituksena (investment) salaisuuksien paljastuksen (giving up secrets) arvona paljastus (reveal) sekä arvokkuuden suhteena (relation of worth) tulla tunnustetuksi ja identifioituksi (being recognized and identifying) sisältäen identifikaation arvon (identification).

Oikeutuksessa arvokkuus on saamelaiskulttuurin arvokkuus itsessään, ja halu tulla tunnustetuksi ilmenee siinä kuinka saamelaiskulttuuriin kohdistuvaa tietoa halutaan tuoda näkyvämmäksi suomalaisessa yhteiskunnassa niin, että valtaväestön ymmärrys saamelaiskulttuurista kasvaisi. Arvokkuutena maine on oikeutuksessa esillä saamelaiskulttuuria koskevan tiedon julkisuudessa; huomiota haetaan saamelaiskulttuurin erityispiirteiden tunnistamiselle ja näkyvyydelle valtaväestön osalta. Salaisuuksien paljastumisena oikeutuksessa esiintyy tiedon paljastuminen valtaväestölle koskien saamelaiskulttuuria. Tieto koskien kulttuuria ei ole välttämättä salaisuus siinä mielessä missä salaisuus on normaalisti käsitetty, mutta se esiintyy salaisuutena maineen maailmassa koska tieto ei ole aiemmin ollut näkyvää ja itsestäänselvää valtaväestölle. Kulttuurin tunnistaminen kokonaisuudessaan ja sen erityispiirteiden tiedostaminen tiedon lisääntymisen avulla asettuu oikeuttamisen maailmassa arvokkuuden suhteeseen tulla tunnustetuksi ja identifioituksi sisältäen identifikaation arvon (saamelaiskulttuuri tunnistettuna, erillisenä kulttuurina kokonaisuudessaan).

Oikeutus jossa Ilo-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan sillä että ratifiointi voisi parantaa valtaväestön tietämystä koskien saamelaiskulttuuria sijoittuu kansalaisuuden maailman ylempään yleiseen periaatteeseen (higher common principle); kollektiivien ylivoimaisuuteen (the preeminence of collectives). Oikeutuksessa valtaväestön tietämys kohdistuisi saamelaiskulttuuriin; saamelaiset ovat oikeutuksessa kollektiivin asemassa, ja ylimpänä kansalaisuuden maailman hierarkioissa. Kansalaisuuden maailman arvoasteikko rakentuu niin, että yhteenliittymät ovat arvokkainta ja oikeutus rakentuu niiden pohjalle. Oikeutuksessa saamelaiskulttuuri on saamelaisten oma, yhteinen asia.

Yhteenliittymän ei ole pakko olla kansalaisuuden maailmassa esimerkiksi poliittinen puolue tai vastaava ryhmittymä, vaan ideana on se että kollektiivilla on olemassaoleva yhteinen tavoite tai merkittävä asia, kuten oikeutuksessa saamelaisten saamelaiskulttuuri ja siihen liittyvän tietämyksen lisääminen valtaväestölle.

Korkeimman yleisen periaatteen rakennusosia ovat kansalaisuuden maailmassa kollektiivi/yhteenliittymä (collective), kaikki (all), ja tahto (will). Saamelaiskulttuuri on laajemman joukon kuin yksittäisen saamelaisen kannalta merkittävä ja tärkeäksi koettu asia. Kansalaisuuden maailmassa oikeutus asettuu kaikkien tahdon alle, ja yhteinen tavoite koetaan kaikkein ylimmäksi voimaksi.

6.2 Kielet

Saamenkielistä jokainen koetaan vahvasti saamelaiskäräjien mukaan osaksi saamelaista kulttuuria ja identiteettiä. Sulauttamispolitiikan seurauksena moni on menettänyt aikanaan saamenkielen, ja osa saamelaisista opettelee vasta aikuisena puhumaan omaa äidinkieltään (Määttä, Sarivaara & Uusiautti 2013). ILO sopimus nro 169:n koetaan saamelaiskäräjien mukaan turvaavan saamelaisten oikeuden omaan äidinkieleensä. Nykyisen Suomen valtion säätämän lainsisällön mukaan saamenkielen taito on myös oleellinen osa saamelaismääritelmää.

Suomen valtion laki saamelaisuuden määritelmästä Suomen valtion sisällä:

3 § Saamelainen

Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka

3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. (FINLEX, 17.7.1995/974)

Saamenkielen osaaminen on valtion virallisen lain mukaan yksi osa virallista Suomen valtion kontrolloimaa saamelaismääritelmää. Aineistossa saamenkielen osaamista ei käytetä saamelaisuuden rakentumiseen, vaan se nähdään pikemminkin osana valtion omaa määritelmää, johon saamelaiset itse eivät olisi saaneet tarpeeksi vaikuttaa. Saamelaismääritelmää esimerkiksi kieliperustein pidetään liian suppeana. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi koetaan saamelaisten saamenkielten osalta mahdollisuuksiltaan aineistossa moniulotteisempänä, kuin valtion määritelmän mahdollistajana. Aineiston oikeutuksissa koskien saamenkieliä korostuu kulttuurin ja identiteetin merkitys, sekä tasa-arvo ja tasavertaiset mahdollisuudet esimerkiksi työskentelyyn ja opiskeluun, sekä asumiseen liittyen. Käytän termiä saamenkielet, sillä saamenkielet muodostuvat useammasta kielestä (Lehtola 2015, 15–17).

Suomen lainsäädännössä taataan kaikille oikeus saada koulutusta ja saamelaisilla on halutessaan samanlaiset mahdollisuudet päästä koulutukseen kuin valtakulttuurin edustajilla. Saamelaislapsilla on tosiasiallisesti heikommat mahdollisuudet saada oman kielen- ja kulttuurinmukaista koulutusta kuin valtakulttuurin edustajilla erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tähän haasteeseen on yritetty osaltaan vastata valtioneuvoston hyväksymällä saamenkielen toimenpideohjelmalla. Toimenpideohjelmaa ei ole resursoitu eikä tavoitteeksi asetettua pysyvää mallia saamen kielen elvyttämiseksi ole edes ryhdytty kehittämään. (Sanila-Aikio 2015.)

ILO-sopimus nro 169:n ratifiointiin koetaan saamelaiskäräjien mukaan parantavan saamelaisten kieliasemaa ja tätä myöten myös lasten oikeuksia koulutukseen. Saamelaisista suurin osa asuu nykyään kotiseutualueensa ulkopuolella, joten saamenkielten asema on heikkoa valtaväestön suomen- ja ruotsinkielisillä alueilla. Saamelaiskäräjät kokevat aineistossa epäluottamusta koskien Suomen valtiota suhteessa kielioikeuksiin ja sitä kautta myös lasten oikeuksiin koskien omalla kielellä saatavaa koulutusta. Oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifiointille aineistossa esitetään kieliaseman parantuminen ratifiointin myötä. Kieliasemaa koskien oikeutuksena aineistossa esitetään myös ratifiointin säilyttävän mahdollisesti säilyneet saamenkielet kokonaisuudessaan. Valtion keinovalikoima ja ymmärrys kielitilanteesta koetaan aineistossa puutteellisena ja osin vahingollisena saamelaisten kielitilanteelle.

Oikeuttamisen maailmoista kieliaseman parantuminen asettuu oikeutuksena *kansalaisuuden maailman* sekä *kodin maailman* alaisuuteen. Kansalaisuuden maailman osalta määrittelevää oikeutusten suhteen on yhteisön kautta asioiden käsittäminen ja oikeuttaminen. Saamenkielten suhteen oikeudet ovat *saamelaisten yhteisiä, yhteisöä käsittäviä oikeuksia*. Oikeuttamisen maailmoista kansalaisuuden maailmaan kuulumisen vaatimuksena on kollektiivi-ajattelu, ei yksilöllisyys. Saamelaiskäräjien aineistossa saamelaiset käsitetään yhteenliittymänä, yhdistävänä tekijänä saamelaisuus, omistavat yhdessä tavoitteen jonka tarkoituksena on saada kieliasemaa parannettua. Oikeutus ei siis koske vain yksittäistä saamelaista, vaan useampaa. Kansalaisuuden maailman osalta leimaava piirre on myös *yhteinen tavoite*; saamenkielen suhteen ajettavat parannukset ovat saamelaiskäräjien aineiston mukaan saamelaisten yhteinen tavoite, ei vain yksittäisen tai pienen, irrallisen joukon ajama tavoite.

Saamenkielten aseman parantuminen oikeutuksena ILO-sopimus 169:n ratifiointille sisältää myös oikeusasetelmaa; oikeus oppia ja puhua alkuperäiskansan omaa äidinkieltä. Vaikuttamalla poliittisesti ILO-sopimuksen sisällön mukaan valtion sisäiseen lainsäädäntöön koskien saamelaisten kielioikeuksia asettuu sujuvasti kansalaisuuden maailmassa kansalaisoikeuksien, osallistumisen ja poliittisten tavoitteiden joukkoon. Oikeutuksen sija kansalaisuuden maailmassa on kiistatta vahva. Arvojen osalta tähän asettuvat kansalaisuuden maailmasta vapaus, virallisuus ja vahvistettu. Kielten aseman parantuminen on vapautta; vapaus valita puhuttu kieli oman kulttuurin mukaan. ILO-sopimus nro 169:n myötä kieliasemasta tulisi virallista; kielten aseman parannuttua valtion oikeussisällöissä ILO-sopimuksen sisällön mukaiseksi saamelaiset saisivat virallisen aseman tavoitteelleen. Sopimuksen ratifiointi vahvistaisi aseman parantumista.

Kodin maailman osalta oikeutus rakentuu pohjaltaan perinteiden varaan. Kielen aseman parantuminen nojaa perinteisiin; saamenkielet ovat perinteisesti olleet saamelaisten käyttämää kieltä ja muovautuneet aikojen saatossa vastaamaan saamelaisten omaa kulttuurisisältöä. Saamenkielen sanoissa on paljon ilmauksia, joille ei esimerkiksi Suomen valtion valtakielissä löydy vastinetta (Lehtola 2015, 15–17). Saamenkielten aseman parantuminen ILO sopimus nro 169:n ratifioimisen myötä parantaisi saamenkielen asemaa ja turvaisi ainutlaatuisen sanaston säilymisen.

Saamenkielten säilyminen kokonaisuudessaan kuuluu oikeutuksista *kodin maailman* alaisuuteen. Kielen säilyminen tavoittaa kodin maailmassa perinteen ulottuvuuden; saamenkieliä on käytetty historiallisesti saamelaisten keinona kommunikoida. Perinteet ja sukupolvi (jotka ovat kodin maailman arvoja) nivoutuvat maailman osalta oikeutuksessa niin, että kieli on sukupolvelta toiselle siirtynyt osa saamelaisuutta. Arvomaailmaltaan kodin maailmassa korostuu myös oikeutuksen nimestä *säilyminen*; asioiden säilyminen ennallaan. Saamenkielten kadotessa tilalle omaksutaan valtakielisiä. Säilyminen pysähtyisi ja traditio katkeaisi kodin maailman vastaisesti.

Kielten osalta oikeutuksia aineistosta löytyi edeltävien lisäksi vielä seuraavia, laajempia oikeutuksia koskien sopimuksen ratifiointia; ILO sopimus nro 169:n ratifiointi oikeutetaan niin, että kielten säilyminen ratifioinnin seurauksena säilyttäisi myös saamelaisten perinteisiä elinkeinoja. Oikeutuksena ratifioinnille kielten osalta koettiin aineistossa myös se, että ratifiointi säilyttäisi saamenkielet ja kieliaseman parantumisen myötä kotiseutualueen asuttuna.

Aineistossa haasteena kotiseutualueen asutettuna pysymiselle pidettiin sitä, että kieli ei siirry eteenpäin ja moni saamelainen ei opi omaa äidinkieltään. Perinteisten elinkeinojen osalta saamenkieli on kiistattoman tärkeä osa niiden säilymistä; kotiseutualue autioituu suurelta osin siitä syystä että työnteko on saamelaisten kotiseutualueella haastavaa. Perinteisesti saamelaiset elinkeinot ovat olleet vain osa saamelaisten toimeentulosta, ja niiden parissa työskentelyä on yhdistelty riittävän toimeentulon turvaamiseksi myös toisenlaisiin, valtaväestön mukaisiin elinkeinoihin. Perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen tarvitaan myös siis useissa tapauksissa aineiston mukaan saamenkielen taitoa. Saamenkielten oppimattomuus vaikeuttaa perinteisten elinkeinojen harjoittamista, ja asettaa saamelaiset asemaan, jossa muutto kotiseutualueen ulkopuolelle on houkuttelevaa tulevaisuudennäkymien (työ, toimeentulo, opiskelu) vuoksi.

Saamelaiskäräjien aineistossa ilmenee, että ILO- sopimus nro 169:n ratifiointi auttaisi kielen säilymiseen ja sitä kautta työn teon ja toimeentulon parantumiseen saamelaisten kotiseutualueella, jonka myötä perheiden perustaminen ja väestönkasvu olisi saamelaisalueella luonnollinen kehityssuunta. Aineistossa oikeutetaan ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia saamenkieliin liittyen myös niin, että kieliaseman parannuttua myös asutus ja väestönkasvu alueella olisi mahdollista. Oikeutuksena väestönkasvun

mahdollisuuden parantuminen kieliaseaman perusteella asettuu kodin maailman alaisuuteen.

Kodin maailman arvoja ovat esimerkiksi hierarkia, sukupolvi ja jatkuvuus. Väestönkasvu ja saamelaisten perheiden sekä sukujen säilyminen kotiseutualueella kytkeytyvät kodin maailmaan. Läheisesti väestönkasvu linkittyy kodin maailmassa myös suhteet-arvon (relationships) kohdalla lisääntymiseen (reproduce), sekä synnytykseen (give birth). Kodin maailmassa jatkuvuus koetaan suhteessa muihin yhteisön jäseniin. Merkittävää ei siis ole kodin maailmassa yhden tietyn perheen lisääntyminen yksikkönä, vaan se kuinka perhe linkittyy kuulumaansa yhteisöön. Väestönkasvu ja saamelaisten perheiden ja sitä myötä sukujen säilyminen kotiseutualueella ovat oikeutuksessa suhteessa saamelaisuuteen; eivät yksittäisiä tarinoita, erillisinä perheinä vaan ne nähdään oikeutuksessa ensisijaisesti suhteessa toisiin saamelaisiin ja alkuperäiskansan jatkuvuuteen sekä asumiseen kotiseutualueella.

Oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnille perinteisten elinkeinojen säilyminen ratifioinnin myötä saamenkielten säilymisen vuoksi asettuu oikeuttamisen maailmoista sekä *teollisuuden maailman, markkinoiden maailman* että *kodin maailman* alaisuuteen. Teollisuuden maailmaa määritteleviä ja oikeutukseen sisältyviä arvoja ovat tulevaisuus (future), tehokkuus (efficiency) ja käyttökelpoisuus (functional). Subjekteja teollisuuden maailmassa ja oikeutuksessa ovat asiantuntijat (expert, specialist). Kohteena teollisuuden maailmassa ja oikeutuksessa ovat väline/työkalu (tool), resurssi (resource), ympäristö (environment) ja tehtävä (task).

Teollisuuden maailmassa arvoista tulevaisuus on oikeutuksessa läsnä niin, että oikeutuksessa käsitellään tulevaisuuden mahdollisuuksia, jos ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi toteutuisi. Oikeutuksessa tulevaisuuden mahdollisuudet käsittävät saamenkielten säilyttyä työn tulevaisuuden. Tehokkuus ja käyttökelpoisuus asettuvat arvoina oikeutuksessa myös itse työn ja sen kannattavuuden yhteyteen; työpaikkojen ja työn tulee olla myös tehokasta sekä käyttökelpoista jotta se olisi kannattavaa, saati mahdollista. Mahdollisuudet ammatinharjoittamiseen ja perinteisten elinkeinojen säilymiseen ovat oikeutuksen mukaan paremmat saamenkielten säilyessä sopimuksen ratifioinnin seurauksena, kuin mitä ne olisivat ilman ratifiointia. Subjekteina toimivat asiantuntijat ovat oikeutuksessa työntekijät eli ammatinharjoittajat jotka saisivat mahdollisuuden harjoittaa ammattiaan ja tehdä työtä sopimuksen ratifioinnin myötä

todennäköisemmin tulevaisuudessa kotiseutualueellaan, kuin nykyhetkellä. Kohteena oikeutuksessa ovat väline/työkalu, eli se millä työtä voidaan tehdä ja harjoittaa tulevaisuudessa ratifioinnin myötä. Resurssit oikeutuksessa ovat saamelaisten kotiseutualueella työntekoon tarvittavat resurssit. Oikeutuksessa kohteena työkalun/välineen ja resurssien lisäksi toimivat ympäristö sekä tehtävä joista ympäristö on saamelaisten kotiseutualue, ja tehtävä työ, jota tulevaisuudessa voisi saamelaisten kotiseutualueella paremmin harjoittaa ratifioinnin myötä.

Markkinoiden maailman osalta oikeutukseen sisältyvät seuraavat arvot; jonkin (rahallinen) arvokkuus (value of), ja palkkiollisuus (salable). Markkinoiden maailman ja oikeutuksen subjekteja ovat client (asiakas), buyer (ostaja) ja työntekijä (independent, worker). Markkinoiden maailmassa ja tässä kyseisessä oikeutuksessa arvokkuus rakentuu omistukselle (posess). Oikeutuksessa rahallinen arvo ja palkkiollisuus liittyvät työhön ja siitä saatavaan korvaukseen, eli saamelaisten kotiseutualueella tapahtuvaan työhön ja siitä saatavaan palkkaan. Subjektit asiakas, ostaja ja työntekijä ovat kaikki oikeutuksessa yhteydessä työhön; niin sen tekijänä, kuin asiakkaana sekä ostajana. Arvokkuuden rakentuminen omistamiselle markkinoiden maailmassa on oikeutuksessa esillä työstä saatavana palkkiona.

Kodin maailmasta oikeutukseen sisältyy maailman korkeimmasta ylimmästä periaatteesta; tuottaa perinteen mukaan (engenderment according to tradition). Arvo kodin maailmassa ja oikeutuksessa kodin maailman osalta rakentuu hierarkkisuudelle (hierarchical superiority). Subjekteja jotka esiintyvät kodin maailman mukaisesti oikeutuksessa ovat; arvokkaimpina pidetyt esivanhemmat (ancestors), johtaja (leader) ja perhe (family). Vähemmän arvokkaita subjekteja kodin maailmassa ovat; minä (I). Ylimmän periaatteen osaa oikeutuksessa edustaa työ saamelaisten kotiseutualueella, joka on tuotettu perinteiden mukaan, eli kotiseutualueella. Hierarkkisuutta oikeutuksessa edustaa polku esivanhemmista nykyisyyteen, sillä kotiseutualueella asuminen perinteen mukaan on hierakiassa ylempien esivanhempien ja perinteiden mukaan rakentunutta. Samaan arvorakenteeseen yhdistyvät subjektit arvojärjestyksineen.

Subjekteina oikeutuksessa esivanhemmat, jotka ovat arvoasteikossa ylimpänä määrittävät alueella tapahtuvalle työnteolle pohjan; saamelaisten kotiseutualueella tapahtuva työnteko ja asuminen ovat sukupolvien ketjun tulosta, jonka ovat aikoinaan aloittaneet esivanhemmat. Johtajan osa oikeutuksessa on työn osalta esimerkiksi

työnjohtaja, esimies jne. Perhe edustaa oikeutuksessa laajempaa syytä tehdä työtä alueella, kuin oikeutuksessa arvoasteikolla alempana oleva subjekti, minä.

6.3 Identiteetti

Saamelaisidentiteetti on julkisuudessa paljon huomiota saanut osa saamelaisuutta. Määritelmänä identiteetti koskee tässä analyysiluvussa alkuperäiskansaan kuulumista, saamelaisidentiteettiä. Saamelaiskäräjät kuvailee aineistossa monien eri tahojen haluavan vaikuttaa saamelaisidentiteettiin saamelaismääritelmän osalta. Saamelaiskäräjien mukaan valtaväestöä edustavat tahot pyrkivät vaikuttamaan määrittelemällä identiteetikysymyksiin vastausta saamelaiskulttuurin ulkopuolelta; esimerkiksi moni joilla on suvusta löytynyt saamelaisia esi-isiä, haluavat määritellä itsensä saamelaisiksi ilman varsinaista kosketuspintaa itse kulttuuriin (Lehtola 2015, 83-92). Aineistossa saamelaisidentiteetin menetys esimerkiksi sulauttamispolitiikan seurauksena koetaan surullisena, mutta suomalaistuneet kaukaiset saamelaisjuuret omaavat halutaan pitää erillään varsinaisesta saamelaisuudesta, johon kuuluu tärkeänä osana kulttuurin mukaan eläminen ja sen tapoihin kasvaminen.

Lapin kansanedustajat vastustavatkin Ilo-sopimuksen ratifiointia mm. sillä perusteella, että saamelaismääritelmä olisi epäselvä. Mielestäni tämä pyrkimys tarkoittaa sitä, että kaikkien halukkaiden tulisi päästä saamelaisiksi ja saamelaiskäräjistä tulisi muodostaa eräänlainen Lapin liitto. On toki tosiasia, että hyvin monilla Lapin asukkailla, jos tarpeeksi tutkii ja tarpeeksi kaukaa hakee, on saamelaisia esi-isiä, mikäli arkistolähteisiin on luottamista. Mutta monella on varmasti myös venäläisiä, ruotsalaisia ja norjalaisia ja muun maalaisiakin esi-isiä. Kulttuuri ja kieli eivät siirry verenperitönä. Kadonnutta kulttuuria tai kieltä ei voida elvyttää eläväksi, eikä yksi saamelainen esi-isiä 1600-luvulla tee kenestäkään saamelaista. (Näkkäljärvi 2012.)

Saamelaisidentiteetille tärkeänä koetaan ILO sopimus nro 169:n ratifiointi, sillä näin voidaan saamelaiskäräjien mukaan ehkäistä kehityskulkua etenemästä ei-toivottuun suuntaan; tarvitaanko enää uutta sukupolvea suomalaistuneita saamelaisia, jotka ovat menettäneet kosketuksen saamelaiskulttuuriin?

Saamelaiset ovat kautta historian olleet syrjitty kansanryhmä. 1900-luvulla saamelaisia pidettiin suomalaisia alempiarvoisena degeneroituneena, mongoloidisena rotuna ja kulttuurisena kehitysjäänteinä. Nyt yllättäen saamelaisuudesta on tullut salonkikelpoinen: suuri joukko identiteetiltään suomalaisia haluaakin olla saamelaisia.

Jotkut entiset lappalaiskulttuuriliikkeen edustajat puhuvat itsestään saamenverisukuisina, uusimmat yrittäjät ovat ottaneet käyttöönsä modernimman ja mediaseksikkäämmän termin ”statuksettomat saamelaiset”. (Näkkäljärvi 2012.)

ILO-sopimus nro 169 ratifioinnin koetaan saamelaiskäräjien aineiston mukaan mahdollistavan saamelaisten itseidentifikaation paremmin kuin nykyinen tilanne saamelaislain kanssa sallii. Saamelaiskäräjien aineistossa kuvataan vallitsevaa tilannetta koskien saamelaismääritelmää epäoikeudenmukaiseksi. Itseidentifikaation ei koeta aineistossa toteutuvan tällä hetkellä Suomessa tarpeeksi saamelaismääritelmän kohdalla.

Jos lappalaiselinkeinojen harjoittajat – suurin osa etnisiä suomalaisia – otettaisiin saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, joilla ei ole mitään yhteyttä saamen kieleen ja kulttuuriin, yhtään saamen kieltä ja saamelaiskulttuuria harjoittavaa saamelaista ei enää saamelaiskäräjille pääsisi. Korkein hallinto-oikeus on korostanut ratkaisukäytännössään jokaisen oikeutta identifioitua saamelaiseksi. Kansainvälinen oikeuskäytäntö ja alkuperäiskansajulistus puolestaan painottavat ryhmäidentifikaatiota, eli ryhmän tulee myös tunnustaa jäsenensä alkuperäiskansaksi. (Näkkäljärvi 2013.)

Oikeutuksena aineistossa identiteetin osalta ILO-sopimus 169:n ratifioinnille on mahdollisuus vaikuttaa itse saamelaismääritelmään. Saamelaiskäräjien aineistossa ei koeta itseidentifikaation nykyisessä tilanteessa toteutuvan oikeudenmukaisella tasolla. ILO- sopimus nro 169:n sisällön koetaan auttavan saamelaisia vaikuttamaan Suomen valtion päättäjiin niin, että saamelaisten oma saamelaismääritelmä tulisi voimaan lakien muodossa. Oikeutuksena sopimuksen ratifioinnille mahdollisuus vaikuttaa saamelaismääritelmään asettuu *kodin ja kansalaisuuden maailman* alaisuuteen.

Kodin maailmassa arvoja olivat mm. hierarkiat (hierarchy), sukupolvi (generation), esi-vanhemmat (ancestors), perinteet (tradition) ja perhe (family). Saamelaisten tavoite saamelaiskäräjien mukaan on saada identifoida itse ryhmänä joukkoonsa kuuluvat saamelaiset. Kodin maailmassa oikeutus rakentuu käsitykselle ryhmästä, joka ohjaa oikeutusta ja jonka mukaan arvot käsitetään. Saamelaismääritelmä, joka perustuu saamelaiskäräjien omiin kriteereihin asettuu kodin maailman käsitykselle ryhmän yhteisestä tavoitteesta jonka pohjana ovat perinteet, jatkuvuus ja hierarkiat. Kodin maailman hierarkiassa saamelaiskäräjät edustaa saamelaisten ylintä päätäntävaltaa koskien ryhmää, saamelaisia. Saamelaiskäräjien omat kriteerit saamelaismääritelmälle perustuvat jaettuun kulttuuriin. Oikeuttamisteorian kodin maailmassa merkitystä on yhteenliittymän yhteisillä arvoilla. Saamelaisten jaettu kulttuuri ja siinä eläminen

perustuvat perinteille ja esivanhemmista lähtevä sukupolvien ketju käsittävät saamelaiskäräjien mukaisesti saamelaisuuden.

Yhteenliittymän jota perinteet ja sukupolvet yhdistävät, joka oikeutuksessa on saamelaiset, lisäksi kodin maailmassa oikeutus nähdään myös niin että on olemassa toiset, others. Oikeutuksessa toisten/muiden osan saavat saamelaismääritelmän ulkopuoliset tahot. Saamelaiskäräjien omien kriteerien mukaan määritellyt saamelaiset muodostavat yhteisön, jonka ulkopuolelle jäävät määritelmän täyttämättömät toiset, others. Kodin maailmassa oikeutuksen arvokkuus rakentuu siis myös suhteessa ulkopuolisiin; oman perinteisen yhteisön (tässä tapauksessa saamelaiset) rooli on korostettua verrattuna ulkopuolisiin. Erillisyys ryhmänä toisista (others) vahvistaa kodin maailmassa omaa oikeutusta. Ryhmän, saamelaisten, itseidentifikaatio vaatii erillistä ryhmää joka erottuu saamelaisista. Oikeutus vahvistuu tätä kautta erillisyytenä valtaväestöön identifioituvista. Ryhmän ja toiseuden arvot käyvät ilmi esimerkiksi seuraavasta aineistolainauksesta:

Tilanne on hieman absurdi. 1900-luvun loppupuolelle asti kukaan valtakulttuuriin kuuluva ei halunnut olla saamelainen ja saamelaislapsia kiusattiin koulussa saamelaisuudesta. Saamelaiset olivat vähempiarvoisempi kansanosa. Nyt tilanne on kääntynyt ja muuttunut. Nyt monet saamelaisten kiusaajat näyttävät julkisuudessa julistavan itse itsensä saamelaisiksi ja luovat itselleen ja suvulleen uuden historian ja identiteetin. Voidaan puhua kuvitellusta yhteisöstä, fiktiivisistä saamelaisista, joihin nämä henkilöt kokevat samaistuvansa. Se muistuttaa melkein pä uskontoa. Jokaisella on toki oikeus uskoa olevansa saamelainen tai vaikka marsilainen, mutta valtion ei tule tukea tällaista harhaluuloa. Saamelainen voi olla vain henkilö, jolla on sukupolvittainen katkeamaton yhteys saamen kieleen ja kulttuuriin ja jonka saamelaisyhteisö tunnustaa saamelaiseksi. (Näkkäläjärvi 2013.)

Kansalaisuuden maailmassa ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin oikeutus koskien itseidentifikaation mahdollisuutta kohdistuu yhteiseen poliittiseen tavoitteeseen. Kansalaisuuden maailmassa yhteenliittymä on erityyppinen kuin kodin maailmassa; kodin maailmassa perinteet, sukupolvi ja vastaavat yhdistivät ihmiset oikeutuksen maailmassa. Kansalaisuuden maailmassa kollektiivi ei muodostu suoraan perinteiden tai sukusuhteiden myötä; yhteenliittymän/kollektiivin yhdistävänä tekijänä pidetään samanlaista yhteistä tavoitetta, tai vaikka poliittista näkemystä. Kansalaisuuden

maailmassa yhteiset tavoitteet yhdistävät yhteenliittymän ja yksilö nähdään arvokkaana kollektiivin jäsenenä, ei yksilöitynä henkilönä.

Saamelaiset muodostavat oikeutuksessa ryhmän joka ajaa yhteistä poliittista tavoitetta, itseidentifikaation mahdollisuuden parantumista. Kansalaisuuden maailmassa tärkeintä on kollektiivi; oikeutuksessa saamelaiset, joita saamelaiskäräjät oikeutuksessa edustaa. Itseidentifikaation tärkeys koetaan saamelaisuuden kautta, jonka oikeutuksen mukaan määrittelevät saamelaiset ryhmänä. Kansalaisuuden maailmassa ryhmät jaetaan suurempiin ja pienempiin hierarkia-tyyliin; saamelaiset nähdään kansalaisuuden maailmassa ryhmänä joka asettuu saamelaiskäräjien alle, sillä saamelaiskäräjät edustavat saamelaisia ja ajavat ryhmänä saamelaisten asioita poliittisesti. Arvokkuus ja hierarkia eivät linkity todellisen maailman arvojen mukaan, vaan yhteiset tavoitteet (esim. poliittiset) arvottavat ryhmiä.

ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa edeltävän oikeutuksen tavoin itseidentifikaation mahdollisuutta hakien, mutta aineistossa identiteetin alaisuudesta löytyi myös toinen oikeutus liittyen saamelaisidentiteetin rakentumiseen. Aineistossa toistui usein huoli siitä, että saamelaisten henkilökohtaisen saamelaisidentiteetin rakentuminen ja oman saamelaisuuden tunnustaminen on vaarantunut Suomen nykyisessä ilmapiirissä. ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin perustellaan aineistossa voivan vaikuttaa saamelaisidentiteettiin niin, että henkilön oman saamelaisuuden kokemus ja yhteys omaan kulttuuriin voisi olla luontevaa ja helpompaa. Aineistossa kerrottiin esimerkiksi nuorista saamelaisista, jotka eivät tätä nykyä uskalla kertoa olevansa saamelaisia ja peittävät juurensa välttyäkseen negatiiviselta huomiolta. Historian saatossa moni saamelainen on aineiston mukaan joutunut peittelemään juuriaan, joten aineistossa koetaan oleellisena saman uhkan läsnäolo myös nykysaamelaisten osalta ja toivotaan sopimuksen avulla löytyvän keinoja saamelaisidentiteetin säilymiseen yksilöiden osalta.

Oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnille identiteetin osalta aineistossa esitetään mahdollisuus ehjän saamelaisidentiteetin rakentumiseen. Oikeutus asettuu oikeuttamisen maailmoista *kodin maailmaan* ja *maineen maailmaan*. Kodin maailman osalta oikeutus sisältää korkeimmat yleiset periaatteet; sukupolven (generation) ja perinteen (tradition). Sukupolvi ja perinteet oikeutuksessa kytkeytyvät suoraan saamelaisidentiteettiin, joka rakentuu perinteiden ja edeltävien sukupolvien varaan

katkeamattomana ketjuna. Subjektien osalta kodin maailmasta oikeutus sisältää esivanhemmat (ancestors) sekä perheen (family) ylempinä subjekteina. Ylimmät subjektit edustavat saamelaisidentiteetin rakentumisen hierarkiaa; identiteetti perustuu esivanhempien ajalta tähän päivään kulttuurin jatkumona, perheen ja suvun piirissä. Ehjä saamelaisidentiteetti ei aineiston mukaan sisällä jatkumon katkeamista niin, että identiteetti koettaisiin kokonaisena saamelaisuutena jos sukuun on kuulunut joskus sukupolvia sitten esimerkiksi yksi saamelainen esivanhempi. Jatkumon rooli on sama kuin kodin maailmassa; katkeamaton ja sille annetaan arvoa.

Maineen maailmasta oikeutuksessa esiintyy arvona tunnistettu (recognized), näkyvyys (visible), ja erottautua (distinguish). Arvona “tunnistettu”- esiintyy oikeutuksessa niin, että saamelaisidentiteetti on erillään tunnistettavissa oleva käsite, jonka kautta ihminen tunnistetaan osaksi saamelaisia. Näkyvyys oikeutuksessa tulee ilmi niin, että saamelaisuus on yhteisön ulkopuolella näkyvää, eli saamelaisidentiteetti nähdään oikeana osana ihmistä myös saamelaisyhteisön ulkopuolisten toimesta. Arvokkuutena maineen maailmasta oikeutuksessa on halu tulla tunnistetuksi (the desire to be recognized). Maineen maailmasta oikeutuksessa on myös; olla tunnistettu ja identifioitu (being recognized and identifying), indentifikaatio (identification) ja vahvuus (strength). (Boltanski & Thévenot 2006, 178-181.)

Oikeutuksessa erottautuminen täyttyy saamelaisidentiteetin rakentumisella kokonaisuudessaan; identifioituminen saamelaiseksi vaatii erottautumista esimerkiksi valtaväestöstä saamelais-statuksella. Mahdollisuus ehjän saamelaisidentiteetin rakentumiselle sisältää edellä mainitun erottuvuuden; siinä asetetaan ja tunnustetaan henkilön kuulumisen ryhmään, joka on saamelaiset.

7 Saamelaisyhteisön ulkopuolisten suhtautuminen saamelaisiin

Tässä analyysiluvussa käsitelen seuraavia aineistosta löytyneitä oikeutusryhmiä koskien ILO-sopimus 169:n ratifiointia: ennakkoluulojen, vihapuheen ja rasismien vähentämistä. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan aineistossa em. alalukujen otsikoiden mukaan niin, että saamelaisyhteisön ulkopuolisten suhtautuminen saamelaisiin muuttuisi positiiviseen suuntaan ILO-sopimuksen ratifioinnin myötä. Kaikki kolme alaotsikkoa voisi linkittää pelkän rasismien alaisuuteen, sillä ennakkoluulot ja vihapuhe ovat rasismia. Perustelen jaottelua saamelaiskäräjien aineiston sisällöllä, jossa käytetään eri termejä kuvaamaan rasismien eri muotoja saamelaisia kohtaan. Tulosten esittämisen selkeyden ja aineisto-yhteyden vuoksi säilytän aineiston mukaisen tavan kuvailla tämän luvun eri oikeutuksia oikeutusryhminä alalukujen otsikoiden nimien mukaan. Tässä luvussa esittelen oikeutukset alaluvuissa ja sijoitan luvuissa oikeutuksia oikeuttamisteorian mukaisesti oikeuttamisen maailmoihin.

Aineistossa käsitellään paljon saamelaisten kohtaamia ennakkoluuloja ja rasismia. ILO-sopimus nro: 169:n ratifiointipyrkimysten ja asian julkisuuden on koettu lisäävän

rasismia ja ennakkoluuloja saamelaisia kohtaan. Useassa aineisto-osassa rasismin kerrotaan koskettavan jokaista saamelaista, ja esimerkkinä käytetään myös henkilökohtaisia kertomuksia koskien puheainestoissa puheen laatijaa itseään. Huoli aineistossa nousee myös korostetusti koskien nuorempaa saamelaisväestöä; edeltävissä luvuissa on kerrottu siitä kuinka elinkeinojen ja kulttuurin ahtaalle ajautuminen ovat vaikuttaneet nuorten saamelaisten mahdollisuuksiin ja oikeuksiin elää kulttuurinsa mukaista elämää ja rasismi koetaan myös yhtenä vakavana haasteena saamelaisuudelle kokonaisuudessaan.

Saamelaiset kohtaavat ennakkoluuloja, vihapuhetta ja rasismia aineiston mukaan muutoinkin kun vain ILO-sopimus nro 169:n ratifiointiin liittyvässä keskustelussa. Sopimuksen ratifioinnin odotetaan aineistossa vähentävän niin ennakkoluuloja, vihapuhetta kuin rasismiakin. Edellä lueteltujen saamelaisten kohtaamien haasteiden vähentyminen parantaisi aineiston mukaan kulttuurin ja siihen kuuluvien ihmisten asemaa ja linkittyikin suoraan ihmisoikeuksiin.

7.1 Ennakkoluulojen vähentäminen

Ennakkoluulojen kuvaillaan aineistossa ilmenevän vihana kuviteltuja saamelaisten erityisoikeuksia kohtaan; saamelaisten uskotaan saavan jonkinlaisia ylimääräisiä raha-etuuksia sekä hyötyvän niin maa- ja vesioikeuksien osalta suomalaisväestöä enemmän, jos ILO-sopimus 169:n ratifiointi saatettaisiin loppuun:

Saamelaisvastaisuus on myös lisääntynyt Suomessa, johtuen erityisesti Suomen pyrkimyksistä ratifioida ILO:n sopimus nro 169 alkuperäiskansojen oikeuksista. Saamelaisten oikeuksien edistämistä vastustavat tahot levittävät propagandaa, että Suomessa Ilo-sopimuksen ratifiointi toisi saamelaisille muut poissulkevia maa- ja vesioikeuksia, taloudellista etua ja rahaa puhtaana käteen. (Näkkäljärvi 2012.)

Ennakkoluulot ovat aineistossa kuvattu pääosin edellisen puheen sisällön mukaisesti; virheellisiä väittämiä, joiden sisältö on useimmiten se, että saamelaiset hyötyisivät alkuperäiskansa-asemastaan valtaväestön kustannuksella. Alkuperäiskansan asemaa monipuolisesti turvaavat erityisoikeudet koetaan poissulkevinä suhteessa valtaväestöön, ja tämä ajatuskulku on saamelaiskäräjien mukaan lietsonut virheellistä ennakkoluuloja

vilisevää kirjoittelua saamelaisia kohtaan. ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin koetaan aineistossa vähentävän tämänkaltaista virheellistä ennakkoluulo-asetelmaa rajaamalla selkeämmän sisältöiset oikeudelliset rajat koskien kiisteltyjä asioita, esimerkiksi koskien maa- ja vesioikeuksia.

Saamelaisia kohtaan koetut ennakkoluulot ovat myös julkisia ja julkisessa keskustelussa. Saamelaiskäräjät toivovat ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin kitkevän ennakkoluuloja ja auttavan julkista keskustelua muuttumaan enemmän asiapohjaiseksi:

ILO-169 sopimus pitää sisällään säädöksiä syrjimättömyydestä. Suomessa on kattava poliittinen ohjeistus perus- ja ihmisoikeuksista tiedottamiseen ja opettamiseen. Käytännön toteutuksessa, perus- ja ihmisoikeuksien ns. valtavirtaistamisessa ja resurssien jaossa on kuitenkin ongelmia. Saamelaiskäräjät on havainnut, että eri viranomaisissa, eduskunnassa ja muissa sidosryhmissä tietoisuus perus- ja ihmisoikeuksista, Suomen ihmisoikeusvelvoitteista ja Suomen alkuperäiskansasta ja kansallisista vähemmistöistä on hyvin vaihtelevaa. Saamelaiskäräjät on erittäin huolissaan rasistisesta, virheellistä tietoa levittävästä ja stereotyyppioita luovasta ja ylläpitävästä julkisesta keskustelusta saamelaisista ja saamelaisten oikeuksista. Tällä on erityisen kielteinen vaikutus sananvapauteen, lasten ja nuorten identiteettiin ja uskallukseen osallistua yhteisten asioiden edistämiseen. ILO 169-sopimuksen ratifioinnin myötä on suuri tarve lisätä perus- ja ihmisoikeustietoisuutta viranomaistoiminnassa ja kehittää suvaitsevaa, asiakysymyksiin pohjautuvaa keskusteluilmapiiriä. Sopimuksen ratifiointi on hyvin tärkeää saada aikaan sekä saamelaisten, Suomen valtion että saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja asukkaiden kannalta, jotta epävarma, kielteistä ilmapiiriä ylläpitävä ilmapiiri voisi loppua ja tilanne rauhoittua. (Sanila-Aikio 2015.)

Ennakkoluuloinen keskusteluilmapiiri on saamelaiskäräjien aineiston mukaan edennyt jo siihen pisteeseen, että sen takana voidaan nähdä olevan myös aktiivista ja järjestäytyntä vaikuttamista koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin estämistä. ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin koetaan aineistossa auttavan kumoamaan haitallisia ennakkoluuloja ja auttavan valtaväestöä ymmärtämään sopimuksen sisällön paremmin totuutta vastaavaksi. Keskusteluilmapiiri saamelaisten ja valtaväestön sekä saamelaisten ja Suomen valtion edustajien välillä koskien saamelaisasioita koetaan valtaväestön ja valtion osalta aineistossa ennakkoluulojen värittämäksi ja osin epätotuudenmukaiseksi. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia perustellaan ennakkoluulojen vähentämisen osalta aineistossa niin, että ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia voisi lisätä asiapitoista

keskustelua saamelaisasioista saamelaisten ja valtaväestön sekä saamelaisten ja Suomen valtion edustajien välillä. Oikeuttamisen maailmoista tämä oikeutus asettuu *kansalaisuuden maailmaan*.

Oikeutuksessa kansalaisuuden maailmasta on havaittavissa arvokkuus (dignity), joka on pyrkimys kansalaisoikeuksien toteutumiseen. Oikeutuksen arvokkuus kansalaisuuden maailmassa rakentuu kansalaisoikeuksille (civil rights), poliittisille pyrkimyksille (political aspirations) ja osallistumiselle (participation). Yhteenliittymien/kollektiivien ylivoima (the preeminence of collectives) on tunnistettavissa oikeutuksessa koskien asiapitoisen keskusteluilmapiirin lisäämistä saamelaisasioista saamelaisten ja valtaväestön sekä saamelaisten ja Suomen valtion edustajien välillä. Kansalaisuuden maailmassa yhteenliittymien/kollektiivien ylivoima on korkein yleinen periaate (higher common principle) ja se rakentuu kollektiiville (collective), kaikille (all) sekä tahdolle (will).

Kansalaisuuden maailman subjektit ovat läsnä myös tässä oikeutuksessa. Subjekteja maailmassa ovat kollektiivit persoonina ja niiden edustajat (collective persons and their representatives).

Kollektiivit koetaan kansalaisuuden maailmassa luonteeltaan esim. poliittisiksi. Oikeutuksessa keskustelun toisena osapuolena saamelaiset edustavat tavoitteineen poliittista kollektiivia, kuten myös valtio/valtaväestö. Yhteenliittymien tarkoituksena oikeutuksessa on poliittisen luonteensa vuoksi paeta kaaosta ja epäjärjestyä yhteisen asian esille tuomiseen. Kaaosta maailmassa edustaa jakautuminen (division). Subjektien eli kollektiivien tehtävänä on maailman mukaan oikeutuksissa järjestyä kohti sitä mikä on kollektiiville yhteisesti yleistä (common), ja pyrkiä tuomalla asiaansa esille rikkomaan yhteenliittymän erillisyyttä niin ryhmän sisällä kuin muista kollektiiveista. Yhteyden ja siltojen luominen ovat kansalaisuuden maailmassa yhteenliittymien tavoitteena. (Boltanski & Thévenot 2006, 187.)

Saamelaisten tavoitteena oikeutuksessa on saada osapuolten välille asiapitoisempaa keskustelua. Oikeutuksessa kaaos ja epäjärjestys ovat nykyinen tilanne, joista oikeutuksessa toivotaan kehitystä eteenpäin kohti asiapitoisuutta joka edustaa oikeutuksessa kansalaisuuden maailman mukaista yhteistä tavoitetta. Tavoitteen luonne on oikeutuksessa myös kansalaisuuden maailman määritelmän mukainen; asiapitoisuuden tarkoituksena on tuoda kollektiivia, saamelaisia, lähemmäs valtaväestöä

ja valtiota. Poliittisen kollektiivista maailmassa teki yhteinen tavoite. Oikeutuksessa saamelaiskäräjien aineiston mukaan saamelaiset tavoittelevat samaa asiaa, joten se täyttää kansalaisuuden maailman mukaisen poliittisen yhteenliittymän määritelmän.

Ennakkoluulojen ja väärän tiedon koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia koetaan aineistossa aiheuttavan saamelaisten keskuudessa epävarmuuden värittämiä tuntemuksia. Ennakkoluulojen ja väärän tiedon hälveneminen mahdollistaisi myös rauhanprosessin merkityksen saamelaisten ja Suomen valtion välillä. Tiina Sanila-Aikio kuvaa ennakkoluuloista pohjoisten kunnissa vallitsevaa ilmapiiriä ja rauhanprosessin roolin tunnistamattomuutta puheessaan seuraavasti:

Ratifiointi olisi lopettanut pitkään jatkuneen epävarmuuden tilan pohjoisen kunnissa, ennen kaikkea saamelaisten asemaan ja todellisiin elinoloihin vaikuttavien aiheettomien pelkojen ja ennakkoluulojen väistymisen seurauksena. Näin ei käynyt. Suomen kansan on kohdattava yhteinen vastuunsa tässä asiassa, jotta sen voidaan katsoa säilyttävän asemansa ihmisoikeuksia kunnioittavana oikeusvaltiona. Kuluneiden kolmen vuoden aikana välillä ollut vaikea muistaa, että saamelaiskäräjien ja Suomen valtion välisten neuvottelun luonne on ollut rauhanprosessi. Suomen valtion rakenteelliset toimet ovat romahduttaneet ja arpeuttaneet saamelaiskulttuurin aineellista ja henkistä pohjaa maamme itsenäisyydestä asti. ILO 169-sopimus tähtää näiden haavojen paranemiseen, kaikilla yhteiskunnan alueilla. Suomen hallitus on nyt pettänyt saamelaiset jättäytymällä rauhanprosessista ja pysähdyttämällä sopuun tähtäävän päätöksenteon. (Sanila-Aikio 2015.)

Oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnille aineistossa on löydettävissä ennakkoluulojen osalta sen mahdollistaminen, että rauhanprosessin jatkumisen tärkeys tunnistettaisiin ratifioinnin myötä nykytilannetta paremmin. Oikeutus asettuu oikeuttamisen maailmoista *kansalaisuuden maailman* ja *maineen maailman* alaisuuteen. Kansalaisuuden maailma rakentuu ajatukselle, jossa ihminen merkitsee ja on arvokas yhteenliittymän/kollektiivin osana. Vaikuttaminen ja asioiden muuttuminen ovat kansalaisuuden maailmassa mahdollisia kollektiivin avulla niin, että kollektiivin jäsenet ajavat samaa tärkeänä pitämäänsä asiaa eteenpäin.

Kansalaisuuden maailmassa oikeutuksessa yhteisenä tavoitteena on se, että rauhanprosessin jatkumisen tärkeys tunnistetaan. Rauhanprosessin jatkumisen tärkeyden tunnistaminen on oikeutuksessa saamelaisten tavoite, jossa vastapuolena on Suomen valtio.

Maineen maailmaa leimaava seikka on se, että siinä oikeutusten arvokkuus rakentuu julkiselle mielipiteelle. Julkinen mielipide oikeutuksen mukaan on tällä hetkellä se, että rauhanprosessia ei tällä hetkellä tunnisteta riittävän tärkeänä. Maineen maailmassa arvottomuus rakentuu esim. salaisuuksille ja piilotetulle. Arvokkuus taas rakentuu maineen maailmassa salaisuuksien paljastumiselle, joka ei kuitenkaan tarkoita sananmukaisesti “salailtua” asiasisältöä miten yleensä käsitetään sana salaisuus. Salaisuuden osa maineen maailmassa on myös esim. piiloon jääneellä asialla, kuten tässä oikeutuksessa rauhanprosessin tärkeys jota ei yleisesti oikeutuksen mukaan tunnisteta.

7.2 Vihapuheen vähentäminen

Vihapuhetta aineistossa saamelaisia kohtaan kuvaillaan esiintyvän erityisesti mediassa sekä internet-alustoilla julkaistuina kirjoituksina, niin tänä päivänä kuin historiassakin:

Yleisesti tarkasteltuna sanomalehdistössä on edelleen rasistisia kirjoituksia saamelaisista, saamelaisten oikeuksista, kielestä ja kulttuurista. Erityisen paljon rasistista kirjoittelua on internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Saamelaiset joutuvat kohtaamaan edelleen paljon rasismia ja suvaitsemattomuutta. Olen myös itse kokenut tätä. Saamelaislapsille ja nuorille rasistinen keskustelu ja suvaitsemattomuus ovat erityisen vahingollista. Rasistinen keskustelu on yleistynyt merkittävästi tänä vuonna Ilo-sopimuksen ratifiointista johtuen. Saamelaisia on jopa uhkailtu. Ilmapiiri on koventunut ja saamelaisten oikeuksia vastustavat tahot ovat aloittaneet saamelaisvastaisia kampanjoita. (Näkkäljärvi 2012.)

Saamelaisten asemaa vihapuheen kohteena pidetään aineistossa hyvin huolestuttavana ja nykyaikana internet-alustoilla tapahtuvan vihapuheen on huomattu lisääntyneen huomattavasti. Internetin välityksellä leviävä vihapuhe on erityisen tehokasta, sillä se tavoittaa suuren yleisön lyhyessä ajassa tarjoten vihapuheelle laajemmat leviämismahdollisuudet. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointin toivotaan aineistossa vähentävän vihapuhetta, ja ratifiointin perusteena käytetään sen mahdollista vaikutusta suitsia epätoivottua vihapuhetta.

Oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifiointille käytetään sen mahdollisuutta vähentää vihapuhetta saamelaisia kohtaan. Oikeuttamisen maailmoista oikeutus asettuu *kansalaisuuden maailmaan* (Boltanski & Thévenot 185-193, 2006.) Kansalaisuuden maailmassa merkittävintä olivat kollektiivit (collectives) ja niiden ajamat yhteiset asiat/tavoitteet, jotka toimivat yhteenlittyviä yhdistävinä tekijöinä. Kollektiivina

kansalaisuuden maailman mukaisesti oikeutuksessa ovat saamelaiset, ja kollektiivia yhdessä pitävänä merkittävänä asiana oikeutuksessa on vihapuheen vähentäminen. Vihapuheen vähentäminen on oikeutuksessa kansalaisuuden maailman ylimmän yleisen periaatteen mukaisesti kollektiivien ylivoimaa edustava asia (the preeminence of collectives); yhdessä yhteenliittymä voi vaikuttaa tavoitteen viemiseen eteenpäin, joka tässä oikeutuksessa on vihapuheen vähentäminen. (Boltanski & Thévenot 185, 2006.)

Ylimmän yleisen periaatteen rakenne kansalaisuuden maailmassa on; yhteenliittymä (collective), kaikki (all) ja tahto (will) (Boltanski & Thévenot 185, 2006.) Periaatteen mukaan oikeutuksessa kaikkia edustavat saamelaiset, joka on myös oikeutuksen kollektiivi. Tahto rakentuu tahdolle saada vihapuhetta vähennettyä. Kansalaisuuden maailmassa subjektin rooli asettuu myös yleensä kollektiiville. Tässä oikeutuksessa subjektin osassa ovat saamelaiset (collective persons and their representatives) (Boltanski & Thévenot 187, 2006.) Vihapuheen vähentäminen on kansalaisuuden maailman mukaan luonteeltaan tavoite, jonka päämääränä ei ole eriyttää saamelaisia kollektiivina muusta heitä ympäröivästä todellisuudesta; vihapuhe itsessään on sen kohdetta eriyttävään ja eristämiseen pyrkivää toimintaa. Vihapuheen vähentäminen toisi saamelaisia kollektiivina lähemmäs valtaväestöä rikkoen vihapuheen eristävää voimaa (break down their isolation). Kansalaisuuden maailmassa oikeutuksien tavoitteena on yhteys ja pako jakautumisesta. Jakautuminen edustaa kansalaisuuden maailmassa kaaosta - joka tässä oikeutuksessa on vihapuheen jatkuminen samanlaisena kuin tälläkin hetkellä ilman ILO-sopimus 169:n ratifiointia. (Boltanski & Thévenot 186, 2006.)

Kansalaisuuden maailmassa kansalaisoikeudet ja laillisuusperusta linkittyvät vahvasti oikeutuksien rakenteen arvokkuuteen. Arvokkuus (dignity) rakentuu kansalaisuuden maailmassa kansalaisoikeuksille (civil rights), poliittisille tavoitteille (political aspirations) sekä osallistumiselle (participation). (Boltanski & Thévenot 187, 2006.) Oikeutuksessa arvokkuus rakentuu saamelaisten oikeudelle elää vähemmän vihapuheen kohteena. Poliittisena tavoitteena on ILO sopimus nro: 169:n ratifiointi sekä vihapuheen väheneminen. Oikeutuksessa osallistuminen on tavoitteeseen osallistuminen kollektiivina, saamelaisina.

Yhteistä tavoitetta kohti kulkeminen yhdessä kollektiivina koetaan kansalaisuuden maailmassa vapauttavana, koska se katkaisee yksilön kohdalla itsekkäiden tarkoitusperien kahleet (Boltanski & Thévenot 187, 2006.) Oikeutuksessa itsekkäänä

tarkoituksena olisi vallitsevan vihapuhetilanteen hyväksyminen sellaisenaan; vaikka olisi helpointa antaa asian vain olla, vihapuhetilanne ei muutu ilman aktiivista vaikuttamista yhdessä asioihin. Vapauttavana toimintana oikeutuksessa on saamelaiden työskentely (ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin puolesta argumentointi) vihapuheen vähentämiseksi.

Oikeutuksena vihapuheen osalta aineistosta löytyi myös seuraava: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan saamelaisvastaisen ilmapiirin parantumisella sen myötä. Suora saamelaisvastaisuus valtaväestön osalta saamelaisia kohtaan on aineistossa usein toistuva teema. Saamelaisvastainen ilmapiiri on aineiston mukaan levinnyt osin vihapuheen ansiosta laajalle myös internetin virtuaalitodellisuuden ulkopuolelle "reaalimaailmaan". Viha ja negatiivisuus ovat asioita, joiden kohdentuminen saamelaisia ja saamelaisuutta vastaan koetaan aineistossa jopa hajottamiseen pyrkiväksi voimaksi.

Klemetti Näkkäljärvi kuvaa tilannetta koskien ratifioimattomuuden mahdollisia hajottavia vaikutuksia puheessaan PeV:n kuulemisessa:

Eduskunta on säätänyt saamelaiskäräjien tehtäväksi edustaa saamelaisia ja hoitaa saamelaiden kulttuuri-itsehallintoa. Tätä tehtävää saamelaiskäräjät suorittaa lainsäädännön mukaisesti saamelaiden vaaleissa antaman valtuutuksen nojalla. Saamelaiskäräjillä on legiteemitetti edustaa saamelaisia ja saamelaiskäräjät on hyvin huolissaan siitä, että tämä perustuslaillinen ja saamen kansalta saatu valtuutus halutaan kiistää ja saamelaisyhteisöä halutaan tietoisesti hajottaa puoluepoliittisten, valtopoliittisten tai muiden tavoitteiden johdosta. Saamelaiskäräjät vetoaa valiokuntaan, että arvioidessaan ILO 169-sopimusta se kiinnittää erityisesti huomiota esitykseen suhteessa perustuslakiin ja saamelaiskäräjälakiin. Haluamme painottaa tätä siksi, että huhut, pelot, väärinymmärrykset tai saamelaisvastaiset tavoitteet eivät saa kohtuuttoman suurta merkitystä asian käsittelyssä, mikä voi olla vaarana ottaen huomioon asiaa käsittelevien valiokuntien kuultavat tahot. Arvoisa perustuslakivaliokunta, kiitos ajastanne. Olemme toimittaneet laajemman lausunnon kirjallisesti käyttöönnne ja vastaamme mielellämme kysymyksiinne aiheesta. (Näkkäljärvi 2015.)

Oikeutus asettuu oikeuttamisen maailmoista *kansalaisuuden maailman* ja *inspiraation maailman* sekä *maineen maailman* alaisuuteen. Kansalaisuuden maailmassa persoonilla ei ole voimaa ilman muiden ihmisten kanssa yhdessä jotain tavoitetta kohti kulkemista. Yhteinen tavoite liimaa ihmiset kansalaisuuden maailmassa

kollektiiviksi/yhteenliittymäksi. Kansalaisuuden maailmasta kollektiivien ylivoimaa (the preeminence of collectives) oikeutuksessa sisältää saamelaisvastaisen ilmapiirin parantumisen sopimuksen ratifioimisen myötä. (Boltanski & Thévenot 185-186, 2006.) Kollektiivina oikeutuksessa ovat saamelaiset. Kollektiivina saamelaiset yhteistyössä voisivat saavuttaa poliittisen vaikuttamisensa avulla ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin, jonka myötä saamelaisvastainen ilmapiiri tervehtyisi. Saamelaisvastaisen ilmapiirin muutokseen vaaditaan kansalaisuuden maailmassa kollektiivin voima yksittäisten saamelaisten sijaan.

Inspiraation maailmassa oikeutukset rakentuvat muutokselle ja sille, ettei sen tila ole pysyvää saati vakaata. Oikeutuksen maailmoista inspiraation maailmassa on eniten tilaa tulkinnalle ja liikkuvuudelle; asioiden nykyinen tila ei ole pysyvä tila. Inspiraation maailmassa oikeutus koskien saamelaisvastaisen ilmapiirin muutosta kohti terveempää ilmapiiriä asettuu inspiraation maailman syvimpään ytimeen. Korkeimpana yleisenä periaatteena inspiraation maailmassa vallitsee inspiraation ulosvirtaus (the outpouring of inspiration). (Boltanski & Thévenot 178-179, 2006.)

Tulevaisuuden ennustaminen on inspiraation maailmassa mahdollista. Oikeutuksessa sopimuksen ratifiointia oikeutetaan saamelaisvastaisen ilmapiirin parantumisella, joka on positiivinen toive tulevaisuuden tilanteesta. Esim. teollisuuden maailmassa oikeutuksen tulevaisuuden tulkintaisuus ei olisi luotettavaa tietoa; inspiraation maailmassa merkitystä ei ole mitattavuudella tai objektiivisella tiedolla; tilaa löytyy myös epävarmalle tulevaisuudelle ja ennusteille, mutta tarkoitus on hyväksyä tulevaisuuden mahdollinen tilanteen muutos.

Maineen maailmassa merkitystä on julkisella mielipiteellä. Korkein yleinen periaate maineen maailmassa on julkiseen mielipiteen todellisuus (the reality of public opinion). Sen rakenne perustuu seuraaville; muut (others), julkinen (public) niin yksittäisenä kuin laajana julkisuutena (the, at large). (Boltanski & Thévenot 178-179, 2006.) Ilmapiiri on jo itsessään julkista, ja se asettuu maineen maailman korkeimman yleisen periaatteen alaisuuteen. Saamelaisvastainen ilmapiiri tarvitsee havaituksi tullakseen julkisen todellisuuden, jossa se rakentuu ja ilmenee. Oikeutus sisältää toiveen vallitsevan tilan muutoksesta; tällä hetkellä ilmapiiri koetaan vääränlaisena.

Julkisuus (fame) on maineen maailmassa arvokkuuden perusrakennusosa. Oikeutuksessa on julkisuuden osalta arvokkuudesta tunnustettavissa huomion saaminen

(attention getting), näkyvyys (visible) sekä tunnistettavuus (recognized). (Boltanski & Thévenot 179, 2006.) Saamelaisvastaisen ilmapiirin näkyvyys ja tunnistettavuus ovat tekijöitä jotka mahdollistaisivat sen muutoksen kohti terveempää. Huomion saaminen oikeutuksessa tarkoittaa sitä, että saamelaisvastainen ilmapiiri saa julkista huomiota. Ihmisjoukot ja niiden mielipide rakentuvat yksittäisistä ihmisistä; maineen maailmassa merkitystä on kuitenkin enemmistön mielipiteellä. (Boltanski & Thévenot 183, 2006.)

Maineen maailmassa tärkeää on voittaa ihmismassat oikeutuksen puolelle julkisuuden keinoin. Kommunikaation rooli on tärkeää, ja saamelaisvastainen ilmapiiri rakentuukin kommunikaatiolle. Ilmapiirin rakentuminen perustuu esim. julkiselle kuvalle, ja asioille joita on tuotu julkisuuteen yleisön nähtäväksi. Saamelaisvastaisen ilmapiirin tervehtyminen sisältää maineen maailmasta salaisuuden paljastumisen (*giving up secrets, reveal*) arvon; maineen maailmassa salaisuuden paljastumisella on enemmän informaatioarvo, joka tarkoittaa sitä että asioita ei ole tarvinnut aktiivisesti salailla. Niiden näkyväksi tekeminen ja julkituominen ovat maineen maailmassa salaisuuden paljastumisia. Ilmapiiri tarvitsee parantuakseen sen tuomista enemmän julkisen kommunikaation ja keskustelun piiriin; eli maineen maailmassa salaisuuden paljastumista. (Boltanski & Thévenot 178-181, 2006.)

Oikeutuksena aineistossa käytetään ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnille sen myötä tervehtyvää keskustelukulttuuria koskien saamelaisten asemaa alkuperäiskansana. Aineistossa kuvataan nykyinen keskusteluilmapiiri koskien saamelaisten alkuperäiskansa-asemaa ja keskustelua saamelaisuudesta vihapuheen sävyttämäksi. Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa esitetään usein huoli siitä, miten suurin osa valtaväestöön saati kansallisiin tai kansainvälisiin poliittisiin instituutioihin kuuluvista henkilöistä ei ymmärrä alkuperäiskansastatuksen merkitystä tai tarkoitusta. Saamelaisasioista puhumisen ei saamelaiskäräjien mukaan pitäisi enää nykyään olla niin pelottavaa saamelaisille; keskustelukulttuuria leimaa vihapuhe joka estää tehokkaasti turvallisen keskusteluilmapiirin. Osa saamelaisnuorista jopa pelkää paljastaa omaa saamelaisuuttaan julkisesti vihapuheen täyttämän keskusteluilmapiirin vuoksi.

Keskustelukulttuurista koskien saamelaisia EU-tasolla puhuu Klemetti Näkkäljärvi seuraavasti EU:N parlamentaarikkojen Inarin vierailulla:

Tavoitteenamme on niin saamelaiskäräjilläkin kuin kolmen maan saamelaiskäräjien ja Venäjän saamelaisjärjestöjen yhteistyöelimestä,

saamelaisessa parlamentaarisessa neuvostossa, parantaa suhteita EU:seen ja luoda aitoa dialogia niin komission kuin parlamentin kanssa. Eu vaikuttaa merkittävällä tavalla päätöksillään ja rahoituksellaan myös saamelaisten elämään. On tärkeää, että näissä päätöksissä huomioitaisiin myös saamelaisten erityiskysymykset. Toivommekin, että dialogia saamelaisten kanssa kehitettäisiin. EU parlamentti on vahvasti omissa kannanotoissaan nostanut esille arktisten alkuperäiskansojen oikeudet, erityisesti saamelaisten oikeudet ja kehottanut Suomea ja Ruotsia ratifioimaan Ilo-169 sopimuksen. Olemme iloisia näistä kannanotoista. Olisi hienoa saada parlamentilta myös konkreettista tukea ja myös painostusta komission suuntaan että se ryhtyisi aidosti käymään dialogia saamelaiskäräjien kanssa, jossa pohdittaisiin konkreettisesti miten dialogia käytäisiin, mitkä ovat sen tavoitteet ja tulokset. Seminaareja emme tarvitse vaan luontevaa yhteistyötä. (Näkkäljärvi 2013.)

Propagandamuodossa julkaistut vihapuheen määritelmän täyttävät julkaisut (niin virtuaalisesti kuin muutoin) saamelaisista koskevat ihmisryhmää. Saamelaiset ovat alkuperäiskansastatuksen lisäksi Suomessa tietenkin myös Suomen kansalaisia. Aineistossa pohditaan vihapuheen eettistä ulottuvuutta; onko eettisesti kestäväää että yhtä Suomen kansalaisiin lukeutuvaa ihmisryhmää vastaan levitetään vihapuhetta? Oikeutuksena aineistossa on vihapuhe-propagandan osalta seuraava: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan aineistossa niin, että se vähentäisi eettisesti kestämatöntä propagandaa koskien saamelaisia. Oikeutus asettuu oikeuttamisen maailmoista *kansalaisuuden maailmaan*.

Kansalaisuuden maailman ylin yleinen periaate on yhteenliittymien/kollektiivien ylivoima (*the preeminence of collectives*) jota oikeutuksessa edustavat saamelaiset kollektiivina. (Boltanski & Thévenot 185, 2006.) Yhteenliittymänä saamelaiset voivat vaikuttaa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointiin ja sitä kautta yhä edelleen oikeutuksessa esiintyvän eettisesti kestämatöntä propagandan vähentämiseen. Yhden yksittäisen saamelaisen voima muuttaa asioita on paljon heikompaan kansalaisuuden maailman periaatteen mukaan kuin kokonaisen kollektiivin, saamelaisten vaikutusmahdollisuudet.

Seuraavassa aineistolainauksessa esimerkki saamelaiskäräjien propagandaksi kutsumasta vaikuttamisesta:

Valtioneuvoston tavoite ratifioida Ilo 169-sopimus on nostattanut paljon keskustelua Lapissa ja myös saamelaisvastainen liike on nostanut päätään ja pyrkinyt vaikuttamaan aktiivisesti julkiseen mielipiteeseen ja poliitikoihin, jotta sopimusta ei ratifioitaisi. Jopa kunnalliset viranhaltijat ovat vaatineet, että sopimusta ei ratifioitaisi. Julkisuuteen ja viranomaisille levitetään myös väärää tietoa sopimuksen ratifioinnista ja sen vaikutuksista. Jopa subjektiivisia, Ilo 169-sopimuksen ja muiden kansainvälisten velvoitteiden vastaisissa näennäistutkimuksia on tehty ja niillä perustellaan sopimuksen ratifiointia vastustavien tahojen mielipiteitä ja oikeutetaan heidän pelkojaan. Sopimuksen ratifiointia vastustavat tahot ovat mm. argumentoineet, että sopimuksen ratifiointi johtaisi valtakulttuurin edustajien syrjimiseen, poistaisi heiltä oikeudet harjoittaa elinkeinojaan, tekisi saamelaisten kotiseutualueesta reservaatin, veisi yksityisiltä maanomistajilta maat ja kiinteistöt alta ja johtaisi valtakulttuurin edustajien poismuuttoa alueelta. Mikään näistä väitteistä ei ole totta. Sopimuksen ratifiointi ja toimeenpano ei johtaisi minkään muun väestöryhmän syrjintään tai Suomen perustuslain takaamien oikeuksien perumiseen. Tällainen propaganda on valitettavasti lyönyt itsensä läpi jopa täällä kansanedustuslaitoksessamme ja joidenkin viranomaisten parissa. (Näkkäljärvi 2012.)

Aineistossa propagandaksi kutsutaan niin yllä olevan lainauksen mukaista virallista vaikuttamista, kuin epävirallisemmissa (esim.internetissä) lähteissä esiintyvää saamelaisvastaista vaikuttamista.

7.3 Rasismin vähentäminen

Saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan saamelaiset kohtaavat yhä nykyäänkin paljon erityyppistä syrjintää. Aineistossa korostuu useassa kohdassa se, että historiassa tapahtunut rasismi on yhä läsnä mutta on eri tiedonvälityskanavien myötä saavuttanut suurempaa yleisöä. Rasismia saamelaisia kohtaan esiintyy saamelaiskäräjien mukaan niin arkipäiväisissä keskusteluissa (internet- ja kasvokkaisuissa keskusteluissa) kuin myös valtakunnallisella tasolla eduskunnan sekä viranomaistahojen johtamissa keskusteluissa. Saamelaisten kohtaama rasismi koetaan aineistossa ongelmana, jota vastaan ei ole käyty tarpeeksi suurella voimalla valtaväestön ja valtion toimesta.

Saamelaiskäräjien aineiston mukaan rasismin on koettu lisääntyneen ILO-sopimus nro 169:n ratifiointipyrkimysten myötä. Seuraavassa aineistolainauksessa Klemetti Näkkäljärvi kuvaa seuraavasti aineistossa tilanteen monipuolista ongelmallisuutta koskien rasismia:

Hallituksen pyrkimykset ratifioida Ilo 169-sopimus ja Suomen hallitusohjelman muut positiiviset saamelaiskirjaukset ovat nostaneet uudenlaisen saamelaisvastaisen liikkeen ja saamelaisvastainen kirjoittelu on yleistynyt niin eri medioissa, internetissä mutta jopa kuntien lausunnoissa. Lisäksi niin sanottu uuslappalaisliike on nostanut päätään ja uudistunut saamelaiseksi pyrkivien tai saamenverisukuisten etujen ajajaksi. Kehitys on huolestuttavaa ja surullista. Tällainenko on se YK:n turvallisuusneuvostoon pyrkivä maailmankansalaisvaltio, jossa pientä kansanryhmää, alkuperäiskansaa voidaan syrjiä ja hyljeksiä ja yrittää sulauttaa suomalaiskulttuuriin? Olen huolissani siitä, miten yhteiskunnallinen keskustelu vaikuttaa saamelaislapsiin- ja nuoriin. Minulle, päätoimiselle saamelaispoliitikolle on vaikeaa kuulla päivästä toiseen saamelaisvastaisia mielipiteitä - voin vain kuvitella miltä se teistä nuorista tuntuu kaikkien muiden yhteiskunnallisten haasteiden puristuksessa. Onneksi te nuoret annatte uskoa tulevaisuuteen - pidätte ylpeinä kiinni saamelaiskulttuurin arvoista ja perinteistä ja kannatte selkä suorassa ja ylpeänä saamenpukua ja vaaditte poliitikoilta oman kulttuurin arvostamista ja tunnustamista. (Näkkäljärvi 2012.)

Oikeutuksena aineistosta ILO-sopimus nro 169:n ratifiointille rasismien osalta löytyi ensin koko ongelman tiivistävä oikeutus: ILO-sopimus nro 169 ratifiointia oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa niin, että ratifiointi vähentäisi saamelaisiin kohdistuvaa rasismia kokonaisuudessaan. Oikeuttamisen maailmoista tämä oikeutus asettuu *maineen maailmaan ja kansalaisuuden maailmaan*. Maineen maailmassa korkein ylin periaate on julkisen mielipiteen todellisuus (the reality of public opinion). Korkein yleinen periaate maineen maailmassa rakentuu muiden (others) ja julkisuuden (public) varaan. (Boltanski & Thévenot 2006, 179.)

Rasismi laajana ilmiönä isoa joukkoa kohtaan tarvitsee julkisen mielipiteen toteutuakseen; syrjintää ei voi tapahtua ilman syrjittävää ryhmää tai henkilöä josta rasistista asennetta toteuttavilla on syrjivä ajatus/teko, joten sen vastavoimana tarvitaan samat elementit. Yksittäinen ihminen voi olla rasistinen, mutta oikeutuksessa haetaan kokonaisuudessaan saamelaisiin kohdistuvan laajan rasismien vähenemistä. Oikeutuksessa korkeimman yleisen periaatteen rakenteen mukainen "toiset" ovat ryhmä, joiden toiminta oikeutuksen myötä olisi saamelaisia kohtaan ei-rasistista. Rasismien väheneminen vaatii ihmisiä ja heistä koostuvan joukon, jotka eivät ole rasistisia. Oikeutuksessa perustellaan sopimuksen ratifiointia niin, että joukko olisi mahdollisimman suuri; rasismien väheneminen nykyisestä tilanteesta suuntaan jossa sitä ei enää esiintyisi niin paljoa vaatii julkisesti näin toimivia ja ajattelevia ihmisjoukkoja.

Arvokkuus (dignity) rakentuu maineen maailmassa halulle tulla tunnistetuksi (the desire to be recognized) Arvokkuuden rakenteeseen kuuluvat myös rakkaus itseä kohtaan (self-love) ja kunnioitus (respect). (Boltanski & Thévenot 2006, 179.) Rasismin väheneminen vaatii ongelman tunnistamista; ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi tekisi rasismista tämän hetkisessä tilanteessa näkyvän ongelman, jota vastaan ratifioinnilla olisi mahdollista taistella. Oikeutuksessa arvokkuus rakentuu niin, että saamelaisuus ei olisi ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin myötä syrjinnän kohteena vaan kunnioitettuna kuten muukin ihmisyyys. Samoin rakkaus itseä kohtaan ilmenee oikeutuksesta; saamelaisuus itsessään on mahdollista kokea positiivisten tunteiden kautta niin, että rakkaus omaa saamelaisuutta kohtaan ei olisi vaarantumassa enää rasismin satuttamana.

Rasismin väheneminen oikeutuksena maineen maailmassa käsittää sen, että rasismin väheneminen saamelaisia kohtaan tarvitsee toteutuakseen julkisen mielipiteen voiman, joka voisi kääntyä nykytilanteesta ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin myötä pois rasismista. Salaisuuksien paljastuminen (giving up secrets) kuuluu myös maineen maailmaan. (Boltanski & Thévenot 2006, 181.) Rasismin myöntäminen ja siitä irti pääseminen vaatisi ikäänkuin julkisen salaisuuden paljastumista; saamelaisia kohtaan on olemassa nykypäivänä rasismia, jonka korjaamisessa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi voisi auttaa.

Kansalaisuuden maailmassa korkeimpana yleisenä periaatteena esiintyy kollektiivien/yhteenliittymien ylivoima (the preeminence of collectives) suhteessa muihin. Kollektiivi kansalaisuuden maailmassa on yhteenliittymä, jossa yhdistävänä tekijänä on jokin yhteinen tavoite. (Boltanski & Thévenot 2006, 185.) Oikeutuksessa yhteisenä tavoitteena on rasismin väheneminen ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin myötä ja kollektiivin osassa saamelaiset. Rasismin päihittämiseen tarvitsee myös kansalaisoikeusulottuvuutta; rasismin peittoaminen linkittyy kansalaisoikeuksiin ja niiden tavoitteluun. Kansalaisuuden maailmassa arvokkuus rakentuu kansalaisoikeuksien tavoittelusta (the aspiration to civil rights) (Boltanski & Thévenot 2006, 187.) Arvokkuus oikeutuksessa rakentuu rasismin peittoamiselle, jossa tärkeänä osana ovat kansalaisoikeudet, sillä samalla oikeutuksessa tavoitellaan saamelaisille kansalaisoikeuksia.

Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa mainitaan monessa kohtaa suurena saamelaisyhteisöön kohdistuvana rasistisena ongelmana erilaiset

saamenverisuku/lappalais-liikkeet. Liikkeitä kritisoidaan aineistossa rasistisiksi saamelaisia kohtaan ja ne koetaan sisällöltään valheellisiksi ja saamelaisten Suomen valtion laissa takaamaa alkuperäiskansa-asemaa heikentäviksi. Saamelaiskäräjien tuottamasta aineistosta oikeutuksena ILO-sopimus nro 169:n ratifiointille löytyi myös seuraava oikeutus: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi oikeutetaan aineistossa niin, että se vähentäisi rasistista, väärää tietoa saamelaisuudesta. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi toisi saamelaiskäräjien mukaan saamelaisille turvatumman aseman suhteessa näihin erilaisiin rasistiseksi koettuihin liikkeisiin. Oikeuttamisen maailmoista tämä oikeutus asettuu *kansalaisuuden maailmaan ja kodin maailmaan*.

Kansalaisuuden maailmassa suurimmassa arvossa ovat kollektiivit/yhteenliittymät (collectives), joilla on jokin yhteinen tavoite. Tavoite voi olla esimerkiksi poliittinen. Ylimpänä yleisenä periaatteena kansalaisuuden maailmassa on kollektiivien ylivoima (the preeminence of collectives). Ryhmän jäseniä ei yhdistä välttämättä mikään muu kuin yhteisölle merkittävän asian toteutumisen tavoittelu. (Boltanski & Thévenot 2006, 185-186.) Oikeutuksessa kollektiivina ovat saamelaiset. Tavoitteena kollektiivilla eli saamelaisilla on oikeutuksessa se, että saamelaiset saavuttaisivat sopimuksen ratifiointin myötä turvatumman aseman suhteessa saamelaiskäräjien kuvailemaan rasistisiin liikkeisiin. Kansalaisoikeuksien tavoittelu (the aspiration to civil rights) kuuluu kansalaisuuden maailmaan. (Boltanski & Thévenot 2006, 187.)

Saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan saamenverisuku/lappalaisliikkeet ovat rasistisia, saamelaisyhteisöistä irrallisia valtaväestön liikkeitä joiden avulla yritetään heikentää saamelaisten oikeuksia ja luoda kuviteltua yhteyttä alkuperäiskansamäärittelyihin saamelaisiin tai määritellä liikkeiden jäseniä alkuperäiskansastatuksen mukaan. Kansalaisoikeuksien tavoitteluun kuuluu oikeutuksessa se, että saamelaisuus käsitettäisiin totuuteen pohjautuvana määritelmänä, eikä näiden liikkeiden määritelmien mukaisesti. Tavoitteen saavuttamista kollektiivi eli saamelaiset pyrkii toteuttamaan ILO-sopimus nro 169:n ratifiointin kautta.

Kodin maailmassa perinteiden ja perhesuhteiden/sukujen rooli on korostunutta. Ylimpänä yleisenä periaatteena kodin maailmassa on perinteiden mukaan syntyminen (engenderment according to tradition). Ylin yleinen periaate rakentuu kodin maailmassa sukupolvelle (generation), hierarkialle (hierarchy) ja perinteelle (tradition). (Boltanski & Thévenot 2006, 165.) Oikeutuksessa saamelaisten erillisyy

saamenverisuku/lappalaisliikkeistä perustuu perinteille, hierarkioille ja perimätiedolle. Muistin merkitys tiedolle on läsnä oikeutuksessa, ja kodin maailman sukupolvien mittainen tieto on oikeutuksen rakenteessa niin, että oikeus saamelaismääritelmään on saamelaisten oman tiedon mukaista.

Rasistinen, väärä tieto saamelaisuudesta on vastakkaista kodin maailman mukaiselle oikeuttamisen maailmalle. Hierarkkisuus oikeutuksessa rakentuu niin, että saamelaiset ryhmänä ovat tiedon määrittelijöinä; eivät saamelaiskäräjien aineiston mukaan ulkopuoliset valtaväestöön kuuluvat saamenverisuku/lappalaisliikkeen edustajat. Saamelaiset kietoo kodin maailmassa yhteen perinteet ja sukupolvien myötä siirtynyt tieto siitä, kuka saamelaisiin kuuluu. Määrittelyn muuttaminen saamelaisyhteisön ulkopuolelta hämärtää alkuperäiskansan ja valtaväestön rajoja, ja saamelaiskäräjien aineistossa perinteisen tiedon merkityksen katoamista pidetään myös saamelaisuudelle haitallisena. Kodin maailmassa perinteinen tieto on arvokkainta tietoa.

Rasistinen ilmapiiri koetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa saamelaisten turvattomuutta lisääväksi tekijäksi. Syrjinnän toivotaan ILO-sopimus nro 169:n myötä lieventyvän niin, että tulevilla sukupolvilla olisi saamelaisina turvallisempaa ilmaista oma taustansa ja saamelaisidentiteettinsä ja ylipäättään kokea saamelaisuus turvallisena osana itseä tai muita saamelaisia. Oikeutus tältä osin on seuraava: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa niin, että se vaikuttaisi rasistisen ilmapiirin vähenemiseen lisäten saamelaisten turvallisuuden tunnetta tulevaisuudessa. Oikeutus sijoittuu oikeuttamisen maailmoista *inspiraation maailmaan*.

Inspiraation maailmassa mielikuvituksella ja intuitiolla on tärkeä roolinsa. Korkein yleinen periaate (higher common principle) inspiraation maailmassa on inspiraation ulosvirtaus (the outpouring of inspiration). Tiedon rooli on intuitiivinen; inspiraation maailmassa tieto rakentuu intuitiolle, mielikuville ja esim. tunteille. (Boltanski & Thévenot 2006, 159.) Oikeutuksessa saamelaisten turvallisuuden tunne lisääntyisi tulevaisuudessa ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnin seurauksena. Tilanne on kuviteltu ja optimistinen, intuitioon perustuva tunteiden värittävä kuva tulevaisuudesta, inspiraation ulosvirtausta. Inspiraation maailmassa tunteet voivat ohjata tietoa ja tulevaisuutta (Boltanski & Thévenot 2006, 162.)

Määritelmänä alkuperäiskansa-termi on saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan saanut osakseen rasistista leimaa; alkuperäiskansa-määritelmää käytetään esimerkiksi haukkumasanana tai halveksivasti koska sen koetaan takaavan määritelmään kuuluville erityisoikeuksia tai että sen kantajat olisivat valtaväestöstä negatiivisesti erottuvia. Oikeutuksena määrittelemisen osalta aineistosta löytyi seuraava: ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan niin, että sen toivotaan saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan tekevän alkuperäiskansa- termistä yleisesti enemmän neutraalin. Valtaväestön ja valtion tasolla alkuperäiskansa-määritelmän toivotaan sanana muuttuvan kuvaavaksi, sellaiseksi että se ei sisällä oletuksia ylimääräisistä (keksityistä) oikeuksista, ja että se vain kuvaisi saamelaisten tilannetta alkuperäiskansana. Oikeuttamisen maailmoista tämä oikeutus kuuluu *teollisuuden maailman* sekä *kansalaisuuden maailman* alaisuuteen.

Teollisuuden maailmassa painoarvoa on määritelmillä ja luokittelulla (Boltanski & Thévenot 2006, 203-211.) Oikeutuksessa alkuperäiskansa-termin toivotaan lopulta saavan neutraalin merkityksen. Teollisuuden maailmassa määrittelemisen ja luokittelu asettuvat toiminnan kautta (function) suhteiden (relationship) alaisuuteen (Boltanski & Thévenot 2006, 211.) Alkuperäiskansa-termi asettuu teollisuuden maailmassa määritelmien ja luokitteluiden osaan; sillä määritellään saamelaiset kuuluvaksi alkuperäiskansoihin. Oikeutuksessa haetaan teollisuuden maailman määritelmien ja luokittelujen suhdetta; niiden on tarkoitus kuvata tilannetta objektiivisesti, ei tulkinnanvaraisesti (Boltanski & Thévenot 2006, 211.) Alkuperäiskansa-termille haetaan oikeutuksessa objektiivisen määritelmän asemaa. Rasistinen termin käyttö on tulkinnanvaraista; siinä alkuperäiskansa-termille annetaan negatiivisia ja tunnelatautuneita merkityksiä, jotka ovat vastakkaisia teollisuuden maailman tieteesen perustuvalla objektiivisuudelle.

Kansalaisuuden maailmassa ylin yleinen periaate (higher common principle) on kollektiivien ylivoima (the preeminence of collectives) yksilöiden sijaan (Boltanski & Thévenot 2006, 185.) Oikeutuksessa kansalaisuuden maailman mukaista kollektiivia edustavat saamelaiset, jotka oikeuttavat ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia sen mahdollisella vaikutuksella alkuperäiskansa-termin merkityksen muuttumiseen neutraalimmaksi. Kollektiivin, saamelaisten, yhteisenä tavoitteena joka myös tekee saamelaisista oikeutuksessa yhteenliittymän, on sopimuksen ratifiointi joka johtaisi alkuperäiskansa-termin neutraaliuteen. Kansalaisuuden maailmassa tavoite yhdistää

joukosta kollektiivin, esim. poliittiset tai muut tavoitteet (Boltanski & Thévenot 2006, 187.)

Oikeuden hakeminen, varsinkin kansalaisoikeuksien, kuuluu kansalaisuuden maailmaan arvokkuuden osalta (dignity). Alkuperäiskansa-termin objektiivinen käyttö ilman rasismia kuuluu kansalaisoikeuksiin. Kansalaisuuden maailmasta oikeuksien osalta oikeutus sisältää siis kansalaisoikeuksien tavoittelun (aspiration to civil rights). (Boltanski & Thévenot 2006, 187.) Kollektiivien osalta kansalaisuuden maailmassa on tavoitteena rikkoa eristäytyminen niin että kollektiivien ajama asia tulisi yleiseen tietouteen ja muuttuisi siksi mikä on tavanomaista (common). (Boltanski & Thévenot 2006, 187.) Oikeutuksessa tavoitellaan sitä, että alkuperäiskansa-termin käytöstä objektiivisena, kuvaavana terminä tulisi tavanomaista arjessa niin valtaväestöön kuin saamelaisille.

8 Johtopäätökset

Seuraava taulukko havainnollistaa oikeutusten jakautumista oikeuttamisen maailmoihin:

Taulukko 1: Oikeutusten jakautuminen oikeuttamisen maailmoihin

Oikeuttamisen maailmat	Oikeutukset			yht.
	Poliittinen itsemäärämis-oikeus	Kulttuuri, kielet ja identiteetti	Ennakkoluulojen, vihapuheen ja rasismin vähentäminen	
Kansalaisuuden maailma	7	4	8	19

Kodin maailma	4	6	1	11
Maineen maailma	3	2	3	8
Teollisuuden maailma	2	1	1	4
Ekologian maailma	2	0	0	2
Inspiraation maailma	0	0	2	2
Markkinoiden maailma	0	1	0	1
yht.	18	14	15	47

Oikeutukset jakautuivat tasaisesti kolmeen oikeutusten pääryhmään; saamelaisten oikeudet, saamelaisyhteisöön kuulumisen ja saamelaisyhteisön ulkopuolisten suhtautuminen saamelaisiin. Pääryhmissä oikeutukset jakautuivat niin, että eniten oikeutuksia löytyi pääryhmistä saamelaisten oikeuksista, yhteensä 18 kappaletta. Toiseksi eniten oikeutuksia löytyi saamelaisyhteisön ulkopuolisten suhtautumisesta saamelaisiin 15 kappaleen verran. Saamelaisyhteisöön kuulumisen sisältää pääryhmänä 14 oikeutusta. Pääryhmien lisäksi oikeutukset luokiteltiin vielä oikeuttamisen maailmoihin.

Saamelaiskäräjien tuottamasta aineistosta löytyneet oikeutukset asettuivat oikeuttamisteorian mukaisista maailmoista jokaiseen, tosin vaihtelevalla painotuksella. Aineistosta löytyneiden oikeutusten kokonaislukumäärä on 47. Oikeutukset asettuivat oikeuttamisen maailmoista lukumäärältään eniten kansalaisuuden maailman alaisuuteen. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia oikeutetaan saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa suurimmalta osin kansalaisuuden maailman mukaisesti. Kansalaisuuden maailmassa ylempänä yleisenä periaatteena on kollektiivien ylivoima. Tulkitsen tämän perusteella, että saamelaiskäräjät oikeuttavat sopimuksen ratifiointia eniten yhteenliittymän varaan rakentuvilla oikeutuksilla; saamelaiskäräjien yhteisenä tavoitteena on aineistossa saavuttaa tilanne, jossa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi toteutuisi. Kansalaisuuden maailmassa yhteinen tavoite ei eristä yhteenliittymää muusta maailmasta, vaan päinvastoin pyrkii tuomaan yhteenliittymän yhteiset tavoitteet normaaleiksi ja tavanomaisiksi asioiksi laajemmin myös kollektiivia ympäröivässä yhteiskunnassa.

Identiteettipoliittisesta näkökulmasta vähemmistön järjestäytyminen poliittisesti yhteisen ryhmässä omaksutun identiteetin mukaan on avaintekijänä ryhmän voimaantumisessa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi (Bernstein 2005, 59). Saamelaiset ovat identifioituneet yhdessä ryhmänä saamelaisiksi ja alkuperäiskansaksi niin paikallisesti Suomen tasolla kuin kansainvälisessä globaalissa todellisuudessakin. Kollektiivin ylivoima saamelaiskontekstissa on ollut merkittävää suhteessa valtaväestöön myös niin, että sen avulla saamelaiset ovat vakiinnuttaneet asemaansa historiassa valtaväestön rinnalla; saamelaisuuden määritelmä ja omaksuminen yhteiseksi tosiasiaksi ja kollektiivisesti kuvavaavaksi termiksi kansalle, saamelaisille, on tuonut ryhmälle poliittista sijaa saamelaisliikkeen alkuaikoina. (Valkonen 2009, 61–80.) Yhteisen alkuperäiskansa- ja saamelaisidentiteetin omaksuminen on mahdollistanut saamelaisten poliittisen järjestäytymisen, ja saamelaisasioiden näkyvyyden myös valtaväestön edustajille. Poliittisten päämäärien tavoittelu on ollut tehokkaampaa yhteisen saamelaisidentiteetin turvin. (Valkonen 137–155.)

Tämän tutkielman tulokset oikeutuksista linkittyvät siis edeltävään saamentutkimukseen, jossa korostuvat saamelaisen kansanidentiteetin merkitys poliittisessa todellisuudessa. Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa oikeutuksia koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia löytyi vähiten markkinoiden maailman alaisuudesta. Kansalaisuuden maailman kollektiiviset arvot ohittavat tämän tutkielman tulosten mukaan markkinoiden maailman kilpailuun ja kulutushyödykkeisiin nojaavat arvot.

Saamelaisten poliittinen historia tai vallitseva tilanne suomalaisessa yhteiskunnassa eivät ole ongelmattomia. Vähemmistökansan vaikuttamismahdollisuudet omien asioidensa suhteen ovat yhä tänäkin päivänä Suomen valtion vaikutusvallan alaisia, joista esimerkkinä hiljattain uutisoitu korkeimman hallinto-oikeuden päätös kumota saamelaiskäräjien vuoden 2023 vaalit ja määräys järjestää uudet. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan 65 ihmiseltä on evätty laittomasti mahdollisuus olla osa vaaliluetteloa. (Seipiharju & Länsman 2024.) Saamelaiskäräjät eivät voi harjoittaa tämän päivän Suomessa täyttä, tosiallista itsehallintoa saamelaisasioissa vaan saamelaiskäräjien toimintaa sitoo aina Suomen lait.

Saamelaisilla on Suomessa kulttuuri-itsehallinto, jonka toteuttamista saamelaiskäräjät mahdollistavat Suomen valtion tukemana instituutiona. Saamelaiskäräjien tarkoituksena

ei ole perustaa omaa saamelaisvaltiota tai itsenäistä Suomen valtiosta. (Valkonen 2009, 149–151.) Rauhanomainen yhteiselo suomalaisten, valtakulttuuriin kuuluvien henkilöiden ja saamelaisten välillä ei kuitenkaan poissulje saamelaisten tarvetta tuoda esille oman alkuperäiskansakulttuurinsa suojelutarvetta. Demokraattisessa suomalaisessa yhteiskunnassa myös yhteiskunnan kritisointi ja eriävien mielipiteiden esittäminen on kiistatta myös saamelaisten oikeus sananvapauden nojalla.

Oikeutusten yhteisenä ydinsanomana on se, että saamelaiset ovat oma valtaväestöstä alkuperäiskansastatuksella erottuva kansa, mutta saamelaiset eivät tavoittele eristäytymistä valtaväestöstä saati suomalaisesta yhteiskunnasta. Historiallisesti saamelaiset ovat olleet suomalaisen yhteiskunnan osa. Suomalainen ja saamelainen kulttuuri ovat saaneet historian saatossa molemminpuolisia vaikutteita vaikka ovatkin kaksi erillistä kulttuuria. Kulttuurien kohtaamiselta ja vuorovaikutukselta ei voi välttyä tänäkään hetkessä suomalaisessa yhteiskunnassa. (Lehtola 2012.) Globaalit muutokset ja vaikutukset koskettavat suomalaisessa yhteiskunnassa tänä päivänä sekä tulevaisuudessa molemminpuolisen vuorovaikutuksen lisäksi niin suomalaisia kuin saamelaisiakin.

Saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaiset oikeutukset koskien ILO-sopimus nro 169:n ratifiointia sisältävät toiveen raja-aitojen kaatamisesta; saamelaiset tulisi aineiston oikeutusten mukaan tunnistaa laillista erityissuojelua vähemmistöasemassaan tarvitsevina alkuperäiskansan jäseninä, mutta ymmärtää myös osaksi suomalaista yhteiskuntaa. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointi toisi saamelaiset saamelaiskäräjien tuottaman aineiston oikeutusten mukaan lähemmäs valtaväestöä sekä valtiota ja hyödyttäisi niin saamelaisia kuin muutakin suomalaista yhteiskuntaa.

Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa korostuu pelko poliittisesta segregaatiosta. Saamelaiskäräjät korostaa aineistossa toistuvasti sitä, kuinka vastakkainasettelu ei hyödytä kumpaakaan osapuolta koskien kiistaa ILO-sopimus nro 169:n ratifioinnista. Valtaväestön koetaan monin osin saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan niin arkipäiväisessä elämässä kuin valtiotasolla olevan autuaan tietämättömiä siitä, mitä on olla saamelainen Suomessa. Oikeutuksissa haetaan selkeyttä tilanteelle; mikä on saamelaisten paikka suomalaisessa yhteiskunnassa, ja kuinka yhteiselo voisi sujua mahdollisimman rauhanomaisesti niin että saamelaiskulttuuri voisi säilyä erityispiirteinen katoamatta kokonaan?

Aineistossa kerrotaan laajasti siitä, mitä seurauksia ILO-sopimus nro 169:n ratifioimattomuudella voi pahimmillaan olla saamelaisväestölle. Saamelaiskulttuuri on tällä hetkellä aineiston perusteella jatkuvassa ristipaineessa suomalaisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan kanssa. ILO-sopimus nro 169:n ratifiointipyrkimysten pohjalla on saamelaiskäräjien tuottaman aineiston mukaan lopulta tarkoituksena pelastaa ja säilyttää saamelaisuus kokonaisuutena. Saamelaiskäräjien tuottamassa aineistossa kerrotaan, kuinka oman kulttuurin keskellä eläminen on vaikeaa ilman selkeää tietoa tulevaisuudesta. Onko koko kulttuuria olemassakaan enää tulevaisuudessa, tai mitä elämä saamelaisena on seuraaville sukupolville?

Tutkielmani aiheeseen liittyy monta mahdollista jatkotutkimuksen aihetta ja ideaa. Analyysi antoi tulkintani mukaan vastauksen tutkimuskysymykseen, mutta uusina kysymyksinä heräsi seuraavia: Mikä on poliittinen ilmapiiri saamelaisten ja valtaväestön välillä, onko siinä jo havaittavissa huomattavaa eriytymistä saamelaiskäräjien aineiston havaintojen ja ennustuksen mukaan? Vaikuttaako ILO-sopimus nro 169:n ratifioimattomuus suomalaisessa yhteiskunnassa saamelaiskäräjien aineiston kuvailemalla tavalla? Olisiko saamelaiskäräjälain muutos myös mahdollinen ratkaisu saamelaiskäräjien aineistossa kuvailtuun saamelaisten tilanteeseen?

Jatkotutkimuksen näkökulmasta oikeutuksia olisi mahdollista jaotella ja tutkia myös käytettyjen aineistotyyppien perusteella; kuinka oikeutukset painottuvat erityyppisissä aineistolähteissä, esim. puheet vs. toimintakertomukset? Edeltävän esimerkin tyyppinen lähestymistapa oikeutuksiin voisi tuoda oikeutusten suhteen lisänäkökulmaa ILO-sopimus nro 169:n ratifiointipyrkimyksiin saamelaisten osalta.

Lähteet:

Allard, Christina; Bankes, Nigel; Gilbert, Jérémie; Heinämäki, Leena; Kirchner, Stefan; Mörkenstam, Ulf; Olsén, Laura; Ruru, Jacinta; Selle, Per; Simpson, Audra; Valkonen, Sanna & Xanthaki, Alexandra (2017) *Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Bernstein, Mary (2005) Identity Politics. *Annual Review of sociology* 31:1, 47–74.

Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006) *On Justification – Economies Of Worth*.

Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Government.no (2020) The ILO Convention on the Rights of Indigenous Peoples. Ministry of Local Government and Regional Development.

<https://www.regjeringen.no/en/topics/indigenous-peoples-and-minorities/urfolkryddemappe/the-ilo-convention-on-the-rights-of-indi/id487963/> (haettu 04.01.2024.)

FINLEX, 17.7.1995/974 Saamelaiskäräjälaki.

Hirsjärvi, Sinikka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula & Sinivuori, Eila (2009) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

International Labour Organization. *Ratifications of C169- Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No.169)*.

https://webapps.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312314 (haettu 06.01.2024.).

Joona, Tanja (2012) *ILO convention no. 169 in a Nordic context with comparative analysis: an interdisciplinary approach*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lafaye, Claudette ja Thévenot, Laurent (2017) ”An ecological justification? Conflicts in the development of nature.” Teoksessa Cloutier, Charlotte, Jean-Pascal Gond ja Bernard

Leca (toim.): *Justification, Evaluation and Critique in the Study of Organizations:*

Contributions From French Pragmatist Sociology. Bingley, UK, Emerald Publishing

Limited, 273–300.

Lapin yliopisto. *Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet*.

<https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/Saamelaisia-koskevan-tutkimuksen-eettiset-ohjeet-> (haettu 03.02.2024).

Lehtola, Veli-Pekka (2012) *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896-1953*. Helsinki: SKS.

Lehtola, Veli-Pekka (2015) *Saamelaiset- historia, yhteiskunta, taide*. Inari: Kustannus-Puntsi.

Lehtola, Veli-Pekka (2015) *Saamelaiskiista*. Helsinki: Into.

Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila Tuomas (2011) Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sociologia* 1:2011, 34–51.

Määttä, Kaarina; Sarivaara, Erika & Uusiautti, Satu (toim.) (2013) *Kuka on saamelainen ja mitä on saamelaisuus - identiteetin juurilla*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Näkkäläjärv, Klemetti (2012) Puhe, EN ihmisoikeusvaltuutetun tapaaminen 12.06.2012.

Näkkäläjärv, Klemetti (2012) Puhe, suomalais-ugrilaisten kansojen maailmankongressi-, 05.09.2012.

Näkkäläjärv, Klemetti (2012) Puhe, Klemetti Näkkäläjärv, Saamelaisnuorten seminaari, 10.10.2012.

Näkkäläjärv, Klemetti (2012) Puhe, EN-seminaari, ILO 169, 30.11.2012.

Näkkäläjärv, Klemetti (2013) Puhe, EU:n parlamentaarikkojen vierailu Inarissa, 02.04.2013.

Näkkäläjärv, Klemetti (2013) Puhe, PeV:n vierailu Enontekiöllä, 18.04.2013.

Näkkäläjärv, Klemetti (2013) Puhe, puhemies Heinäluoman vierailu Inarissa, 23.11.2013.

Näkkäläjärv, Klemetti (2015) Puhe, PeV:n kuuleminen ILO 169, 27.01.2015.

Research Data Alliance International Indigenous Data Sovereignty Interest Group. (2019)

CARE Principles for Indigenous Data Governance.

<https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=c83d477e-fbcb-49b8-a8b8-71182a130bbe>

(haettu 10.12.2021).

Saamelaiskulttuurin ensyklopedia (2014) *ILO:n alkuperäiskansoja ja heimoja itsenäisissä valtioissa koskeva kansainvälinen sopimus (nro 169)* [ILO:n alkuperäiskansoja ja heimoja](#)

[itsenäisissä valtioissa koskeva kansainvälinen sopimus \(nro 169\) – Saamelaiskulttuurin ensyklopedia \(saamelaisensyklopedia.fi\)](#) (haettu 02.03.2023).

Salonen, Toivo (2007) *Tieteenfilosofia*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Saamelaisneuvosto (2020) Report of the Saami Council to the Human Rights Committee – Supplementing and commenting on Finland's seventh periodic report of States parties due in 2020 (CCPR/C/FIN/7) – International Covenant on Civil and Political rights.

Saamen kielen elvyttämishjelman laatimisen työryhmä (2012) Toimenpideohjelma saamenkielen elvyttämiseksi. *Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä* 2012:7.

Sanchez Caro, C. M., & Garnier, P. (2020). Indigenous caregivers and indigeneity in Bogota: between two worlds. *Early Years*, 40(4–5), 499–513.

Sámediggi/Saamelaiskäräjät. Toimintakertomus valtioneuvostolle (2011).

Sámediggi/Saamelaiskäräjät. Toimintakertomus valtioneuvostolle (2014).

Sámediggi/Saamelaiskäräjät. Saamelaiskäräjien toimintaohjelma ja taloussuunnitelma v. 2012-2015 (2012).

Sámediggi/Saamelaiskäräjät. Dokumenttipankki.

<https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/> (haettu 10.01.2021).

Sámediggi/Saamelaiskäräjät. Tutkimuseettinen menettelyohje.

<https://www.samediggi.fi/tutkimuseettinen-menettelyohje/> (haettu 10.12.2021).

Sámediggi/Saamelaiskäräjät. Ydintehtävä.

<https://www.samediggi.fi/ydintehtava/> (haettu 06.12.2023).

Seipiharju, Sáará & Länsman, Kaija (2024) Saamelaiskäräjien vuoden 2023 vaalit on määrätty uusittavaksi. <https://yle.fi/a/74-20080279> (haettu 15.04.2024).

Tiina Sanila-Aikio (2015) Puhe ILO-sopimuksesta. Helsinki, 14.03.2015.

Tiina Sanila-Aikio (2015) Puhe valiokuntakuuleminen (TyV). 15.01.2015.

Tieteen termipankki 29.04.2024: Nimitys:

emansipaatio. <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:emansipaatio> (haettu 15.04.2024).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Palonheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1996) *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.

Valkonen, Sanna (2009) *Poliittinen saamelaisuus*. Tampere: Vastapaino.